

DARBA VIDĒ BALSTĪTAS MĀCĪBAS

KSZTAŁCENIE DUALNE

DUÁLNE VZDELÁVANIE

DUALNO IZOBRAŽEVANJE

DARBA VIDE BALSTĪTU
MĀCĪBU SISTĒMU
SALĪDZINOŠĀ ANALĪZE

Darba vidē balstītu mācību sistēmu salīdzinošā analīze

Ziņojuma latvisko versiju sagatavojis Valsts izglītības satura centrs. Šī ziņojuma saturs ir izstrādāts starptautiskajā projektā "IDES - Darba vidē balstītas profesionālās izglītības sistēmas ieviešana un tās kvalitātes izvērtējums".

Projektu līdzfinansē Eiropas Savienība Erasmus+ KA2 programmas ietvaros (projekta numurs: 2019-1-SK01-KA202-060776).

Autori un redaktori:

Autori: Slovēkija: Ivana Kočanová, Monika Višňovská, Ján Dzurdženič, Natália Vince, Mária Kokardová.

Polija: Justyna Franczyk, Kinga Oszust, Jakub Karp

Latvija: Ilze Buligina, Inta Baranovska, Guntra Kaufmane

Slovēnija: Ana Lučka Pirnat, Andreja Sever, Petra Sternad, Ana Žemva Novak

Izdevuma sagatavošanā iesaistītās institūcijas:

Slovākija: Reģionālās attīstības atbalsta aģentūra Košice,

Polija: Rzešovas Reģionālās attīstības aģentūra,

Latvija: Valsts izglītības satura centrs,

Slovēnija: Slovēnijas Tirdzniecības kamera

Publicēts 2022. gadā

IDES projekta uzmanības centrā ir darba vidē balstītas mācības, kas ir viens no priekšnoteikumiem, lai mazinātu jauniešu bezdarba līmeni Eiropā. Dalībvalstīm būtu ieteicams pārliecināties, vai profesionālās izglītības sistēma spēj nodrošināt darba tirgum nepieciešamo prasmju apguvi, kas, savukārt, palīdzētu jauniešiem nekavējoties iekļauties darba tirgū un būt konkurētspējīgiem. Tas arī dotu iespēju vairāk nodarbināt vietējos cilvēkresursus, sekmētu ekonomisko attīstību lauku teritorijās un novērstu intelektuālā darbaspēka emigrāciju.

Eiropas Komisijas atbalsts šīs publikācijas sagatavošanai nav uzskatāms par satura apstiprinājumu, kas atspoguļo tikai autoru viedokļus, un Komisija nevar būt atbildīga par tajā ietvertās informācijas jebkādu izmantošanu.

Saturs

Ievads. ES profesionālās izglītības politika projekta kontekstā	2
1. Par darba vidē balstītām mācībām atbildīgās valsts iestādes	4
2. Profesionālās izglītības iestādes – nozīmīgi darba tirgus dalībnieki.....	6
3. Darba vidē balstītu mācību tiesiskais regulējums	9
4. Darba vidē balstītu mācību finansēšana.....	11
5. DVB prakšu vadītāji un prakšu vadītāju mācības.....	13
6. Sociālais dialogs un ieinteresēto pušu iesaiste.....	15
7. Nozares organizāciju, darba devēju un darba devēju organizāciju iesaiste	17
8. Uzņēmuma iesaistīšana un līguma noteikumi.....	18
9. DVBM nacionālie, reģionālie un vietējie aspekti	22
10. Profesionālās izglītības iestāžu autonomija.....	24
11. Stimuli valsts, institucionālā un individuālā līmenī.....	24
12. Publicitāte DVBM veicināšanai	25
13. Audzēkņu mudināšana iesaistīties DVBM	26
14. Atbalsts audzēkņiem DVBM	28
15. Vecāku iesaiste	29
16. Standarti, mācību programmas, atbalsta dokumenti, vadlīnijas.....	30
17. Uzņēmumā pavadītais laiks	32
18. Atalgojums audzēkņiem par darbu DVBM laikā	33
19. DVBM absolventu nodarbinātības gaitu monitorings	33
20. DVBM mūžizglītības kontekstā	34
21. Datu bāzes, kartēšanas rīki un pētījumi par DVBM	35
22. DVBM digitalizēšana	36
23. Nacionālie, ES finansētie projekti un starptautiskā sadarbība DVBM ieviešanā.....	36
24. ES un starptautisko organizāciju pētījumi par DVBM.....	39
25. Statistika par DVBM ieviešanu valsts līmenī.....	41
Secinājumi	43
Pielikumi	48
1.pielikums. Matrica	48
2.pielikums. Anketa	50

Ievads. ES profesionālās izglītības politika projekta kontekstā

Darba vidē balstītas mācības (DVBM) profesionālajā izglītībā un apmācībā (PIA) Eiropā ir augsta līmeņa prioritāte. *Rīgas secinājumos* – Eiropas līmeņa PIA vidēja termiņa politikas dokumentā, kas pieņemts 2015. gada 22. jūnijā Latvijas prezidentūras ES Padomē laikā, http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/vocational-policy/doc/2015-riga-conclusions_en.pdf divas prioritātes (1. prioritāte un 5. prioritāte) ir saistītas ar DVBM attīstību un paredz veicināt DVBM visās tās formās, kā arī ieviest sistēmisku pieeju PIA pasniedzēju un prakšu vadītāju apmācībā gan skolā, gan darba vidē.

Mācekļību Eiropas līmenī atbalsta Eiropas Mācekļības alianse (EAfA), <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1147>, kas izveidota 2013. gadā. Tā apvieno valstu valdības un galvenās ieinteresētās puses, lai stiprinātu mācekļu kvalitāti, piedāvājumu un kopējo tēlu visā Eiropā, vienlaikus veicinot arī mācekļu mobilitāti. Šos mērķus atbalsta valstu saistības un ieinteresēto pušu brīvprātīgas apņemšanās.

Arī *Padomes 2018. gada 15. marta ieteikumi par Eiropas sistēmu kvalitatīvai un efektīvai mācekļībai (2018/C 153/01)*, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0502\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0502(01)&from=EN) veicina kvalitatīvas un efektīvas mācekļa prakses koncepciju, kas nodrošina ar darbu saistītu prasmju, darba pieredzes, mācību un pamatkompetenču apvienojumu un atvieglo jauniešu ienākšanu darba tirgū. Mācekļa prakse ir daļa no formālās profesionālās izglītības un apmācības sistēmas, un tā pastāv paralēli citām darba vidē balstītām mācībām un/vai profesionālajiem ceļiem. Tā pastiprina saikni starp darba vidi, izglītību un apmācību. Kvalitatīva mācekļa prakse var ne tikai nodrošināt ceļu uz izcilību, bet arī veicināt aktīvu pilsoniskumu un sociālo iekļaušanu, integrējot darba tirgū cilvēkus ar dažādu sociālo un personisko pieredzi.

2020. gada 1. jūlijā Eiropas Komisija nāca klajā ar visaptverošu plānu, lai sagatavotos nākamās paaudzes Eiropai — *Eiropas prasmju programma ilgtspējīgai konkurētspējai, sociālajam taisnīgumam un noturībai*: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=89&furtherNews=yes&langId=en&newsId=9723>.

Programmā ir noteikti vērienīgi kvantitatīvi mērķi darbaspēka kvalifikācijas paaugstināšanai un pārkvalifikācijai. Tājā aprakstītas 12 darbības, kas vērstas uz darba prasmju attīstību, sadarbojoties dalībvalstīm, uzņēmumiem un sociālajiem partneriem, lai kopīgi strādātu pārmaiņu labā, dodot cilvēkiem iespēju iesaistīties mūžizglītībā, izmantojot ES budžetu kā katalizatoru, lai atbrīvotu valsts un privātos ieguldījumus cilvēku prasmju attīstībai,

Pašlaik parādās arī jaunas iniciatīvas, piemēram, *Eiropas izglītības telpa, Digitālās izglītības rīcības plāns*, priekšlikumi *Padomes ieteikumam par tiltu uz nodarbinātību*. 2020. gada 24. novembrī tika pieņemts Padomes ieteikums par profesionālo izglītību un apmācību ilgtspējīgai konkurētspējai, sociālajai godīgumam un noturībai: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0274>. Šajos dokumentos aplūkoti jautājumi par Eiropas sadarbības procesu racionalizāciju un kopējo instrumentu izmantošanu, PIA sistēmu modernizēšanu, lai vienlīdz atbalstītu jauniešus un pieaugušos, nodarbinātos un bezdarbniekus. Citi svarīgi aspekti ir mainīgās darba pasaules un prasmju saskaņošana, ietverot arī digitālās un zaļās pārejas, izceļot PIA galveno lomu mūžizglītības procesos, palielinot mācību ceļu caurskatāmību un caurlaidību, kā arī veicinot ciešāku sadarbību starp izglītības un apmācības nozarēm un līmeņiem. Īpaša uzmanība tiek pievērsta augstas kvalitātes PIA piedāvājumiem, tostarp mācekļa praksei un darba vidē balstītām mācībām (DVBM). Ir arī aicinājums vienkāršot ES līmeņa pārvaldību, kas ietver uzraudzības sistēmu, lai novērtētu virzību uz noteiktajiem mērķiem. Dalībvalstis tiek aicinātas noteikt rādītāju kopumus un mērķus savu PIA sistēmu kvantitatīvā un kvalitatīvā snieguma uzraudzībai.

2020. gads noslēdza līdzšinējo politikas ciklu Eiropas sadarbībai profesionālās izglītības un apmācības jomā Kopenhāgenas procesa ietvaros. Eiropas Savienības Vācijas prezidentūra ir devusi lielu ieguldījumu Osnabrikas deklarācijas sagatavošanā, kas pieņemta 2020. gada 30. novembrī. Turpinot Rīgas secinājumus, kas nosaka ES PIA prioritātes 2015.-2020. gadam, Osnabrikas deklarācija ir jauns Eiropas līmeņa vidēja termiņa PIA politikas dokuments. Tā mērķis ir stiprināt Eiropas sadarbības procesu PIA jomā un noteikt konkrētu prioritāru darbību kopumu nākamajiem pieciem gadiem.

Saskaņā ar visiem galvenajiem ES politikas dokumentiem profesionālās izglītības un apmācības jomā ciešā saikne starp izglītības un nodarbinātības nozarēm arī nākamajā plānošanas periodā joprojām būs augstākā līmeņa prioritāte. Tādēļ arī IDEŠ projekta rezultāti Eiropas kontekstā būs aktuāli ilgtermiņā. Šie rezultāti un secinājumi veicina turpmāku nacionālo DVBM attīstību, kvalitātes un ieinteresēto pušu sadarbības paaugstināšanu, vienlaikus akcentējot starpvalstu sadarbību un labās prakses apmaiņu.

IDEŠ projekta konsorciju veido četras valstis – Latvija, Polija, Slovākija un Slovēnija – ar dažādām profesionālās izglītības un apmācības sistēmām un vēsturi attiecībā uz mācekļa prakses ieviešanu (duālā sistēma, darba vidē balstītas mācības).

Saskaņā ar CEDEFOP Eiropas mācekļu shēmu datubāzi (turpmāk – CEDEFOP datubāze), <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/data-visualisations/apprenticeship-schemes>, visās četrās partnervalstīs mācekļa prakse ir salīdzinoši nesena. Latvijā un Slovēnijā DVBM ir alternatīvs ceļš parastajai profesionālās izglītības un apmācības programmai skolā, savukārt Slovākijā un Polijā duālā shēma, šķiet, daudz vairāk integrēta apmācības procesā. Slovēnijā galvenā atbildība gulstas uz darba devējiem, Polijā ļoti svarīga ir amatniecības gīlžu loma.

Slovākijā¹ duālās izglītības sistēma tika ieviesta 2015. gadā ar Profesionālās izglītības un apmācības likumu. Tas ir jauns profesionālās izglītības programmu apguves veids esošajā ISCED 3. un 4. līmenī, kam nepieciešamas padziļinātas praktiskās mācības pie darba devēja. Profesionālās izglītības un apmācības likums nosaka, ka audzēkņiem, kas piedalās duālās izglītības sistēmā, liela daļa praktisko mācību jāapgūst tieši pie darba devēja (vismaz 50% no visām mācību stundām). Likums arī nosaka, ka starp audzēkņiem un darba devējiem ir jāslēdz līgums, tomēr audzēkņi neklūst par darbiniekiem, bet formāli paliek savas skolas izglītojamie. Turklāt likums nosaka, ka darba devēji ir pilnībā atbildīgi par praktisko mācību organizēšanu, kvalitāti un saturu, kā arī sedz visus ar praktisko mācību finansēšanu saistītos izdevumus, tostarp audzēkņu algas. Tas ir īpaši svarīgs aspekts un ir pelnījis uzmanību, jo daudzās valstīs darba devēju motivācija joprojām ir risināma problēma. Mācekļu shēmu sāka ieviest 2015./16. mācību gadā.

Polijā² nacionālajos dokumentos un darba definīcijās termins duālā mācīšanās tiek izmantots, raksturojot dažādus skolu un darba devēju sadarbības veidus apmācību nodrošināšanai, tostarp īstermiņa stažēšanos vai ilgāku laiku bez līguma starp izglītojamo un darba devējiem. Mācekļība ir praktiskās profesionālās izglītības veids, kas pamatojas uz mācekļa līgumu starp darba devēju un izglītojamo, un apvienojumā ar teorētisko apmācību tiek veikta, lai sniegtu attiecīgajās mācību programmās aprakstītās prasmes un kompetences (t.i., lai iegūtu profesionālās iemaņas, kas nepieciešamas, lai strādātu noteiktā profesijā). Ņemot vērā, ka darbība notiek darba vietā, mērķis ir izmantot un padziļināt zināšanas un prasmes reālos darba apstākļos. Vidējās izglītības gadījumā mācekļība tiek organizēta kontekstā ar nepilngadīgo nodarbinātības ietvaru (nepilngadīgu darbinieku profesionālā sagatavošana). Mācekļi tiek saukti par "nepilngadīgajiem darbiniekiem", un tie ir vecumā no

¹ CEDEFOP datubāzes informācija

² turpat

15 līdz 18 gadiem. Vidējās izglītības posmā šī sistēma ir pieejama pirmā līmeņa trīs gadu programmās, kuras piedāvā nozares skolas. Apmēram 70 – 80% darba devēju, kas piedalās profesionālajā sagatavošanas ir amatniecības ģilžu dalībnieki.

Slovēnijā³ pašreizējā mācekļības programma ir alternatīva vidējās izglītības otrā posma profesionālai izglītība (EKI 4. līmenis), kas ir pieejama ikvienam, slēdzot mācekļa līgumu ar mācību uzņēmumu.

Latvijā⁴ DVBM tika oficiāli ieviestas 2015. gadā ar grozījumiem Profesionālās izglītības likumā, kas noteic, ka PIA programmu var īstenot arī darba vidē balstītu mācību veidā. 2013./2014. gadā darba vidē balstītas mācības aprobēja neliels skaits profesionālās izglītības iestāžu un turpmāk DVBM tika integrētas un attīstītas ar stabilu juridisko bāzi – 2015. gadā iepriekš minētie Profesionālās izglītības likuma grozījumi un 2016. gadā – attiecīgi Ministru kabineta noteikumi, kas noteica iesaistīto pušu tiesības un pienākumus.

Lai identificētu atsevišķo sistēmu priekšrocības un trūkumus, salīdzinātu dažādus politikas pasākumus problēmu risināšanai, kā arī piedāvātu vispārīgus ieteikumus sistēmu uzlabošanai, IDES projekta ietvaros tika izstrādāta matrica un uz matricu balstīta anketa (matricu un anketu skatīt pārskata 1.pielikumā un 2.pielikumā).

Anketā tika ietverti 25 galvenie jautājumi ar apakšjautājumiem, lai noteiktu svarīgākos politikas un praktiskos pasākumus, kas tiek īstenoti katrā konsorcijs valstī attiecībā uz mācekļības ieviešanu un tās kvalitāti. Pirms anketas izplatīšanas aizpildīšanai gan matrica, gan anketas struktūra un saturs tika aprobēti konsorcijs un atbilstoši pilnveidoti, lai nodrošinātu vienotu un visaptverošu pieeju.

Konsorcijs partneru anketu analīze skaidri parāda valstu apņemšanos risināt jaunās PIA problēmas, un DVBM ir viens no galvenajiem instrumentiem, lai sasniegtu uz darba tirgus prasmēm balstītu kompetenci. Anketu analīze ļauj identificēt katras konsorcijs valsts stiprās puses, pilnveidošanās un izaugsmes iespējas atsevišķos aspektos, kā arī pārņemt citu konsorcijs valstu pieredzi.

Šajā ziņojumā informācija un esošās situācijas analīze katrā valstī ir strukturēta atbilstoši anketā iekļautajiem jautājumiem, kas ļauj gūt priekšstatu par situāciju attiecīgajā jautājumā visās četrās valstīs, kā arī ļauj identificēt efektīvas pieejas vai paraugprakses, ko popularizēt un, iespējams, dalīties ar citiem partneriem.

1. Par darba vidē balstītām mācībām atbildīgās valsts iestādes

Visās Projekta dalībvalstīs par DVBM atbildīga ir Izglītības ministrija un parasti arī ministrijas padotībā esoša aģentūra vai partnerinstitūcija, jo īpaši attiecībā uz konkrēta izglītības satura izstrādi/mācību satura pārskatīšanu DVBM ieviešanai. Raksturīgi ir arī tas, ka ministriju darbs saistībā ar DVBM sākās ar sagatavošanas posmu, diskutējot par jautājumiem, kas skar izglītības atbilstību darba tirgum, pirms DVBM tika ieviestas un sakārtots to likumiskais pamats. Šis process bieži tiek saistīts ar nacionālajām kvalifikāciju ietvarstruktūrām, <https://europa.eu/europass/en/european-qualifications-framework-eqf>. Slovākijas un Polijas gadījumā tas ir ļoti uzskatāmi. Slovēnijā kamerām ir bijusi izšķiroša nozīme DVBM popularizēšanā un ieviešanā. Tika veikti arī daži citi priekšdarbi vai sagatavošanas pasākumi. Piemēram, Latvijā bija izmēģinājuma posms, kurā brīvprātīgi iesaistījās sešas profesionālās izglītības iestādes, lai aprobētu DVBM pieejas. Tās tika izstrādātas ciešā sadarbībā ar sociālajiem partneriem un citām nozaru ministrijām, izmantojot valsts iestādēm pieejamo

³ CEDEFOP datubāzes informācija

⁴ turpat

atbalstu DVBM attīstībai. Būtiski atzīmēt, ka Latvijā ar divu ES Erasmus+ projektu atbalstu tika veicinātas ne tikai nacionālās DVBM norises, bet vienlaikus arī trīs Baltijas valstu (Latvijas, Lietuvas un Igaunijas) sadarbība šajā jomā.

Slovākijā galvenās atbildīgās valsts iestādes par DVBM ieviešanu ir Slovākijas Republikas Izglītības, zinātnes, pētniecības un sporta ministrija un Valsts profesionālās izglītības institūts – ŠIOV.

Izglītības, zinātnes, pētniecības un sporta ministrija profesionālās izglītības un apmācības jomā:

- sadarbībā ar pašpārvaldes reģioniem vai profesionālajām organizācijām nosaka profesionālās izglītības un apmācības jomas un profesionālās izglītības saturu,
- sadarbībā ar profesionālajām organizācijām izstrādā materiāli tehnisko un telpisko prasību normatīvus un mācību programmu paraugus, ko publicē savā mājaslapā www.siov.sk,
- veido stratēģiskus, konceptuālus un metodiskus dokumentus.

Ministrija, pamatojoties uz iesniegumu, atkārtoti pārbauda darba devēja kompetenci nodrošināt praktiskās mācības duālās izglītības sistēmā, ja darba devējs saņēmis noraidījumu no attiecīgās profesionālā organizācijas.

Valsts profesionālās izglītības institūts ir Slovākijas Republikas Izglītības, pētniecības un sporta ministrijas tieši pārvaldīta organizācija. Tā izveidota no Jaunatnes mācību institūta, kas darbojās no 1991. līdz 1994. gadam.

ŠIOV misija ir vidējās profesionālās izglītības iestāžu profesionālā un metodiskā vadība, izglītības projektu veidošana, profesionālās, pedagoģiskās un izglītojošās darbības nodrošināšana vidējās profesionālās izglītības jautājumu risināšanā. Organizācija darbojas kā Profesionālās izglītības un apmācības valdības padomes sekretariāts.

Polijā Valsts izglītības ministrija darbu pie kvalifikāciju ietvarstruktūras uzsāka 2008. gadā, īstenojot projektu "Polijas darba tirgū pieejamo kvalifikāciju un kompetenču līdzsvarošana un nacionālais kvalifikāciju ietvarstruktūras modelis". Polijas kvalifikāciju modernizācija sākās 2015.gada 22.decembrī, pieņemot Likumu par integrēto kvalifikāciju sistēmu. Tas noteica vienotus noteikumus kvalifikācijām dažādās jomās. Integrētā sistēma, no vienas puses, sastāv no tiem elementiem, kas jau pastāvēja Polijas sociālajā un ekonomiskajā dzīvē, no otras puses, no jauniem instrumentiem, kas ļāva efektīvi integrēt visu sistēmu. Svarīgākie no dokumentiem ir Polijas kvalifikāciju ietvarstruktūra (PQF) <https://prk.men.gov.pl/en/1en/> un integrēto kvalifikāciju reģistrs (IQR) <https://prk.men.gov.pl/en/2en/>, kuros integrētā sistēmā iekļautas visas kvalifikācijas.

Visām integrētajā sistēmā iekļautajām kvalifikācijām ir sasaiste arī ar Polijas kvalifikāciju ietvarstruktūras līmeņiem (PKI līmenis). Pēc daudzām sabiedriskajām apspriešanām un dažādu ekspertu grupu darba pabeigšanas tika izstrādāts dokumenta gala variants. Šobrīd dokumentā ir apvienota izglītības un darba tirgus pārstāvju pieredze, lai PKI varētu nodrošināt labu pamatu kvalifikāciju līmeņu identificēšanai sistēmā, kas ietver gan formālajā, gan neformālajā izglītībā iegūtās kvalifikācijas, kā arī ikdienas mācīšanās rezultātus.

Slovēnijā Izglītības zinātnes un sporta ministrija ir atbildīga par DVBM ieviešanu. Ministrija daļēji finansē kameras, kuras veic mācību uzņēmumu akreditāciju un mācekļu sistēmas ieviešanu uzņēmumos. Uzņēmumus daļēji finansē arī Ekonomikas attīstības un tehnoloģiju ministrija. Valsts profesionālās izglītības institūts (CPI) ir atbildīgs par mācību standartu izstrādi un atbalsta nodrošināšanu skolām.

Latvijā par DVBM organizēšanas un īstenošanas tiesisko bāzi (MK noteikumi) ir atbildīga Izglītības un zinātnes ministrija. Ministrija ir izstrādājusi arī vadlīnijas DVB mācību ieviešanai,

lai veicinātu iesaistīto pušu vienotu izpratni un pieeju un sniegtu praktisku atbalstu. Darba vidē balstītas mācības tiek īstenotas ciešā sadarbībā ar sociālajiem partneriem, nozaru ekspertu padomēm, darba devējiem, Valsts izglītības satura centru – VISC, kurš atbild par standartiem un Izglītības kvalitātes valsts dienestu – IKVD, kura pārziņā ir programmu licencēšana, akreditācija un datu apkopošana par DVBM audzēkņiem, kā arī profesionālās izglītības iestādēm, kas piedāvā DVBM noteiktās programmās/kvalifikācijās. Lai nodrošinātu plašāku darba devēju iesaisti, 2014. – 2020.gada plānošanas periodā tika īstenots valsts līmeņa Eiropas Sociālā fonda projekts, kura vadība tika uzticēta valdības sociālajam partnerim – Latvijas Darba devēju konfederācijai.

2. Profesionālās izglītības iestādes – nozīmīgi darba tirgus dalībnieki.

Slovākijā profesionālo izglītību un apmācību līdz EKI 4. līmenim piedāvā dažādas profesionālās izglītības iestādes – valsts finansētas skolas (vidējās profesionālās izglītības iestādes), privātās skolas un baznīcas skolas.

- ISCED 3A programmas (vidusskolas profesionālā izglītība) – var tikt pabeigtas ar mācekļa prakses sertifikātu vai skolas beigšanas eksāmenu, vai abiem.
- ISCED 3C programmas (vidējā profesionālā izglītība) – var pabeigt ar mācekļa prakses sertifikātu.
- ISCED 4A programmas (pēcvidusskolas izglītība) – pēcvidusskolas kvalifikācijas izglītība.

PIA iestāžu dibinātāji ir 1) reģionālās pašvaldības, kas ir atbildīgas par valsts skolu izveidi; 2) baznīcas ir atbildīgas par baznīcas skolu izveidi; 3) privātskolas dibina privātpersonas, rajonu iestādes. Valsts skolas tiek finansētas no valsts budžeta; no valsts budžeta tiek finansētas arī baznīcas un privātās skolas, taču tās var iekasēt arī mācību maksu. Uzraudzību nodrošina vidusskolas dibinātājs un valsts iestādes. Paši darba devēji nesniedz formāli atzītas kvalifikācijas.

Polijā 2017. gadā tika uzsākta profesionālās izglītības reforma, reaģējot uz ekonomikas vajadzībām. Vidējā izglītībā (sākotnējā profesionālā izglītība līdz EKI 4. līmenim) tika pieņemta jauna skolu sistēma, kas ietver: trīsgadīgu pirmās pakāpes nozaru skolu; divgadīgu otrās pakāpes nozaru skolu un piecgadīgu profesionālo vidusskolu. Tika sakārtots profesionālās izglītības profesiju klasifikators un atsevišķās profesijas iedalītas 32 apmācību jomās (nozārēs), piemēram, administrācija un serviss, celtniecība, elektrotehnika un elektronika, mehānika un kalnrūpniecība un metalurģija, agromežsaimniecība un vides aizsardzība, tūrisms un gastronomija, medicīnas, sociālā un mākslas joma (Valsts izglītības ministra 2019. gada 22. februāra noteikumi par praktisko profesionālo izglītību (2019. gada Juridiskais Vēstnesis, 391. sadaļa) saskaņā ar <https://www.cedefop.europa.eu/en/tools/apprenticeship-schemes/country-fiches/poland>).

Visām profesijām ir izstrādāta jauna pamata mācību programma. Katras profesijas mācību saturs ietver: visām profesijām kopīgus mācību rezultātus, attiecīgās jomas (nozāres) profesijām kopīgus mācību rezultātus, mācību rezultātus, kas attiecas uz saistītajām kvalifikācijām. Polijas kvalifikāciju ietvarstruktūra sastāv no astoņiem līmeņiem un katrai kvalifikācijai ir piešķirts savs. Līmeņi ir aprakstīti, raksturojot zināšanu, prasmju un sociālo kompetenču prasības, kas jāievēro. Kvalifikāciju apstiprina vērtējums profesionālajā eksāmenā, kuru organizē rajona eksaminācijas komisija.

Papildus iepriekšminētajām izglītības iestādēm ir arī speciālās darba apmācības skolas – trīsgadīgas pēcsākumskolas izglītības iestādes skolēniem ar viegliem vai vidējiem garīgās attīstības traucējumiem vai vairākiem traucējumiem. Mācību programma sastāv no divām daļām: vispārējās izglītības, kurā skolēni nostiprina un paplašina līdz šim apgūtās zināšanas

un prasmes un pielāgošanās darbam, t.i., veido atbilstošu attieksmi pret darbu. Izglītības galvenais mērķis ir sagatavot jauniešus sociālai saskarsmei un patstāvīgai, aktīvai dzīvei un darbam aizsargātos apstākļos.

Uzņēmēji izglītības programmu ietvaros profesionālās izglītības iestādēs organizē arī patronāžas nodarbības, kas veidotas atbilstoši uzņēmumu vajadzībām, piemēram, *Opel Manufacturing Poland* 2016. gadā izveidoja mehatronikas profila klasi, pirmie absolventi 2019. gadā, *Volkswagen Poznań/Gestamp Poland* 2016. gadā izveidoja precīzijas mehāniķa profila klasi, pirmie 12 audzēkņi absolvēja 2019. gadā.

TRĪSGADĪGA SPECIĀLĀ DARBA APMĀCĪBAS SKOLA — EKI 3. līmenis. Atbildīgās iestādes: gminu pašvaldības, pilsētu ar apriņķa tiesībām pašvaldības, apriņķu pašvaldības, vojevodistu pašvaldības. Uzraudzība. Vadošā iestāde: Valsts izglītības ministrija; izglītības kuratori vietējā līmenī; gminu pašvaldības; pilsētu ar apriņķa tiesībām pašvaldības; apriņķu pašvaldības; vojevodistu pašvaldības.

Attieksme pret darbu – šo aktivitāšu ietvaros audzēkņi tiek sagatavoti apgūt praktiskās iemaņas un veikt darbības šādās jomās: mājsaimniecība, dārza darbi, rokdarbi. Finansējums – vispārējās subsīdija jeb izglītības subsīdija no valsts; subsīdijas no vietējo pašvaldību budžeta. Finansētāji: gminu pašvaldības; pilsētu ar apriņķa tiesībām pašvaldības; apriņķu pašvaldības; vojevodistu pašvaldības.

TRĪSGADĪGA PIRMĀS PAKĀPES NOZARU SKOLA. EKI 3. līmenis. Iepriekš šāda veida izglītības iestādes sauca par pamata profesionālās izglītības iestādēm. Tās tika likvidētas 2019. gada 31. augustā, pamatojoties uz 2017. gada izglītības sistēmas reformu. Pamata profesionālās izglītības iestādes nomainīja trīsgadīgās pirmā līmeņa nozaru skolas. Pirmie audzēkņi pirmo profesionālās izglītības līmeni absolvēja 2020. gadā ar EKI 3. līmeni. Skolā tiek īstenots vispārējās un profesionālās izglītības mācību saturs. Vispārējās izglītības mācību programma šāda veida skolās noteikta Valsts izglītības ministra noteikumos.

Tādējādi profesionālā apmācība būs strādnieka vai mācekļa līmenī atkarībā no iestādes, kas skolu uztur. Profesionālās pamatapmācības beigšanu apliecina diploms. Absolvents saņem tikai apliecību, kas apliecina vispārējās pamatizglītības iegūšanu. Profesionālo kvalifikāciju var iegūt, nokārtojot vienu kvalifikāciju apliecinošu eksāmenu, kuru organizē rajona eksaminācijas komisijas, vai nokārtojot amatnieku ģildes organizētu eksāmenu. Absolvents iegūs: profesionālo kvalifikāciju apliecinošu diplomu pēc kvalifikācijas eksāmenu nokārtošanas, profesionālās izglītības diplomu par pirmās pakāpes nozares skolas beigšanu vai mācekļa sertifikātu.

2019. gada 1. septembra skolu reforma ieviesa audzēkņu prakses iespējas pirmās pakāpes nozaru skolās. Šādas prakses mērķis ir iegūt pieredzi un praktiskās iemaņas, kas nepieciešamas, lai veiktu darbu reālos darba apstākļos uz līguma pamata, kas noslēgts starp audzēkņi un darba devēju. Uzņēmumam, kas uzņem audzēkņi praksē, ir pienākums nodrošināt viņam drošus un higiēniskus prakses apstākļus saskaņā ar Darba kodeksā noteiktajiem principiem. Audzēkņa prakses laiks tiek ieskaitīts darba stāžā.

Par finansiālo pabalstu audzēkņim prakses laikā darba devējs var iegūt nodokļu atlaides. Darba devēju, audzēkņu un izglītības iestāžu sadarbība ir nostiprināta arī attiecībā uz nepilngadīgiem pirmās pakāpes nozaru skolu audzēkņiem. Šādā gadījumā uzņēmumi profesionālās apmācības veidā pieņem audzēkņus profesionālai sagatavošanai.

DIVGADĪGA OTRĀS PAKĀPES NOZARU SKOLA. EKI 4. līmenis. Izglītības reformas rezultātā šāda veida skolas uzsāka darbu 2020. gada 1. septembrī. Otrās pakāpes nozaru skolas ir dabiska izvēle tiem audzēkņiem, kuri beiguši pirmās pakāpes nozaru skolu. Izglītība šādā iestādē ir iepriekšējā skolā iegūtās kvalifikācijas turpinājums. Otrās pakāpes nozaru skolu svarīgākais aspekts ir iespēja kārtot bakalaura eksāmenu, un tas ir saistīts ar iespēju uzsākt studijas

augstskolā. Eksāmena kārtošanas priekšnoteikums ir izglītības turpināšana pēc pirmās pakāpes nozaru skolas. Pēc otrās pakāpes nozaru skolas beigšanas absolvents iegūst: profesionālo kvalifikāciju apliecināšu diplomu pēc kvalifikācijas eksāmenu nokārtošanas; profesionālo diplomu pēc eksāmena nokārtošanas otrajā kvalifikācijā, bakalaura grādu.

PIECGADĪGA PROFESIONĀLĀ VIDUSSKOLA, EKI 4. līmenis. Vadošā iestāde: Valsts izglītības ministrija. Daudzas tehniskās vidusskolas ir resoriskas (attiecīgo nozaru ministriju pakļautībā), bet dažas ir izveidotas pie lielākiem uzņēmumiem. Atbildīgie: izglītības kuratori vietējā līmenī; gminu pašvaldības; pilsētu ar apriņķa tiesībām pašvaldības; apriņķu pašvaldības; vojevodistu pašvaldības. Publiskais finansējums: Polijas valsts vispārējās subsīdijas; subsīdijas no pašvaldības budžeta. Mācības profesionālajā vidusskolā ilgst piecus gadus un beidzas, tāpat kā vidusskolā, ar noslēguma eksāmenu un papildu profesionālo kvalifikāciju apliecināšu diplomu. Absolvents iegūs: profesionālo kvalifikāciju apliecināšu diplomu pēc kvalifikācijas eksāmenu nokārtošanas; profesionālo diplomu pēc eksāmena nokārtošanas otrajā kvalifikācijā; bakalaura grādu.

Visi iepriekšminētie dati ir iegūti no izdevuma *Izglītība 2018./2019. mācību gadā*, Polijas Statistika, Gdaņskas statistikas biroja, Varšava, Gdaņska 2019; Profesionālā izglītība un apmācība darba nākotnei: Polija, CEDEFOP REFERNET TEMATISKĀS PERSPEKTĪVAS 2020 (https://cumulus.cedefop.europa.eu/files/vetelib/2020/vocational_education_training_future_work_Poland_Cedefop_ReferNet.pdf).

Profesionālās izglītības sistēmas mēģina risināt valsts ekonomikas un darba tirgus izaicinājumus. Polijā vislielākais darbinieku trūkums ir: būvniecības nozarē, piemēram, betonētājs, mūrnieks, apmetējs, mašīnu operators, apstrādes rūpniecībā, piemēram, metinātājs, elektriķis, CNC iekārtu operators, transporta nozarē, piemēram, loģistikas speciālists, automehāniķis, šoferis, sabiedriskās ēdināšanas nozarē, piemēram, pavārs, maiznieks, šefpavārs, konditors, medicīnas un aprūpes nozarē – medmāsa, ārsts, pakalpojumu nozarē, piemēram, frizieris, kosmetologs, finanšu nozarē, piemēram, grāmatvedis, finansists.

Slovēnijā profesionālo izglītību un apmācību nodrošina: vidējās profesionālās izglītības iestādes, kas piedāvā 3 gadīgas vidējās izglītības otrā posma profesionālās programmas (EKI 4.līmenis). Vairumā gadījumu tās ir valsts iestādes Izglītības, zinātnes un sporta ministrijas pārraudzībā. Audzēkņiem ir nodrošināta iespēja iziet 24 nedēļu DVB mācību praksi uzņēmumā. Ir iespējams arī noslēgt ar uzņēmumu mācekļa līgumu par 56 nedēļu DVB mācību praksi. Vidējās profesionālās izglītības iestādes, kas piedāvā četrgadīgas vidējās tehniskās izglītības programmas (EKI 4 līmenis). Šīs izglītības iestādes ir Izglītības, zinātnes un sporta ministrijas pārraudzībā, un audzēkņiem ir iespējama vismaz 4 nedēļu DVB mācību prakse uzņēmumos. Vidējās profesionālās izglītības iestādes, kas piedāvā divgadīgas vidējās tehniskās izglītības programmas (EKI 4 līmenis). Arī šīs ir Izglītības, zinātnes un sporta ministrijas pārraudzītas skolas, un audzēkņiem ir iespējama vismaz 2 nedēļu prakse uzņēmumā.

Latvijā profesionālās vidējās izglītības programmas pamatā nodrošina profesionālās vidusskolas un tehnikumi, un pēc programmas apguves audzēkņi iegūst gan profesionālās vidējās izglītības diplomu, gan profesionālo kvalifikāciju EKI 4. līmenī. EKI 3. līmeņa profesionālās izglītības programmas nodrošina arodskolas. Šāda veida skolu un programmu skaits ir samērā neliels un, tās absolvējot, tiek iegūts profesionālās izglītības sertifikāts un profesionālā kvalifikācija EKI 3. līmenī. Šīs programmas nedod tiesības iestāties augstākās izglītības iestādēs. Darba vidē balstītas mācības Latvijā var īstenot EKI 2. – 4.līmenī. Šobrīd notiek konsultācijas par DVBM ieviešanu arī EKI 5. līmenī.

3. Darba vidē balstītu mācību tiesiskais regulējums

Visās četrās valstīs pastāv stingrs DVBM tiesiskais regulējums, taču tas izstrādāts salīdzinoši nesen.

Slovākijā Likums Nr. 61/2015 31.03.2015 “Likums par profesionālo izglītību un par grozījumiem atsevišķos likumos” (turpmāk – PIA likums SK) ar tā grozījumiem 14.06.2018. ir bijis galvenais juridiskais dokuments attiecībā uz DVBM. Šis likums regulē vidējo profesionālo izglītību; vidējās profesionālās izglītības iestāžu veidus; praktiskās apmācības; duālās izglītības sistēmu; pārbaudi par darba devēja spēju nodrošināt praktiskās mācības duālās izglītības sistēmā; izglītojamā, izglītības iestādes un darba devēja savstarpējās tiesības un pienākumus praktisko mācību laikā; audzēkņa materiālo un finansiālo nodrošinājumu; profesionālās izglītības un apmācības koordinēšanu darba tirgum.

Polijā tie ir Valsts izglītības ministra 2019. gada 22. februāra noteikumi par praktisko profesionālo izglītību (2019. gada Juridiskais Vēstnesis, 391. sadaļa). 2017. gadā Polijā tika uzsākta profesionālās izglītības reforma, reaģējot uz ekonomikas vajadzībām. Vidējā izglītībā (sākotnējā profesionālā izglītība līdz EKI 4. līmenim) tika izveidota jauna skolu sistēma, kas ietver: 3 gadīgu pirmās pakāpes nozaru skolu, 2 gadīgu otrās pakāpes nozaru skolu un 5 gadīgu profesionālo vidusskolu. Profesionālās izglītības profesiju klasifikators ir sakārtots un atsevišķās profesijas ir sadalītas 32 jomās (nozārēs). 2015. gada 22. decembra likums par Integrēto kvalifikāciju sistēmu tika pārskatīts 2019. gada 13. decembrī. Integrētā kvalifikāciju sistēma (IKS) ir risinājumu kopums to kvalifikāciju noteikšanai, piešķiršanai un kvalitātes nodrošināšanai, kuras ir iekļautas IKS. Likumā, cita starpā, ir noteikta Polijas kvalifikāciju ietvarstruktūra un integrētais kvalifikāciju reģistrs.

Polijas kvalifikāciju ietvarstruktūra (PKI) ir atsauču sistēma Polijā piešķirtajām kvalifikācijām. PKI ir 8 līmeņi. Katrs no tiem ir aprakstīts, izmantojot vispārīgos raksturlielumus zināšanu, prasmju un sociālo kompetenču apjomam un sarežģītībai, kas nepieciešamas personām ar noteiktu kvalifikācijas līmeni. PKI tiek ņemtas vērā vispārējā, profesionālajā un augstākajā izglītībā sniegto kvalifikāciju tipiskās iezīmes. Polijas kvalifikāciju ietvarstruktūra ļauj attiecināt Polijas kvalifikācijas uz Eiropas kvalifikāciju ietvarstruktūras (EKI) līmeņiem un ar EKI starpniecību uz kvalifikāciju līmeņiem attiecīgā ES valstī. Valsts izglītības ministra 2016. gada 13. aprīļa noteikumos aprakstīta Polijas kvalifikāciju ietvarstruktūras otrā pakāpe, kas ietver vispārējās kvalifikācijas 1.-8. līmeņi. 2016. gada 14. decembra Izglītības likums (2019. gada Juridiskais Vēstnesis, 1148., 1078. sadaļa), kurā uzskaitītas vietas, kur var notikt mācekļa prakses (120. panta 1.daļa), un mācekļa līguma subjekti (120. panta 5.daļa). *Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, Dz. U. z 2019 r. poz. 1148 un 1078.*

Valsts izglītības ministra 2019. gada 22. februāra noteikumi par praktisko profesionālo izglītību (2019. gada Juridiskais Vēstnesis, 391. sadaļa) (*Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie praktycznej nauki zawodu, Dz.U. 2019 poz. 391*)

Ministru padomes 1996. gada 28. maija noteikumi par mācekļu profesionālo sagatavošanu un viņu atalgojumu (1996. gada Juridiskais Vēstnesis, Nr. 60, 278. sadaļa) (*Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 maja 1996 r. w sprawie przygotowania zawodowego młodocianych i ich wynagrodzenia, Dz.U. 1996 nr 60 poz. 278.*

Slovēnijā “Profesionālās un arodizglītības likums” 13.07.2006. (*Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju*), pēdējās izmaiņas 19.07.2019. un “Mācekļa prakses likums” 19.5.2017 (*Zakon o vajeništvu*).

Latvijā laika posmā no 2010. gada 1. decembra līdz 2015. gada 30. novembrim Valsts izglītības attīstības aģentūra (VIAA) kopā ar četriem sadarbības partneriem – Latvijas Darba devēju konfederāciju (LDDK), Latvijas Brīvo arodbiedrību savienību (LBAS), Valsts izglītības

satura centru. (VISC) un Izglītības kvalitātes valsts dienests (IKVD) īstenoja ESF projektu „Nozaru kvalifikāciju sistēmas izveide un profesionālās izglītības pārstrukturizācija” 2010/0274/1DP/1.2.1.1.1/10/IPIA/VIAA/001), (turpmāk – Projekts 1.2.1.1.1.). Projekta mērķis bija uzlabot profesionālās izglītības un apmācības kvalitāti un efektivitāti atbilstoši tautsaimniecības nozaru attīstības vajadzībām, pārstrukturējot PIA, izveidojot nozaru kvalifikāciju sistēmu, pētot tautsaimniecības nozares, izstrādājot vai pilnveidojot profesiju pamatstandartus un specializācijas kvalifikācijas prasības, kā arī izstrādājot sistēmu, kas nodrošina ārpus formālās izglītības iegūto prasmju atzīšanu. Projekta 1.2.1.1.1. rezultāti tika pārvērsti attiecīgajā tiesiskajā regulējumā un kalpoja par pamatu turpmākai sadarbībai izglītības un darba tirgus attīstīšanā, tai skaitā DVBM. 2015. gada grozījumi Profesionālās izglītības likumā ieviesa DVBM jēdzienu. Pirms 2015. gada grozījumiem šāda jēdziena tiesiskajā regulējumā nebija. Darba vidē balstītu mācību pieejas vispirms tika izmēģinātas ierobežotā skaitā PIA iestāžu 2013./2014. gadā un turpmāk, un tikai pēc testēšanas tika integrētas un izstrādātas ar stabilu juridisko bāzi. Ministru kabineta 2016. gada 15. jūlija noteikumi Nr.484 “Kārtība, kādā organizē un īsteno darba vidē balstītas mācības”, <https://likumi.lv/ta/id/283680-kartiba-kada-organize-un-isteno-darba-vide-balstitas-macibas> (Noteikumi Nr.484) ir vispārējais regulējums, kas nosaka: DVBM ir profesionālās izglītības programmas īstenošanas forma; 25% no profesionālās izglītības programmas (izņemot kvalifikācijas praksi) īsteno uzņēmumā; individuālo mācību plānu audzēkņiem; darba līgumu vai stipendijas līgumu starp uzņēmumu un audzēkni; Nozaru ekspertu padomes, profesionālās izglītības iestādes, uzņēmuma, izglītojamā tiesības un pienākumus; prasības DVBM vadītājam uzņēmumā (piem., pedagogiskā kompetence), Nozaru ekspertu padomju pienākumus – DVBM popularizēšana, informācijas izplatīšana, konsultācijas un rekomendācijas par ieviešanu, DVBM ieviešanas izvērtēšana, kā arī palīdzība uzņēmumu izvēlē DVBM.

Līdztekus tika izstrādāti Ministru kabineta 2016. gada 15. jūlija noteikumi Nr. 483 “Darbības programmas “Izaugsme un nodarbinātība” 8.5.1. specifiskā atbalsta mērķa “Palielināt kvalificētu profesionālās izglītības iestāžu audzēkņu skaitu pēc to dalības darba vidē balstītās mācībās vai mācību praksē uzņēmumā” īstenošanas noteikumi”, <http://likumi.lv/ta/id/283736-darbibas-programmas-izaugsme-un-nodarbinatiba-8-5-1-specifiska-atbalsta-merka-palielinat-kvalificetu-profionalas-izglitibas-i>, lai nodrošinātu juridisko bāzi mērķtiecīga ESF projekta īstenošanai DVBM attīstībai Latvijā.

Tādējādi, šobrīd galvenais politikas instruments mācekļa prakses veicināšanai un īstenošanai ir ESF projekts “Profesionālo izglītības iestāžu audzēkņu dalība darba vidē balstītās mācībās un mācību praksēs uzņēmumos» Nr. 8.5.1.0/16/l/001” (turpmāk – SAM 851 projekts), <http://www.iddk.lv/projekts/darba- vide-balstitas-macibas/>, ko īsteno Latvijas Darba devēju konfederācija. Projekts SAM 851 ir investējis arī reģionālo koordinātoru attīstībā, lai veicinātu darba devēju apmācību visā valstī. Vienlaikus Noteikumu Nr.483 normas nedrīkst būt pretrunā ar visaptverošo Noteikumu Nr.484 normām.

2017. gada jūnijā Izglītības un zinātnes ministrija izstrādāja “Vadlīnijas DVBM organizēšanai un īstenošanai”, lai nodrošinātu vienotus principus un metodisko atbalstu iesaistītajiem partneriem DVBM ieviešanā. Vadlīnijas ir nacionālā līmeņa ieteikumi dažādām mērķgrupām, kas iesaistītas DVBM īstenošanā, un tas nav juridiski saistošs. Vadlīnijas arī sniedz skaidrojumus par tiesiskā regulējuma piemērošanu.

2019. gada 2. augustā tika veiktas izmaiņas SAM 851 projekta ietvaros piemērotajā vienkāršotajā izmaksu metodikā (no 2017. gada 26. jūnija), lai palielinātu atbalstu darba vidē balstītu mācību praksē iesaistītajiem uzņēmumiem pasniedzēju nodrošināšanā, kā arī palielinātu atbalstu izglītības iestādei maksājumu veikšanā un projektā iesaistīto izglītojamo izdevumus attaisnojošo dokumentu apkopošanā un uzglabāšanā. 2018. gada 16. oktobrī SAM 8.5.1. projektā vienkāršotā izmaksu metodika tika apstiprināta arī individuālo

aizsardzības līdzekļu nodrošināšanai, nelaimes gadījumu apdrošināšanai un vakcinācijas izmaksām.

Attiecībā uz DVBM juridiskās bāzes sagatavošanu Latvijā tika piemērota augšupēja pieeja. 2013. gadā tika ieviesta izmēģinājuma fāze, iesaistot sešas profesionālās izglītības iestādes, lai pārbaudītu DVBM pieejas, un tikai 2016. gadā izstrādāti un ieviesti DVBM tiesību akti. Arī DVBM konceptuālā pieeja tika izstrādāta ciešā sadarbībā ar sociālajiem partneriem un citām attiecīgajām ministrijām, izmantojot arī valsts iestāžu atbalstam pieejamo ES Erasmus+ programmas finansējumu DVBM attīstībai.

4. Darba vidē balstītu mācību finansēšana

Finanšu mehānismi DVBM ieviešanā ir ļoti svarīgs jautājums. Avoti un mehānismi mēdz būt dažādi, tos var segt no privātā vai publiskā finansējuma, dalīta publiskā/ privātā finansējuma, Eiropas Savienības līdzfinansējuma, atsevišķu uzņēmumu, kameru, profesionālo asociāciju un citu struktūru finansējuma. Arī četru konsorcijs valstu gadījumā pieejas ir diezgan atšķirīgas. **Slovākijā** DVBM izmaksu avoti ir valsts budžets, Eiropas Sociālais fonds un Eiropas strukturālie un investīciju fondi (ESIF) valsts līmeņa projektā Duālā izglītība (turpmāk – NP DE SK) ietvaros ar nosaukumu “Duālā izglītība un profesionālās izglītības pievilcības un kvalitātes palielināšana”. Projektu īsteno ŠIOV.

Profesionālās izglītības darba devēju finansēšana tiek pārvaldīta no valsts budžeta līdzekļiem – Izglītības ministrijas budžeta daļas iemaksas duālās izglītības sistēmas praktisko mācību nodrošināšanai. Ieguldījums praktisko mācību nodrošināšanai duālās izglītības sistēmā tiek īstenots saskaņā ar Profesionālās izglītības likuma SK 21.a pantu. Darba devējam, kurš nodrošina praktisko apmācību duālās izglītības sistēmā, tiek nodrošināta iemaksa praktisko mācību nodrošināšanai (turpmāk – iemaksa) no Izglītības, zinātnes, pētniecības un sporta ministrijas budžeta pozīcijas Slovākijas Republikas izglītībai.

Tiesības uz pabalstu ir: mazam vai vidējam uzņēmumam 1000 eiro apmērā; darba devējam, kurš mācību gada laikā nodrošinājis audzēknim praktisko apmācību vairāk nekā 400 stundu garumā – 700 eiro apmērā; darba devējam, kurš mācību gada laikā ir nodrošinājis izglītojamam praktisko apmācību 200 līdz 400 stundu robežās – 300 eiro apmērā. Tiesības uz pabalstu darba devējam ir par katru skolēnu, ar kuru noslēgts mācekļa prakses līgums mācību gadā, kurā viņš pirmo reizi sāka nodrošināt šim skolēnam praktisko apmācību duālās izglītības sistēmā. Darba devējs rakstisku pieteikumu pabalsta saņemšanai iesniedz līdz tā mācību gada 31. martam, kurā viņš nodrošinājis izglītojamam praksi duālās izglītības sistēmā. Iesnieguma pielikumā jāpievieno šādu dokumentu kopijas: sertifikāti, duālās izglītības līgumi, ar audzēkni noslēgtais mācekļa līgums. Izglītības ministrija veic iemaksu darba devējam par katru skolēnu reizi gadā līdz attiecīgā mācību gada, kurā darba devējs nodrošināja audzēknim praksi duālās izglītības sistēmā, 30. jūnijam.

Jāņem vērā, ka samaksa audzēknim tiek individuāli noteikta mācekļa līgumā (daži darba devēji audzēknim maksā summu, kas pārsniedz obligātā algotā produktīvā darba apjomu, vai arī maksā korporatīvo stipendiju). Darba devējam, kurš veic praktisko apmācību duālās izglītības sistēmā, pienākas arī valsts nodrošinātais nodokļa atvieglojums nodokļa bāzes samazinājuma veidā. Par katru audzēkni, ar kuru ir noslēgts mācekļa līgums, darba devējs var samazināt ienākuma nodokļa bāzi:

- a) EUR 3200 par vienu audzēkni, ja nodokļu maksātājs taksācijas periodā nodrošina praktisko apmācību vairāk nekā 400 stundu garumā,
- b) EUR 1600 par vienu audzēkni, ja nodokļu maksātājs taksācijas periodā nodrošina praktisko apmācību vairāk nekā 200 stundu garumā.

Polijā DVBM izmaksu avoti ir publiskais finansējums: vispārējā subsīdija no Polijas valsts; subsīdija no pašvaldību budžetiem (gminu pašvaldības; pilsētu ar apriņķa tiesībām pašvaldības; apriņķu pašvaldības; vojevodistu pašvaldības).

Daudzas Eiropas Savienības finansētas programmas: Erasmus+, 16 reģionālās darbības programmas ar audzēkņu prakses komponenti. Arī uzņēmumi, sniedz ieguldījumu, piemēram, ar privātu finansējumu praksē pieņemtam audzēknim vai pabalstu. Šīs izmaksas darba devējs var iekļaut nodokļu bāzes samazināšanas izmaksās. Patronāžas nodarbības finansē arī privātie uzņēmumi.

Lai stiprinātu profesionālās izglītības iestāžu potenciālu, tika ieviestas izmaiņas nodokļu noteikumos, kas rada nodokļu atvieglojumus uzņēmējiem (juridiskām vai fiziskajām personām), veicot ziedojumus profesionālās izglītības iestādēm vai valsts profesionālās izglītības centriem. Juridiskām personām, kas veic saimniecisko darbību, noteikumu maiņa ļaus samazināt nodokli kopumā līdz 10% no ienākumiem. Fizisko personu gadījumā līdz 6% no ienākumiem.

Lai atbalstītu dinamiski attīstošās tautsaimniecības vajadzības, ieviestas izmaiņas vispārējā izglītības subsīdijas sadalījumā, ņemot vērā darba tirgus prognozes par konkrēto profesiju pieprasījumu un tās profesijas, kas ir īpaši nozīmīgas kultūrai un nacionālajam mantojumam. Skolas, kas mācās profesijās, pēc kurām darba tirgū prognozējams lielāks pieprasījums, saņems palielinātu izglītības subsīdiju. Subsīdijas, ko katru gadu piešķir, ņemot vērā vietējā darba tirgus pieprasījuma prognozes, attiecas tikai uz 1.kursu audzēkņiem.

Šāds risinājums nodrošinās pašvaldību finansiālo stabilitāti profesionālajā apmācībā, jo tām būs pārlicība, ka lēmumam par mācību uzsākšanu profesijā, pēc kuras ir pieprasījums, sekos lielāks finansējums. Turklāt darbinieku pieprasījuma prognozes nozares profesijās būs atskaites punkts vojevodistu pašvaldībām, lai katru gadu noteiktu to profesiju sarakstu, kurās darba devējiem tiks kompensēti izdevumi, kas izmaksāti mācekļu algās. Pamatojoties uz prognozi, līdz PLN 10 000 tiks palielināta arī dotācija darba devējiem mācekļu algu izmaksām profesijās, pēc kurām darba tirgū ir īpašs pieprasījums. Polijā valsts izdevumi izglītībai 2018. gadā sasniedza PLN 77,9 miljardus, kas veido 3,7% no IKP. Tēriņi vienam audzēknim ir tikai par 12% lielāki, salīdzinot ar izdevumiem par vienu vispārīzglītojošo vidusskolēnu.

Slovēnijā DVBM finansē uzņēmumi. Uzņēmumi saņem atlīdzību (ESF vai valsts), kas sedz daļu izdevumu.

Latvijā šobrīd galvenais politikas instruments mācekļības veicināšanai un ieviešanai ir Latvijas Darba devēju konfederācija īstenotais SAM 851 projekts <http://www.lddk.lv/projekts/darba-vidē-balstītas-mācības>). Projekts SAM 851 ir investējis arī reģionālo koordinātoru attīstībā, lai veicinātu darba devēju izpratni par mācekļību visā valstī. Valsts budžets tiek izmantots, lai finansētu DVBM programmas, tāpat kā jebkuras citas PIA programmas. Valsts budžets netiek tieši izmantots, lai atbalstītu darba devējus DVBM īstenošanai. Tiek izmantoti vispārīgie PIA programmu finansēšanas noteikumi.

Atbrīvojums no iedzīvotāju ienākuma nodokļa – saskaņā ar likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" 9. panta 8¹. punktu – stipendijas līdz 280 *euro* mēnesī, ko izglītojamam atbilstoši Ministru kabineta noteiktajai kārtībai, kādā organizē un īsteno darba vidē balstītas mācības, izmaksā komersants, iestāde, biedrība, nodibinājums, fiziskā persona, kura reģistrēta kā saimnieciskās darbības veicēja, kā arī individuālais uzņēmums, tai skaitā zemnieku vai zvejnieku saimniecība, un citi saimnieciskās darbības veicēji, <https://likumi.lv/ta/id/56880-par-iedzivotaju-ienakuma-nodokli>.

5. DVB prakšu vadītāji un prakšu vadītāju mācības

DVB prakšu vadītāji un prakšu vadītāju mācības ir priekšnosacījums augstas kvalitātes DVBM. DVB prakšu vadītāju apmācībai un atbalstam ir ieteicama sistēmiska pieeja. Nereti šim nolūkam tiek izmantotas īpašas programmas vai moduļi. Dažkārt ir arī īpaša likumdošana vai regulējums attiecībā uz prasībām DVBM pasniedzējiem uzņēmumos, nosakot arī maksimālo audzēkņu skaitu uz vienu pasniedzēju uzņēmumā. Visās konsorcijs valstīs ir veikti pasākumi, lai nodrošinātu sistēmisku pieeju DVBM pasniedzēju apmācībai, taču atšķirīgas ir prasības pasniedzēju kompetencei, pasniedzēju uzraudzībā esošo studentu skaitam un citiem jautājumiem.

Slovākijā pastāv sistēmiskas pieejas attiecībā uz DVBM pasniedzēju apmācību, pamatojoties uz NP DE SK 1. aktivitāti: “Profesionālo organizāciju iesaistīšana profesionālās izglītības un apmācības pārveides procesā, NP DE SK duālās izglītības īstenošanā iesaistīto partneru sadarbības platformas veidošana un pasniedzēju izglītība un apmācība”.

Vecāko pasniedzēju apmācību nodrošina profesionāla organizācija, kas ir kompetenta tajās izglītības jomās, kurās audzēknis vecākā pasniedzēja vadībā veic praktisko apmācību. Profesionālā organizācija izsniedz arī apliecību par pasniedzēju apmācības pabeigšanu. Pamatojoties uz vienošanos starp profesionālajām organizācijām un pēc apspriešanas duālās izglītības sistēmas darba devēju padomē, pasniedzēju apmācību kopš 2019. gada 1. aprīļa veic Republikāniskā darba devēju savienība.

Slovākijā šim nolūkam netiek izmantotas īpašas programmas vai moduļi. Saskaņā ar PIA likuma SK 21.b pantu vecākais pasniedzējs ir persona, kuras vadībā audzēknis veic praktisko apmācību praktiskās apmācības darba vietā, ja:

- pasniedzējs atrodas darba attiecībās ar darba devēju vai ir darba devējs, kas ir pašnodarbināta persona;
- ir ieguvusi vismaz vidējo profesionālo izglītību/pilnu vidējo profesionālo izglītību/augstāko profesionālo izglītību attiecīgajā studiju jomā vai saistītā studiju jomā, kurā audzēknis iziet praksi;
- vismaz piecus gadus veicis profesionālo darbību konkrētu izglītības standartu ietvaros, kuros tiek sagatavoti audzēkņi;
- pasniedzējam ir licence vai cits profesionālo kompetenci apliecinošs dokuments, ja tāds ir nepieciešams darbam attiecīgajā profesijā;
- ir attiecīgās profesionālās organizācijas izsniegta apliecība par vecākā pasniedzēja apmācību beigšanu.

Iegūtās izglītības pakāpe netiek prasīta, ja vecākais pasniedzējs ir nokārtojis zināšanu pārbaudi attiecīgajā profesijā.

Maksimālais izglītojamo skaits uz vienu vecāko pasniedzēju ir 40.

Savukārt DVBM pasniedzējiem uzņēmumos likumdošanā prasības ir noteiktas. Saskaņā ar PIA likuma SK 22. pantu pasniedzējs ir persona, kuras vadībā skolēns veic praktisko apmācību darba devēja darba vietā vai praktiskās apmācības vietā, ja pasniedzējs:

- atrodas darba attiecībās ar darba devēju vai ir darba devējs, kas ir pašnodarbināta persona,
- ir ieguvis vismaz vidējo profesionālo izglītību/pilnu vidējo profesionālo izglītību/augstāko profesionālo izglītību attiecīgajā mācību jomā vai saistītā mācību jomā, kurā izglītojama iziet praksi,
- vismaz trīs gadus ir veicis profesionālu darbību konkrētā mācību virziena ietvaros vai līdzīga mācību virziena ietvaros, kurā audzēknis iziet praksi,
- ir saņēmis licenci vai citu profesionālo kompetenci apliecinošu dokumentu, ja šāda profesionālā kompetence nepieciešama attiecīgās profesijas veikšanai,

- ir saņēmis attiecīgās profesionālās organizācijas izsniegtu apliecību par galvenā pasniedzēja apmācības beigšanu.

legūtais izglītības grāds nav nepieciešams, ja pasniedzējs vismaz piecus gadus ir veicis profesionālo darbību konkrētā mācību virziena izglītības standartu ietvaros vai saistīta mācību virziena izglītības standartu ietvaros, kurā izglītojama iziet praksi. Darba devējs var norīkot ne vairāk kā 3 skolēnus pie pasniedzēja vienā praktiskās apmācības dienā. Maksimālais audzēkņu skaits, kas var veikt praktisko apmācību galvenā pasniedzēja vadībā, ir 10-12 audzēkņu grupa (atkarībā no mācību jomas). Maksimālais izglītojamo skaits uz vienu pasniedzēju uzņēmumā nav noteikts. Tā pamatā ir materiāli tehniskais nodrošinājums atbilstoši valsts noteiktām normām. Maksimālais skaits ir 10 – 12 audzēkņi vienā grupā atkarībā no mācību virziena.

Polijā izglītības reformas rezultātā teorētisko profesionālo mācību priekšmetu skolotājiem un praktiskās profesionālās apmācības skolotājiem ir plānotas jauna veida mācības – obligātā profesionālā apmācība (nozares apmācība). Kurša ilgums ir 40 stundas, un to jāapgūst reizi trīs gadu laikā uzņēmumos, kas saistīti ar mācāmo profesiju. Nozares apmācību mērķis ir pilnveidot darba veikšanai nepieciešamās profesionālās iemaņas un kvalifikāciju, tajā skaitā: iepazīties ar uzņēmumā izmantotajām tehnoloģijām, ar ražošanas procesos vai servisā izmantotajām ierīcēm, instrumentiem un citām tehniskajām iekārtām; iepazīties ar reāliem darba apstākļiem konkrētā jomā, kas saistīta ar mācāmo profesiju, pilnveidot praktiskās iemaņas teorētisko zināšanu pielietošanā, apgūt jaunu ar profesiju saistītu pieredzi, veidot kontaktus ar darbiniekiem turpmākam profesionālās apmācības procesam, pilnveidot saskarsmes prasmes, skolu beidzēju darba vajadzību un nodarbinātības iespēju identificēšana reģionālajā vai vietējā darba tirgū.

Tiesību akti un regulējums attiecībā uz prasībām DVBM pasniedzējiem uzņēmumos: 2018. gada 22. novembra likums, ar ko groza – Izglītības likumu, Izglītības sistēmas likumu un citus noteiktus likumus (2018. gada Juridiskais Vēstnesis, 2245. sadaļa); 1982. gada 26. janvāra likums – Skolotāju harta (konsolidēts teksts: 2018. gada Juridiskais Vēstnesis, 967. sadaļa ar grozītu 70c punktu) spēkā no 2019. gada 1. septembra. Maksimālais izglītojamo skaits uz vienu pasniedzēju uzņēmumā ir atkarīgs no uzņēmuma prakses.

Slovēnijā pasniedzēju apmācība ir obligāta. 24 stundu apmācības pasniedzējiem tiek īstenotas, pamatojoties uz valsts līmenī noteikto standartu (CPI). Apmācības nodrošina kameras un izglītības iestādes. Pasniedzēju apmācība ir integrēta arī maģistra eksāmenos. Atbalsts: kamerām ir DVBM biroji. Katrā skolā ir DVBM koordinatori, kurus finansē Izglītības ministrija. Pasniedzējiem tiek nodrošinātas 24 stundu mācības, kuru pamatā ir 2 moduļi: Pusaudzā attīstības īpatnības un mācīšanās, mācīšanās un komunikācijas psiholoģiskie pamati; DVBM stratēģijas un metodes. Mācību uzņēmumam ir jābūt akreditētam kādā no kamerām. Tam ir jāatbilst noteiktām prasībām – konkrēta darba joma, apmācības vieta, aprīkojums un atbilstoši pedagogi. Realitātē viens pasniedzējs atbild ne vairāk kā par 3 audzēkņiem vai mācekļiem noteiktā laika periodā.

Latvijā prasības nosaka Noteikumu Nr. 484 10. pants. Darba vidē balstītu mācību pasniedzējam uzņēmumā jāatbilst vismaz vienai no šādām prasībām: Personai ir Latvijas Amatniecības kameras piešķirta amata meistara kvalifikācija un attiecīgs meistara prakses sertifikāts vai personas pedagoģiskā kompetence, profesionālā izglītība nozarē un pieredze atbilst šādām prasībām: personai ir pedagoga profesionālā kvalifikācija; personai ir pedagoģiskās zināšanas, kas iegūtas Ministru kabineta noteikumos par pedagogiem nepieciešamo izglītību un profesionālo kvalifikāciju un pedagogu profesionālās kompetences pilnveides kārtību minētajā pedagogu profesionālās kompetences pilnveides B programmā vismaz 72 stundu apjomā; personai ir pedagoģiskās zināšanas, kas iegūtas, apgūstot darba vidē balstītu mācību vadītājiem paredzēto izglītības programmu ne mazāk kā 32 akadēmisko stundu apjomā.

Izglītības programmu izstrādā un īsteno izglītības iestādes pēc saskaņošanas ar Izglītības un zinātnes ministriju, lai nodrošinātu vienādu kvalitāti visā valstī; personas profesionālā izglītība nozarē vai pieredze atbilst vismaz vienai no šādām prasībām: personai ir profesionālā izglītība nozarē; personai ir vismaz trīs gadu darba pieredze nozarē.

Ieteicamais audzēkņu skaits ir 6 uz vienu uzņēmuma pasniedzēju, saskaņā ar IZM 2017. gada jūnijā pieņemto dokumentu – “Pamatnostādnes par darba izglītības organizēšanu un ieviešanu”, lai nodrošinātu vienotus principus un metodisko atbalstu iesaistītajiem partneriem DVBM ieviešana.

6. Sociālais dialogs un ieinteresēto pušu iesaiste

Sociālais dialogs un citu ieinteresēto pušu iesaiste valsts līmenī DVBM attīstības jomā ir viens no galvenajiem jautājumiem, lai nodrošinātu DVBM atbilstību darba tirgum. Konsorcijs valstīs pastāv dažādas sociālā dialoga formas un pakāpes. Sociālie partneri ir dažādā mērā iesaistīti nacionālā līmeņa dialogā un lēmumu pieņemšanā par DVBM attīstību.

Slovākijā tā ir sadarbība starp vairākām iestādēm: Izglītības ministriju – ŠIOV – profesionālajām organizācijām – darba devējiem. Saskaņā ar PIA likuma 28. pantu valsts līmenī profesionālās izglītības un apmācības darba tirgum koordinēšanā ir iesaistītas šādas institūcijas: 1. Slovākijas Republikas Izglītības, zinātnes, pētniecības un sporta ministrija, 2. Slovākijas Republikas Darba, sociālo lietu un ģimenes ministrija, 3. Slovākijas Republikas Veselības ministrija, 4. Slovākijas Republikas Ekonomikas ministrija, 5. Slovākijas Republikas Transporta un būvniecības ministrija, 6. Slovākijas Republikas Lauksaimniecības un lauku attīstības ministrija, 7. Slovākijas Republikas Vides ministrija, 8. Slovākijas Republikas Kultūras ministrija.

Organizācijas, kas piedalās profesionālās izglītības un apmācības darba tirgum koordinēšanā reģiona pašpārvaldes līmenī ir: a) pašpārvaldes reģions, b) reģiona birojs, c) reģiona Darba, sociālo un ģimenes lietu birojs, d) reģionālās arodbiedrību kameras, profesionālās organizācijas un darba devēji, kas veicina reģionālās nodarbinātības attīstību, e) darbinieku pārstāvji, f) vidusskolu dibinātāji pašpārvaldes reģionos, g) reģiona Pedagoģiski psiholoģiskās konsultēšanas un profilakses centrs. Ministrijas uzdevums ir koordinēt ar sociālo dialogu saistīto uzdevumu izpildi, īpaši to, kas skar sadarbību ar sociālo partneru organizācijām un sociālā dialoga institūcijām, īpaši ar Duālās izglītības sistēmas Darba devēju padomi.

Slovākijas Republikas valdības Profesionālās izglītības un apmācības padome ir Slovākijas Republikas valdības padomdevēja institūcija profesionālās izglītības un apmācības jomā. Valdības padome apspriež Darba devēju padomes duālās izglītības sistēmas nolikumu, nosaka attiecīgās profesionālās izglītības jomas profesionālo organizāciju darbību, apspriež komisiju nolikumus, lai pārbaudītu darba devēja spēju nodrošināt praktisko apmācību duālās izglītības sistēmā, apspriež Profesionālās izglītības koordinācijas darba grupas priekšlikumus, Duālās izglītības sistēmas Darba devēju padomes priekšlikumus, veic konsultatīvo darbību profesionālās izglītības un apmācības jautājumos.

Polijā, kur kolektīvās sarunas vada īpaši izveidotas institūcijas, padomes vai komitejas, sociālais dialogs ir formalizēts. Sociālais dialogs notiek tiesību aktu vai divpusēju aktu vārdā. Ministrijas uzdevumos ietilpst koordinēt ar sociālo dialogu saistīto uzdevumu izpildi, īpaši to, kas skar sadarbību ar sociālo partneru organizācijām un sociālā dialoga institūcijām. Par sociālā dialoga formām datu nav.

Slovēnijā ieinteresētās puses ir iesaistītas valsts līmenī (PIA ekspertu padome) un vietējā līmenī, t.i., atsevišķas skolas vai vairāku skolu līmenī, vietējā līmenī ieinteresētās puses ir iesaistītas skolu padomēs un darba grupās mācību programmas izveidošanai. Profesionālās

izglītības ekspertu padomē, lai apspriestu profesionālās izglītības jautājumus. Sociālā dialoga padomē, lai diskutētu par vispārīgiem un ekonomiskiem jautājumiem, tai skaitā cilvēkresursiem un izglītību.

Latvijā ir izveidots sistēmisks sociālais dialogs. Ar mērķi uzlabot izglītības un nodarbinātības politikas koordināciju gan sākotnējās, gan tālākās profesionālās izglītības jomā, kā arī atbalstīt darba devēju iesaisti izglītības attīstībā un nodrošināšanā, 2016. gada jūlijā ekonomikas ministrs, izglītības un zinātnes ministrs un labklājības ministrs izveidoja Nodarbinātības padomi, kas tiek regulāri, parasti reizi mēnesī. Profesionālās izglītības un nodarbinātības trīspusējā sadarbības apakšpadome (PINTSA) tiek regulāri, lai konkrēti apspriestu labāku saikni starp izglītības un nodarbinātības politiku, īpašu uzmanību pievēršot mācekļa praksei.

Nozares tiek pārstāvētas Nozaru ekspertu padomēs – konsultatīvajās institūcijās, kas atbalsta kvalitatīvu, darba tirgus vajadzībām atbilstošu sākotnējās profesionālās izglītības programmu izstrādi. Tās darbojas saskaņā ar Ministru kabineta 2016.gada 15.jūlija noteikumiem Nr.485 “Nozaru ekspertu padomju izveidošanas, darbības un darbības koordinācijas kārtība”, [https://likumi.lv/ta/id/283737-nozaru-ekspertu-padomju-izveidosanas-darbības-un-darbības-koordinācijas-kartība](https://likumi.lv/ta/id/283737-nozaru-ekspertu-padomju-izveidosanas-darbibas-un-darbības-koordinācijas-kartība). Nozaru ekspertu padomes darbojas uz trīspusējās sadarbības pamata. To biedru vidū ir pārstāvji no darba devēju organizācijām, arodbiedrībām, ministrijām (Izglītības, Ekonomikas un Labklājības ministrijas), kā arī citām nozaru ministrijām un Nodarbinātības valsts aģentūras.

Profesionālās izglītības iestādes (kompetenču centri) saskaņā ar Profesionālās izglītības likumu ir izveidojušas padomdevējas institūcijas – konventus, kuros regulāri tiek apspriesti PIA un mācekļu attīstības vietējie un reģionālie aspekti. Konventos ir pārstāvēta PIA iestādes administrācija, vietējie vai reģionālie darba devēji, vietējās un nacionālās valdības organizācijas, lai labāk koordinētu vietējo, reģionālo un nacionālo prioritāšu īstenošanu labākai izglītībai, nodarbinātībai un atbilstībai darba tirgum.

Kopš 2013. gada paveiktais darbs pie mācekļu shēmas ieviešanas PIA sistēmā liecina par spēcīga sociālā dialoga pastāvēšanu Latvijā dažādos līmeņos – profesionālās izglītības iestāžu, vietējā un reģionālā līmenī, nozaru, ministriju un sociālo partneru līmenī. Sociālais dialogs attiecas uz dažādiem aspektiem – tiesiskā regulējuma izstrādi, standartu un mācību satura izstrādi, atbilstību darba tirgus prasībām, prioritāro jomu noteikšanu, iesaistīto pušu stimulēšanu un tagad arvien vairāk arī absolventu darba gaitu monitorings.

Profesionālās Izglītības iestāžu konventu un nozaru ekspertu padomju loma kopš to izveidošanas 2015. gadā ar grozījumiem Profesionālās izglītības likuma, ir palielinājusies. Ir vajadzīgs laiks, lai jauni veidojumi iegūtu jēgpilnu lomu izglītības un nodarbinātības sadarbības procedūrās. Izglītības un zinātnes ministrija pēc līdz šim paveiktā darba analīzes plāno pasākumus, lai, pamatojoties uz gūtajām atziņām, atbalstītu un optimizētu sadarbību nākamajā 2021.-2027. gada plānošanas periodā.

Jāņem vērā, ka Profesionālās izglītības un nodarbinātības trīspusējā sadarbības apakšpadome ir instruments, kas ļauj nekavējoties reaģēt uz konstatētajām problēmām vai izaicinājumiem, jo ir iesaistītas visas trīs dialoga puses, kuras atskaitās Padomei. Jebkurš izvirzītais jautājums var tikt iekļauts padomes sēdes darba kārtībā un nepieciešamības gadījumā iekļauts atkārtoti – līdz partneri vienojas par kopīgu izdevīgu risinājumu. Galvenais – ja jautājumam ir augsta līmeņa politikas konteksts, Nodarbinātības padome to apspriež izglītības, ekonomikas un labklājības ministru starpā, tādējādi ļaujot rast risinājumus augstā politikas līmenī.

Tas ļauj secināt, ka esošie institucionālie mehānismi ir labi izstrādāti, lai risinātu mācekļu jautājumus visos līmeņos un visos būtiskajos jautājumos, ļaujot pieņemt nepieciešamos lēmumus un sekot līdzi procesiem.

7. Nozares organizāciju, darba devēju un darba devēju organizāciju iesaiste

Sektoru organizāciju, darba devēju un to organizāciju, profesionālo un nozaru asociāciju un kameru iesaistīšanās arī ir ļoti svarīga, lai DVBM gūtu panākumus. Būtiski ir arī iesaistes mehānismi un iesaistīšanās pakāpe.

Slovākijā ir iesaistīts plašs ieinteresēto pušu loks: Republikas darba devēju savienība; Slovākijas Republikas Darba devēju arodbiedrību un asociāciju savienība; Slovākijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera; Industriālo asociāciju savienība; Slovākijas Lauksaimniecības un pārtikas kamera; Slovākijas Tirdzniecības kamera; Slovākijas mežsaimniecības kamera; Slovākijas kalnrūpniecības kamera. Visas šīs profesionālās organizācijas (atkarībā no mācību virziena) nodrošina darba devēju kompetences pārbaudi, savukārt pārbauci laikā vērtē darba devēja materiāli tehnisko un telpu atbilstību, un darba devēja profesionālo un personīgo spēju nodrošināt praktisko apmācību atbilstoši Izglītības likumam un Profesionālās izglītības un apmācības likumam.

Polijā Programmas padome ir galvenā izglītības kopienas un uzņēmēju sadarbības veidošanas sistēmas sastāvdaļa. Nozaru padomju darbu uzrauga Programmas padome, kuras sastāvā ir to ministriju pārstāvji, kuras atbild par attīstību, izglītību, augstāko izglītību, nodarbinātību, formālās un neformālās izglītības nozares pārstāvji, kā arī uzņēmēju organizāciju un sociālo un ekonomisko partneru pārstāvji.

Nozaru padomes: Katra nozares padome ir konkrētās nozares iniciatīva, jo to veido ar nozari saistīti cilvēki – uzņēmēji, darba devēju un darba devēju organizācijas, izglītības sistēmas, zinātnes, pārvaldes un darba tirgus institūciju pārstāvji.

Slovēnijā Tirdzniecības un rūpniecības kamera un Amatniecības kamera ir nozīmīgas ieinteresētās puses. Kameras ir saikne starp skolām un uzņēmumiem. Tās ir atbildīgas par to uzņēmumu akreditāciju, kuros audzēkņi var veikt praktisko apmācību, un par mācekļu sistēmas atbalstu. Kameras ir iesaistītas arī attīstības pasākumos, ko koordinē CPI (Nacionālais profesionālās izglītības institūts). CPI kā nacionālais institūts, ko izveidojusi Izglītības ministrija un Darba ministrija, izstrādā mācību programmas un nosaka izglītības standartus.

Latvijā nozīmīga loma pareizas sasaistes nodrošināšanā starp izglītības iestādēm un nozarēm ir nozaru ekspertu padomju koordinācijai līdzās daudzajām nozaru asociācijām. Par NEP koordinēšanu lauksaimniecības nozarē atbild Latvijas Darba devēju konfederācija (LDDK) (formālais sociālais partneris) un Latvijas Lauksaimniecības organizāciju sadarbības padome (LOSP). Šobrīd galvenais politikas instruments mācekļa prakses veicināšanai un īstenošanai ir ESF SAM 851 projekts “Profesionālo izglītības iestāžu audzēkņu dalība darba vidē balstītās mācībās un mācību praksēs uzņēmumos” <http://www.lddk.lv/projekts/darba- vide-balstitas-macibas/>, ko īsteno Latvijas Darba devēju konfederācija. Projekts SAM 851 ir investējis arī reģionālo partnerību attīstībā, lai veicinātu darba devēju apmācību visā valstī. Nozaru ekspertu padomes nodrošina nepieciešamo ekspertīzi profesionālās izglītības programmu satura un kvalifikācijas eksāmenu jomā – to eksperti piedalās visos programmas īstenošanas posmos – no standartu un programmu izstrādes līdz eksāmenu satura izstrādei.

8. Uzņēmuma iesaistīšana un līguma noteikumi

Vispārējās pieejas attiecībā uz līgumsaistībām ir līdzīgas, savukārt pieejas uzņēmumu iesaistīšanai konsorcijs valstīs atšķiras. Līgumslēdzējas puses nosaka savus uzdevumus, tiesības un pienākumus, kā arī vērtē un uzrauga uzņēmumu piemērotību/kompetences DVBM nodrošināšanai, izmantojot dažādas procedūras.

Slovākijā profesionālā vidusskola sadarbībā ar darba devēju, ar kuru tā ir noslēgusi līgumu par duālo izglītību, izstrādā skolas izglītības programmu profesionālajai izglītībai un apmācībai. Profesionālai vidusskolai ir pienākums regulāri informēt darba devēju par visiem svarīgiem faktiem, kas saistīti ar skolēna izglītības procesu. Šo informēšanas pienākumu veic pedagoģiskais darbinieks, kuru, vienojoties ar darba devēju, ieceļ profesionālās izglītības iestādes direktors. Vidusskola var nodrošināt darba devējam atbilstošu skaitu profesionālās izglītības meistarību vai profesionālās prakses skolotāju, kuri ir skolas darbinieki un kuru vadībā tiks nodrošināta audzēkņu praktiskā apmācība, ja darba devējs nenodarbina: (a) profesionālās izglītības un apmācības meistarību vai skolotājus; b) nepieciešamo skaitu profesionālās izglītības un apmācības meistarību vai skolotāju.

Duālās izglītības līguma, kas noslēgts starp darba devēju (uzņēmumu) un vidusskolu, priekšmets ir darba devēja atbildība un apņemšanās par saviem līdzekļiem nodrošināt audzēkņiem praktisko apmācību un izglītības iestādes apņemšanās organizēt profesionālo izglītību un apmācību duālajā izglītības sistēmā (PIA likuma 23. pants). Audzēkņiem ir pienākums profesionālās izglītības meistara, skolotāja, galvenā instruktora vai instruktora vadībā piedalīties praktiskajās nodarbībās saskaņā ar praktisko mācību grafiku. Praktisko mācību laikā audzēknis veic tikai praktiskos un produktīvos darbus, kas atbilst profesijai, profesiju grupai vai profesionālajām darbībām, kurām audzēknis gatavojas.

Audzēkņiem, kurš veic praktisko apmācību duālās izglītības sistēmā, ir pienākums ievērot prakses darba vietas iekšējās kārtības noteikumus. Ja audzēknis praktiskās apmācības laikā apzināti bojā inventāru un nenovērš bojājumus, atjaunojot inventāru iepriekšējā stāvoklī, izglītības iestāde vai darba devējs var prasīt no audzēkņa atlīdzību. Kompensācija nedrīkst pārsniegt četru minimālo algu apmēru. Praktiskās apmācības laikā audzēkņiem ir darbinieka tiesības un pienākumi darba drošības un veselības aizsardzības jomā.

Izglītojamā materiālais nodrošinājums – ja audzēknis praktisko apmācību veic darba devēja darba vietā vai prakses vietā, darba devējs par saviem līdzekļiem nodrošina: (a) audzēkņa individuālos aizsardzības līdzekļus; un (b) audzēkņa medicīniskās, sensorās un psiholoģiskās piemērotības novērtējumu, ja viņa/viņas novērtējums ir nepieciešams praktiskās apmācības veikšanai. Darba devējs, kas nodrošina praksi duālās izglītības sistēmā, sedz no saviem līdzekļiem prakses laikā nepieciešamos izdevumus.

Darba devējs, kas nodrošina praktisko apmācību duālās izglītības sistēmā, var segt no saviem līdzekļiem audzēkņa (a) izmitināšanu skolas kopmītnēs; b) ceļa naudu par transportu no pastāvīgās dzīvesvietas uz skolu, prakses vietu, skolas kopmītni un atpakaļ.

Mācekļa līguma, kas noslēgts starp darba devēju un audzēkņa likumisko pārstāvi vai darba devēju un pilngadīgu audzēkni, priekšmets ir darba devēja pienākums sagatavot audzēkni profesijas, profesiju grupas vai profesionālās darbības veikšanai darba vietā un audzēkņa pienākums piedalīties praktiskajās mācībās tieši pie darba devēja atbilstoši viņa prasībām (PIA likuma 25.–26. pants). Mācekļa līgums dod iespēju audzēkņiem sagatavoties profesijai atbilstoši noteiktā mācību virziena absolventa profilam un tiesības uz finansiālo un materiālo nodrošinājumu atbilstoši mācekļa līgumā saskaņotajiem nosacījumiem.

Darba devējs, kas nodrošina praksi duālās izglītības sistēmā, izdod praktiskās apmācības darba vietas iekšējās kārtības noteikumus, kurus izvieta redzamā vietā. Praktisko mācību darba vietas iekšējās kārtības noteikumi ietver prakses organizēšanu, prakses vietas darbību

un iekšējo režīmu, drošības, veselības un īpašuma aizsardzības pasākumus un citas detaļas, kas saistītas ar audzēkņu piedalīšanos praktiskajās nodarbībās. Prakses darba vietas iekšējās kārtības noteikumus var izdot arī kā daļu no darba devēja iekšējās kārtības noteikumiem.

Darba devējam, kurš veic praktisko apmācību duālās izglītības sistēmā, ir pienākums atlīdzināt daļu no praktiskās apmācības izmaksām profesionālās izglītības iestādei, ja (a) daļu no praktiskām mācībām vada meistari vai pedagogi, kas ir šīs iestādes darbinieki vai b) praktiskās mācības notiek praktisko mācību darba vietā un tās vada meistari vai pedagogi, kuri ir izglītības iestādes darbinieki.

Darba devējam, kurš nodrošina praktiskās mācības duālās izglītības sistēmā, ir pienākums nekavējoties paziņot attiecīgajai arodbiedrības organizācijai vai attiecīgajai profesionālajai organizācijai, kas izdevusi sertifikātu, ka viņš vairs neatbilst nosacījumiem, lai vadītu mācību praksi vai arī ir lauzts duālās izglītības līgums.

Darba devējs, kas nodrošina praktisko apmācību duālās izglītības sistēmā, deleģē savu pārstāvi eksāmena komisijā noslēguma eksāmena kārtošanai, mācību priekšmeta praktiskās daļas absolvēšanas komisijā vai eksāmenu komisijā noslēguma eksāmena kārtošanai.

Uzņēmumu piemērotība un atbilstība DVBM nodrošināšanai tiek uzraudzīta ar arodbiedrību un profesionālo organizāciju starpniecību. To nosaka Likumu krājuma Nr. 61/2015. 11. pants. Likums par profesionālo izglītību un grozījumiem atsevišķos likumos nosaka: Darba devēja kompetences pārbaudei attiecīgā profesionālā organizācija izveido komisiju, kas pārbauda darba devēja kompetenci nodrošināt praktisko apmācību duālās izglītības sistēmā. Attiecīgā profesionālā organizācija uztur profesionāli kvalificētu personu sarakstu katrā profesionālā mācību virzienā, kurā tai ir kompetence. No profesionāli kvalificēto personu saraksta tiek iecelti komisijas locekļi, kas pārbauda konkrēta darba devēja kompetenci.

Par profesionāli kvalificētu personu tiek uzskatīta persona, kura strādā profesijā vai veic profesionālo darbību attiecīgā mācību virziena izglītības standartos noteikto profesionālo priekšmetu mācību programmas ietvaros. Sīkāku informāciju par komisijas sastāvu, locekļu iecelšanas metodi un pārbaudes darbībām reglamentē komisijas statūti, kurus izdevusi attiecīgā arodbiedrība vai attiecīgā profesionālā organizācija pēc apspriešanās Slovērijas Republikas valdības Profesionālās izglītības un apmācība padomē.

Piezīme: likumā ir noteikts, kas jāiekļauj pieteikumā par darba devēja kompetences pārbaudi, kādi pielikumi jāpievieno un kā notiek pats pārbaudes process.

Darba devēju darbības izvērtējumu un profesionālās izglītības uzraudzību duālās izglītības sistēmā veic Valsts skolu inspekcija sadarbībā ar profesionālo organizāciju deleģētajiem pārstāvjiem, kas kontrolē telpu, materiālu, tehniskā nodrošinājuma un izglītības procesā izmantoto didaktisko paņēmieni piemērotību un efektivitāti. Valsts skolu inspekcija, veicot skolu pārbaudi:

- kontrolē skolas izglītības programmas atbilstību valsts izglītības programmai, izglītības mērķiem un principiem,
- uzrauga un novērtē izglītības un apmācības kvalitāti,
- sniedz konsultācijas konstatēto trūkumu novēršanā.

Pamatojoties uz konstatēto un izvērtējumiem, Valsts skolu inspekcija var izteikt priekšlikumu profesionālajai organizācijai anulēt darba devējam apliecību par praktiskās apmācības veikšanu.

Polijā skolas direktoram ir prasība pirms jaunas profesionālās izglītības programmas uzsākšanas sadarboties ar tās profesijas vai nozares darba devēju vai ar individuālās saimniecības vadītāju, kurai programma ir piekritīga. Šī sadarbība tiek veikta saskaņā ar līgumu vai vienošanos, kas attiecas uz vienu vai vairākiem apmācības kursiem, un var ietvert:

patronāžas nodarbību izveidi, profesionālo apmācību, tostarp, praktisko profesionālo apmācību īstenošanu sadarbībā ar darba devēju, darbnīcu vai skolu darbnīcu aprīkojumu, profesionālo eksāmenu organizēšanu, profesionālās izglītības pedagogu mācības, tai skaitā praktisko mācību organizēšanu, karjeras izvēles pasākumu īstenošanu un profesionālās izglītības veicināšanu.

Profesionālās izglītības iestādes direktora pienākums sadarboties ar darba devēju no 2019./2020. līdz 2021./2022.mācību gadam attieksies uz skolām, kas uzsāks mācīt jaunas profesijas, bet no 2022./2023.mācību gada un nākamajos gados uz visām skolām, kas nodrošina profesionālo apmācību. Šis pienākums neattiecas uz nozaru vidusskolām, jo tajās profesionālā apmācība notiks profesionālajos kvalifikācijasursos.

Skolas vai iestādes direktors ar lēmumu var svītrot izglītojamo no izglītojamo saraksta skolas vai iestādes statūtos noteiktajos gadījumos. Tas notiek, pamatojoties uz pedagoģiskās padomes lēmumu, pēc apspriešanās ar audzēkņu pašpārvaldi. Noteikums neattiecas uz audzēkni, kurš apgūst obligāto izglītību. Pamatotos gadījumos šo audzēkni pēc skolas direktora lūguma skolas uzraugs var pārcelt uz citu skolu.

Skolas direktors var slēgt līgumu ar 2015. gada 22. decembra Integrētās kvalifikāciju sistēmas likumā minēto sertifikācijas iestādi par vienreizēju, bezmaksas audzēkņu vai absolventu iespēju validēt vai sertificēt kvalifikāciju, kas iekļautas integrētā kvalifikāciju sistēmā. Līgums tiek slēgts ar audzēkņa vai absolventa piekrišanu vai ar vecāku piekrišanu, ja audzēknis vai absolvents ir nepilngadīgs. Katram audzēknim, kurš uzsāk mācekļa prakses plāna īstenošanu, ir pienākums iekārtot „Darba prakses žurnālu”.

Pienākums kārtot profesionālo eksāmenu ir nosacījums skolas absolvēšanai. Profesionālās kvalifikācijas sertifikātā tiek iekļauts viens kombinēts rezultāts no rakstiskās un praktiskās daļas. Profesionālās kvalifikācijas sertifikātā katras kvalifikācijas rezultātu vietā būs visu kvalifikāciju vidējā vērtība attiecīgajā profesijā. No 2022. gada, stājoties augstskolās, var ņemt vērā profesionālas kvalifikācijas eksāmenu rezultātus. Audzēkņi un absolventi varēs bez maksas uzsākt darba tirgus kvalifikāciju validēšanu un sertificēšanu saskaņā ar grozījumiem Izglītības likumā. Tiesības validēt un sertificēt savu kvalifikāciju ir audzēkņiem vai absolventiem, uz kuriem attiecas līgums, kas noslēgts starp izglītības iestādes direktoru un sertifikācijas iestādi.

Personai, kas uzņem audzēkni praksē, saskaņā ar Darba kodeksa nosacījumiem ir pienākums nodrošināt audzēknim drošus un higiēniskus prakses apstākļus.

Darba devējs, kurš nodarbina nepilngadīgos profesionālās apmācības veidā, saskaņā ar noteikumiem, kas izdoti, pamatojoties uz 1974. gada 26. jūnija Darba kodeksa 191. panta 3. punktu, nosūtot viņus uz teorētisko apmācību pirmās pakāpes nozaru skolā, vienojas ar skolas direktoru par: 1) skolas un darba devēja sniegtās profesionālās izglītības apjomu, kas izriet no profesionālās izglītības programmas; 2) dienu skaitu nedēļā, kurā notiek praktiskās apmācības pie darba devēja; 3) to, kā katra puse uzrauga profesionālās izglītības programmas izpildi.

Pedagoģiskās padomes sēdēs var piedalīties arī darba devējs kā sadarbības partneris vai kā mācību programmas līdzautors. Darba devējiem, kuriem ir noslēgts darba līgums par nepilngadīgu izglītojamo profesionālo sagatavošanu, ir tiesības uz izglītības izmaksu līdzfinansējumu, ja: 1) darba devējam vai personai, kas vada iestādi darba devēja uzdevumā, vai personai, kas nodarbināta pie darba devēja ir kvalifikācija, kas nepieciešama pusaudžu mācekļa prakses vadīšanai, kas aprakstīta noteikumos par pusaudžu apmācību un atalgojumu; 2) nepilngadīgais darba ņēmējs ir pabeidzis mācekļa praksi un: a) nokārtojis pie darba devēja, kurš ir amatnieks — stažēšanās eksāmenu saskaņā ar noteikumiem, kas izdoti pamatojoties uz 1989. gada 22. marta Likuma par amatniecību 4. daļas 3. punktu;

b) nokārtojies pie darba devēja, kurš nav amatnieks, — profesionālo pārbaudi; 3) ir izgājis apmācību konkrēta darba veikšanai un nokārtojies eksāmenu saskaņā ar 1. punktā minētajiem noteikumiem.

2016. gada 14. decembra Izglītības likumā ir noteikta prasība izglītības iestāžu un darba devēju sadarbībai. Valsts profesionālās un tālākizglītības atbalsta centram uzdots veikt profesionālās izglītības pamatprogrammas un sadarbības starp skolām un darba devējiem ieviešanas procesa uzraudzību.

Praktiskās profesionālās apmācības kvalitātes diagnostika tika veikta, pamatojoties uz pētījumiem, tai skaitā individuālās padziļinātās intervijas, kas veiktas ar trim respondentu grupām, kas bija profesionālās izglītības procesa dalībnieki.

Slovēnijā skolēnu progresu uzrauga skolas. Skolas nav līgumslēdzējas puses. Audzēkņiem jāveic praktiskās apmācības darba vietā, darba devēja uzraudzībā un ievērojot norādījumus; regulāri jāpilda mācekļa dienasgrāmata; jāinformē darba devējs par būtiskiem apstākļiem, kas ietekmē vai varētu ietekmēt viņa darba izpildi un par jebkādam izmaiņas, kas ietekmē viņa mācekļa tiesību izpildi; jāatturas no jebkādas rīcības, kas, ņemot vērā darba devēja veiktā darba raksturu, ir materiāli vai morāli kaitīga vai var kaitēt darba devēja biznesa interesēm; jāaizsargā personas dati un komercnoslēpumi; jāiepazīstas ar drošības un veselības aprūpes pasākumiem un jāpilda pienākumi saskaņā ar normatīvajiem aktiem par drošību un veselības aizsardzību darbā, kā arī citas līgumā un likumā noteiktās saistības.

Praktiskā apmācība kopā, strādājot pie darba devēja un mācoties skolā, var ilgt ne vairāk kā astoņas stundas dienā un 36 stundas nedēļā. Ja mācību stundas ir piecas vai vairāk stundas dienā, praktiskās apmācības darba vietā pie darba devēja nedrīkst notikt tajā pašā dienā. Skolēnu brīvlaikā māceklim var nodrošināt praktiskās mācības, bet darba devējam katrā mācību gadā ir jānodrošina vismaz sešas nedēļas nepārtrauktas vasaras brīvdienas un vismaz astoņas citas skolas kalendārā noteiktās brīvdienas.

Māceklim, kurš pie darba devēja iziet praktiskās mācības vismaz četrarpus stundas dienā, ir tiesības uz vismaz 30 minūšu pārtraukumu. Māceklim ir tiesības atpūsties starp divām praktisko mācību dienām. Atpūtai jābūt vismaz 12 nepārtrauktas stundas un iknedēļas atpūtas laikam jābūt vismaz 48 stundām. Māceklim nedrīkst nodrošināt praktiskās mācības naktī no pulksten 22:00 līdz 6:00. Māceklis nedrīkst strādāt virsstundas. Māceklis nedrīkst apgūt praktiskās mācības, strādājot svētdienās un svētku dienās, bet var praktiski mācīties, strādājot ne vairāk kā vienu sestdienu mēnesī un ne vairāk kā sešas sestdienas mācību gadā.

Māceklim ir tiesības uz vismaz vienu dienu attaisnotu prombūtni no prakses personisku apstākļu dēļ un bez prakses atstrādāšanas paša laulības gadījumā, nāves gadījumā ģimenē (vecāki, brāļi un māsas, vecvecāki, vecāki, laulātais, bērns) un nelaimes gadījumā, kurā cietis māceklis vai viņa ģimene, un citos gadījumos, kas paredzēti darba devējam saistošā koplīgumā.

Uzņēmumam ir jānodrošina māceklim kvalitatīva praktiskā apmācība atbilstoši izglītības programmai, jārada māceklim iespēja izpildīt izglītības programmā noteiktās prasības, jāsamaksā līgumā un likumā noteiktā mācekļa maksa, jānodrošina veselībai nekaitīgs darbs saskaņā ar izglītības programmu, jāsargā un jāciens mācekļa personība, jāņem vērā viņa privātums, papildus skolas kalendārā noteiktajām brīvdienām jādod māceklim vismaz sešas brīvas darba dienas, lai sagatavotos gala eksāmenam; jāveic likumā noteiktā uzskaitē, jānodrošina darba drošības riskiem un veselībai atbilstošas medicīniskās pārbaudes, jāreģistrē mācekļa līgums atbilstošajā kamerā. Uzņēmumam ir tiesības noteiktos apstākļos lauzt mācekļa līgumu.

Uzņēmumus pārbauda kameras. Tās nosūta uz uzņēmumu ekspertu, kurš pārliecinās, vai uzņēmumā ir atbilstoši materiālie un personāla apstākļi (mentori ar atbilstošu izglītību,

pietiekamu praktisko pieredzi un nokārtotu mentora eksāmenu) un vai tas spēs nodrošināt audzēkņu praktiskās mācības atbilstoši programmai un noteiktajiem standartiem. Kameras arī izskata un pārbauda katru mācekļa līgumu.

Latvijā profesionālās izglītības iestāde ir pilnībā atbildīga par DVBM programmas īstenošanu. Tai jānodrošina, lai vismaz 25% no profesionālās izglītības programmas un audzēkņu individuālā mācību plāna tiktu īstenoti uzņēmumā. Izglītības iestādei jāslēdz trīspusējs līgums – skola, audzēknis un uzņēmums. Starp audzēkni un uzņēmumu tiek noslēgts papildu divpusējs līgums – par darba samaksu darba līguma gadījumā vai vienošanos par pabalstu (pieņemami abi atalgojuma veidi saskaņā ar Noteikumiem Nr. 484). Izglītojamam ir jāievēro skolas un uzņēmuma prasības, ir tiesības saņemt atalgojumu, individuālos darba aizsardzības līdzekļus un civiltiesiskās atbildības apdrošināšanu. Uzņēmumam ir jānodrošina atalgojums – vai nu ar darba līgumu, vai pabalsta līgumu starp uzņēmumu un audzēkni. Individuālā plāna īstenošanas laikā saskaņā ar mācību līgumu bez darba samaksas ir jānodrošina arī izglītojamā individuālie darba aizsardzības līdzekļi un civiltiesiskās atbildības apdrošināšana.

Konsultācijas (atzinumu) par uzņēmuma kvalitāti/piemērotību var saņemt Nozares ekspertu padomē (Noteikumi Nr. 484). Profesionālās izglītības iestādes var brīvi izvēlēties, vai tās īsteno PIA programmu mācekļa režīmā vai skolas režīmā. Profesionālās izglītības programmu standarti tiek piemēroti neatkarīgi no tās organizēšanas vai īstenošanas veida (skola, darba vide vai mācekļība). Arī kvalifikācija ir tāda pati. Darba vidē balstītu PIA programmu var pielāgot no esošas skolā balstītas PIA programmas vai var izveidot jaunu, pamatojoties uz to pašu PIA standartu. Skolai ir jāziņo Izglītības informācijas sistēmā (VIIS), ka programma ir pielāgota vai izveidota no jauna, lai to varētu īstenot DVBM veidā. Ja PIA programma tiek pielāgota, tā nav jālicencē vai jāakreditē no jauna, jo tas attiecas tikai uz mācīšanas veidu. Gadījumā, ja tiek veidota jauna programma DVBM, licencēšanas un akreditācijas process ir tāds pats kā jebkurai citai PIA programmai.

Programma (tās īstenošanas veids) ir pielāgota skolas un uzņēmuma līmenī, lai apmierinātu mācekļu vajadzības. Līgums par darba samaksu tiek noslēgts starp apmācāmo un uzņēmumu. Skola noslēdz arī trīspusējo līgumu, kas nosaka vispārīgos noteikumus un ar apmācību saistītos jautājumus. Vienošanās veids ir atkarīgs no atalgojuma veida: tas var būt parasts darba līgums (kur māceklim tiek maksāta alga) vai vienošanās, gadījumā, ja PIA standarti, kas ir izstrādāti attiecīgajām PIA programmām, tiek piemēroti „darbā balstītu mācību” shēmai (kopīgs standarts skolā balstītai PIA un mācekļības iespējai). Skola, darba devējs un māceklis vienojas par apmācību plānu, kurā sīki izklāstīti jautājumi, kas saistīti ar darba vietas apmācību apjomu un saturu, maiņu utt. Audzēknim tiek izmaksāts pabalsts (līdz noteiktam līmenim atbrīvots no iedzīvotāju ienākuma nodokļa).

Nozaru ekspertu padomēm ir svarīga loma kā padomdevējām iestādēm, kas atbalsta kvalitatīvu sākotnējās profesionālās izglītības programmu izstrādi atbilstoši darba tirgus vajadzībām. Nozaru ekspertu padomes darbojas uz trīspusējās sadarbības pamata. To biedru vidū ir pārstāvji no darba devēju organizācijām, arodbiedrībām, ministrijām (Izglītības, Ekonomikas un Labklājības ministrijas), kā arī citām nozaru ministrijām un Nodarbinātības valsts aģentūras. Nozaru asociācijas arī svarīgi ir partneri. Šīm ieinteresētajām pusēm ir nozīme programmas faktiskā satura un sagaidāmo rezultātu izstrādē (izmantojot standartus, eksāmenu saturu utt.)

9. DVBM nacionālie, reģionālie un vietējie aspekti

Slovākijā plānošana notiek valsts, reģionālā un arī vietējā līmenī. Pašpārvaldes reģioni, nosakot augstāko skolēnu skaitu attiecīgajā mācību gadā, ņem vērā darba tirgus vajadzības, pamatojoties uz PIA un DVBM prognozēm, PIA likuma prasībām.

Likums Nr. 209/2018, kas maina un groza Likumu Nr. 61/2015 par profesionālo izglītību un apmācību un par izmaiņām un papildinājumiem dažos tiesību aktos, 30.panta 1. daļa. Darba ministrija sadarbībā ar korporatīvajām un profesionālajām organizācijām regulāru darba tirgus attīstības prognožu ietvaros līdz katra kalendārā gada 30.aprīlim savā mājaslapā publicē informāciju par a) vidusskolu absolventu nodarbinātību darba tirgū pa atsevišķiem reģioniem, vidusskolām, studiju jomām, profesionālās izglītības un apmācības virzieniem un darba vietām; b) nepieciešamību pēc papildu darbiniekiem darba tirgū sadalījumā pa studiju jomām un profesionālās izglītības un apmācības jomām. 31.pants. Pašpārvaldes reģions Reģionālajā profesionālās izglītības un apmācības padomē (KROV) katru gadu līdz 15. novembrim apspriež plānoto audzēkņu skaitu pirmajā kursā nākamajam mācību gadam. Līdz attiecīgā gada 30. novembrim KROV priekšsēdētājs apstiprina audzēkņu skaitu. Vienlaikus apstiprinātais plānotais vidusskolēnu skaits tiek publicēts pašpārvaldes reģiona tīmekļa vietnē un nosūtīts apstiprināšanai Slovērijas Republikas Izglītības, zinātnes, pētniecības un sporta ministrijai. 29. panta 5. daļa. SR Izglītības, zinātnes, pētniecības un sporta ministrija pārskata iesniegtos pieteikumu plānotajam izglītojamo skaitam vidējās izglītības pirmajam gadam saskaņā ar 31. panta 5. daļu.

Nākamā gada janvārī SR Izglītības, zinātnes, pētniecības un sporta ministrija apspriež vidusskolu pirmā gada izglītojamo skaita izmaiņas ar Pašvaldības reģionu un skolu dibinātājiem (skolu darbības plāns), un līdz 31. janvārim publicē korigēto prognozēto izglītojamo skaitu savā mājaslapā. 47. panta c) apakšpunkta kritēriji maksimālā pirmā kursa vidusskolas skolēnu skaita noteikšanai konkrētajā gadā. Pašpārvaldes reģions tālāk plāno savu darbu saskaņā ar 47. punkta c) apakšpunktu.

Polijā darbinieku pieprasījuma prognoze valsts un apgabalu darba tirgū tiek paziņota katru gadu līdz attiecīgā gada 1. februārim. Šī prognoze saskaņā ar Izglītības likumā noteikto būs: instruments, ko cita starpā izmantos vojevodistes darba tirgus padomes, lai īstenotu Nodarbinātības veicināšanas likumā noteiktos uzdevumus, kas sastāv no atzinumu sniegšanas par konkrētajā profesijā nepieciešamo nodarbināto sagatavošanas pamatotību ir atskaites punkts vojevodistu pašvaldībām, katru gadu nosaka to profesiju sarakstu, kurās darba devējiem tiks atlīdzināts atalgojums par jauno strādnieku profesionālo sagatavošanu. Tas ir galvenais instruments jaunajā profesionālās izglītības finansēšanas mehānismā – pamatojoties uz prognozes rezultātiem, katru gadu daļa no izglītības vispārējās subsīdijas tiks piešķirta profesionālajām mācībām.

Tā kā prognoze ietekmēs finansējuma atbilstību izglītībai, skolu vadītājiem būs jāņem vērā ikgadējā profesionālās izglītības plānošanas rezultāti. Prognozes mērķis ir nodrošināt iespēju nozares izglītības sistēmas piedāvājuma veidošanai atbilstoši valsts un apgabalu darba tirgus vajadzībām. Balstoties uz prognozi, sadalot vispārējo izglītības subsīdijas daļu starp atsevišķām pašvaldībām, tiks diferencētas summas, kas noteiktas uz vienu profesionālajā izglītībā izglītojamo.

Slovēnijā plānošana notiek valsts līmenī, konsultējoties vietējā līmenī. Plānojot izglītības piedāvājumu, darba tirgus prognoze īsti netiek ņemta vērā. Darba tirgus prognoze ir atrodama karjeras konsultantu instrumentos

Latvijā par vidēja un ilgtermiņa darba tirgus prognozēm ir atbildīga Ekonomikas ministrija, par īstermiņa prognozēm – Labklājības ministrija. Šīs prognozes tiek ņemtas vērā, plānojot profesionālās izglītības attīstību un nodrošināšanu, bet precīzākus pasākumus īsteno nozaru ekspertu padomes, kas konsultē Izglītības un zinātnes ministriju par ikgadējo uzņemšanu un uzņemšanas turpmāko plānošanu.

10. Profesionālās izglītības iestāžu autonomija

Profesionālās izglītības iestāžu brīvība izvēlēties dalību DVBM un atsevišķu programmu piedāvājums DVBM režīmā konsorcijs valstīs atšķiras.

Slovākijā vidējās profesionālās izglītības iestādes regulē PIA likums, kas nosaka to iestāžu tiesības un pienākumus, kas nodrošina PIA, kā arī to, kādos gadījumos profesionālās vidusskolas var noslēgt līgumu par duālo izglītību. Vidējās profesionālās izglītības iestādes uzrunā darba devējus, bet darba devēji var vērsties arī pie skolas – viņi var izvēlēties, vai veidot sadarbību – saikne starp skolām un darba devējiem ir abpusēja. Skola un darba devējs profesionālo mācību priekšmetu programmas izstrādei var izmantot arī mācību programmas paraugu konkrētajai izglītības nozarei, kurai izstrādāts skolas mācību saturs.

Paraugprogrammu mācību priekšmeta skolotājs var grozīt 30% apmērā no kopējā mācību stundu skaita. Tādējādi skolotājs var atjaunināt profesionālās izglītības saturu.

Norādītais iespējamo korekciju apjoms mācību paraugprogrammā var būt par pamatu skolai un darba devējam aktualizēt skolas sagatavotās izglītības programmas saturu pirms skola iesaistās duālās izglītības sistēmā.

Polijā skolām ir pienākums sadarboties ar darba devējiem, pamatojoties uz līgumu vai vienošanos, kas aptver vismaz vienu izglītības ciklu.

Slovēnijā skolas var iesniegt vietējās vajadzības Izglītības ministrijai, taču galīgais lēmums ir atkarīgs no finansējuma. Skolām ir jānosaka 20% no mācību programmām. Kopā ar vietējiem uzņēmumiem un citām attiecīgajām ieinteresētajām pusēm skolai ir jādefinē vietējais profesionālo moduļu piedāvājums katrai profesijai.

Latvijā skolām ir izvēles brīvība programmu īstenošanai DVBM režīmā. Tas nav obligāti, tomēr Izglītības un zinātnes ministrija rosina profesionālās izglītības iestādes palielināt līdzdalību, īpaši STEM kvalifikācijās un nozarēs.

11. Stimuli valsts, institucionālā un individuālā līmenī

Konsorcijs valstīs pastāv dažāda veida stimuli valsts, institucionālā un individuālā līmenī, lai veicinātu DVBM attīstību. Šie stimuli var attiekties uz profesionālās izglītības iestādēm, profesionālās izglītības audzēkņiem un darba devējiem.

Slovākijā ir divi galvenie valsts stimuli: 1) ieguldījums praktiskās apmācības nodrošināšanā DVBM sistēmā (skatīt ieguldījumu praktiskās apmācības nodrošināšanā duālās izglītības sistēmā saskaņā ar PIA likuma 21.a pantu); 2) nodokļa atlaides, kuras tiek piemērotas pēc uzņēmuma lieluma. Ikvienam darba devējam, kurš nodrošina praktisko apmācību DVBM sistēmā, ir tiesības uz nodokļu atvieglojumu nodokļa bāzes samazinājuma veidā. Saskaņā ar Likuma par ienākuma nodokli (Likumu krājums Nr. 595/2003 17.pārgrāfs 37.daļa) darba devējs var samazināt savu ienākuma nodokļa bāzi par katru audzēkni, ar kuru tas ir noslēdzis mācekļa līgumu par: a) EUR 3200 vienam audzēknim, ja nodokļu maksātājs taksācijas periodā nodrošina praktisko apmācību vairāk nekā 400 stundu garumā, b) 1600 eiro vienam audzēknim, ja nodokļu maksātājs taksācijas periodā nodrošina praktisko apmācību vairāk nekā 200 stundu garumā. Finanšiālais nodrošinājums attiecas tikai uz DVBM dalībnieku.

Polijā prakses pie darba devējiem, pamatojoties uz līgumu, tiks iekļautas personas darba stāžā. Darba devējs var iekļaut audzēknim izmaksāto algu kā atskaitāmus izdevumus. Jaunā darbinieka izglītošanai darba devējs saņems 10 000 zlotu līdzfinansējumu. Uzņēmums no ienākumiem var atskaitīt arī profesionālās izglītības iestādei veiktos ziedojumus.

Slovēnijā finansiālie stimuli uzņēmumiem ir valsts līmenī, ko finansē ESF. Atvieglojumi sedz daļu no uzņēmumu izdevumiem.

Kameru biroji DVBM. Tirdzniecības kamera un Amatniecības kamera ir izveidojušas DVBM birojus uzņēmumu atbalstam, birojus daļēji finansē Izglītības ministrija. DVBM koordinatori nodrošina saikni starp skolām un uzņēmumiem, tos finansē Izglītības ministrija. Pasniedzēju mācības tiek finansētas no ESF projektiem.

Latvijā DVBM ieviešana ir viens no profesionālās izglītības kompetences centra statusa piešķiršanas kritērijiem un ir stimuls profesionālās izglītības iestādēm kļūt par skolām, kas nodrošina DVBM. Profesionālās izglītības iestāžu vadītāju vērtēšanā tas ir viens no vērtēšanas kritērijiem. Nozares ministriju līmeņa procedūras. Stimuls profesionālās izglītības iestāžu vadītājiem. Pedagogu vērtēšanā arī viens no vērtēšanas kritērijiem daudzās skolās. Iestādes (skolas) līmenis. Stimuls skolotājiem

Atbrīvojums no iedzīvotāju ienākuma nodokļa. Saskaņā ar likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" 9.panta 81.punktu – stipendijas līdz 280 eiro mēnesī, ko izglītojamajam izmaksā darba devējs darba vidē balstītu mācību organizēšanai un īstenošanai ir atbrīvotas no nodokļa. (MK noteikumi Nr.484) <https://likumi.lv/doc.php?id=56880>.

Valsts līmenī šobrīd galvenais politikas instruments mācekļa prakses veicināšanai un īstenošanai ir ESF projekts "Profesionālo izglītības iestāžu audzēkņu dalība darba vidē balstītās mācībās un mācību praksēs uzņēmumos", <https://liddk.lv/atbalsts-biznesam/partneriba-un-lidzdaliba-es-projektos/darba-vide-balstitas-macibas/>, ko īsteno Latvijas Darba devēju konfederācija. Projekts SAM 851 ir investējis arī reģionālo koordinātoru attīstībā, lai veicinātu darba devēju apmācību visās valsts daļās.

Ieinteresēto pušu stimulēšana joprojām ir izaicinājums, jo tas prasa papildu darbu. Uzņēmumu sociālā atbildība pieaug tikai pakāpeniski. Pēdējā laikā, pieaugot darbaspēka trūkumam, uzņēmēji izrāda lielāku interesi par DVBM, lai piesaistītu reālu darbaspēku. Publicitāte DVBM veicināšanai

12. Publicitāte DVBM veicināšanai

Slovākijā darba devējiem, audzēkņiem, vidējās izglītības iestādēm ir izveidota vietne <http://dualnysystem.sk/>, kurā ir pieejama jaunākā informācija par visām DVBM iesaistītajām mērķa grupām.

Turklāt šai pašai mērķa grupai ir izveidota arī vietne <http://potrebyovp.sk/>, kur vienā portālā reģistrēti DVBM sistēmā iesaistītie darba devēji un izglītības iestādes ar publicēto aktuālo apmācību vietu piedāvājumu duālās izglītības sistēmas interesentiem.

Nacionālās darbības programmas Cilvēkresursi ietvaros darba devējiem un audzēkņiem tika izveidota vietne <https://mojdual.sk/>.

Darba devēju mājaslapa <http://www.rzsdu.sk>, kurā visas arodbiedrības un profesionālās organizācijas atrodas vienuviet un kuras mērķis ir vienotas darbības un darba devēju interešu pārstāvniecības profesionālās izglītības un apmācības jomā nacionālajā un reģionālā līmenī.

Polijā ir dažādi publicitātes formāti. Nacionālā konference. Tajā piedalās uzņēmēju, valsts institūciju pārstāvji, profesionālo skolu, augstskolu un pētniecības iestāžu vadītāji un praktisko mācību vadītāji. Konferences mērķis ir parādīt izaicinājumus, ar kuriem saskaras Polijas ekonomika, profesionālās izglītības lomu šajā jomā, kā arī prezentēt profesionālās izglītības pārmaiņu virzienu sociāli ekonomisko apstākļu kontekstā un darba devēju gaidas un vajadzības.

Reģionālās kampaņas, kas popularizē nozares un tehnisko izglītību. Mērķa grupa ir sākumskolas absolventi un vecāki. Reģionāla tiešsaistes un vietējo plašsaziņas līdzekļu kampaņa, kurā tiek prezentēti materiāli, lai mudinātu skolēnus pamatskolas pēdējos gados sākt mācības tehniskajās un profesionālajās skolās.

III Izglītības sistēmas attīstības kongresā tika apspriestas FRSE koordinētās programmas un izglītības kvalitātes un efektivitātes uzlabošana. Pasākuma moto bija: "Erasmus + FRSE. Nākotnes izglītība + Izglītības nākotne".

Šī pasākuma goda patronāžu uzņēmas Valsts izglītības ministrs. Kongresa laikā tika apkopotas FRSE vadītās programmas un prezentēti starptautisko izglītības programmu finansēšanas plāni nākamajai finanšu perspektīvai (2021-2027). Organizatori ar dalībniekiem pārrunāja, kā dalība starptautiskās programmās, projektos un iniciatīvās var palīdzēt uzlabot izglītības kvalitāti un pievilcību.

Nozares semināri. Darba devēji, arodizglītības skolu direktori. Tikšanās laikā tika pārrunāti galvenie jautājumi par to, kurās nozarēs un profesijās izglīto jauniešus, kā vislabāk pārbaudīt skolēnu zināšanas un prasmes. Polijas premjerministra un valsts izglītības ministra vēstule darba devējiem, kurā aicina veikt darbības profesionālās izglītības labā, tostarp uzņemties profesionālās izglītības iestāžu mecenāta lomu. Polijas Republikas premjerministrs un valsts izglītības ministrs aicināja darba devējus ciešāk sadarboties, plānojot un īstenojot veicināšanas kampaņas, kas adresētas jauniešiem, kuri nolemj izvēlēties savu turpmāko profesionālo ceļu.

Slovēnijā aktuāli ir izglītības gadatirgi. Piedalās pamatskolu un vidusskolu skolēni, arī vecāki. Gadatirgu organizē reizi gadā. Topošie vidusskolēni un augstskolu studenti var iegūt visu nepieciešamo informāciju vienuviet. Atvērto durvju dienas. Reizi gadā uzņēmumi aicina topošos audzēkņus savos uzņēmumos, kur viņiem tiek parādīts uzņēmums un darba procesi. Kampaņas internetā un sociālajos tīklos. Ar ES un nacionālo fondu palīdzību tiek organizētas dažādas akcijas.

Latvijā Izglītības un zinātnes ministrija ir īstenojusi komunikācijas un DVBM veicināšanas pasākumus, arī ar ES Erasmus+ projektu atbalstu, kas veltīti DVBM (valsts pārvaldes iestādēm un politikas eksperimentiem). Latvijas Darba devēju konfederācija SAM 851 projekta ietvaros īsteno DVBM veicināšanas komunikācijas plānu. Galvenās mērķa grupas ir skolēni, ģimenes, uzņēmumi, sabiedrība kopumā. Atsevišķām PIA skolām ir savas individuālās DVBM veicināšanas kampaņas vietējā un reģionālā līmenī. Veicināšanas pasākumi tiek īstenoti arī Eiropas PIA nedēļas ietvaros.

13. Audzēkņu mudināšana iesaistīties DVBM

Audzēkņu mudināšana iesaistīties DVBM prasa daudz pūļu, un šie centieni bieži ir saistīti ar karjeras un profesionālās orientācijas pasākumiem.

Slovākijā informatīvais atbalsts ir labi organizēts, tostarp izmantojot tīmekļa vietnes (skat. iepriekšējo nodaļu). Karjeras orientācija un darbs ar skolēnu jāsāk jau pamatskolā. Izglītības konsultanti un skolotāji, kas strādā ar skolēnu, zina par skolēnu, viņa spējām, sagatavošanos stundām un iespējām. Tāpat ar skolēnu jāstrādā visas vidusskolas garumā, lai skolēni studiju laikā patiesi interesētos par savu jomu un paliktu izvēlētajā jomā pēc skolas beigšanas. Duālās izglītības informācijas punkti (ŠIOV izveidoti katrā reģiona pilsētā) būtiski atvieglo izglītības un karjeras konsultantu darbu. Viņu uzdevums ir izveidot vienotu informācijas telpu un avotu par duālās izglītības sistēmu, par mācību un studiju virzieniem, vienuviet savienot pamatskolas, vidusskolas arodskolas, darba devējus, skolēnus un vecākus.

Nacionālā projekta Duālā izglītība – 312000 – Nacionālās darbības programmas Cilvēkresursi ietvaros papildus Duālās izglītības informācijas punktiem pamatskolas skolēniem tika izveidots arī Orientācijas centrs karjeras lēmumu pieņemšanā. Centrs ir inovatīvs atbalsts karjeras izvēlē sākumskolas skolēniem, īpaši pēdējā mācību gadā. Skolēni iegūst vispusīgu informāciju par saviem priekšstatiem par mācībām un darbu.

Valsts līmenī tiek organizētas vairākas aktivitātes, kas vērstas uz sākumskolu skolēniem, lai veicinātu vidējās profesionālās izglītības iespējas un profesijas izvēli. Piemēram, cenšoties tuvināt sabiedrībai vidējās profesionālās izglītības iespējas transporta un pasta pakalpojumu jomā, Slovērijas Republikas Transporta un būvniecības ministrija sadarbībā ar dzelzceļa kompānijām, izvēlētiem reģionālajiem partneriem, universitātēm un vidējām profesionālajām skolām regulāri organizē karjeras attīstības atbalsta dienas ar nosaukumu: Kurp doties uz sākumskolu – MĀCĪBU TRANSPORTS.

Papildus nacionālajām aktivitātēm visos pašpārvaldes reģionos tiek organizēti arī pasākumi, lai motivētu skolēnus izvēlēties profesiju, piemēram, pasākums “Karjeras dienas”. Tas ir pasākums sākumskolas pēdējo klašu skolēniem, sākumskolu direktoriem un izglītības konsultantiem. Pasākumā tiek prezentēta profesionālā vidusskola, skolēni mācās arī par duālo izglītību. Pasākums parasti ir saistīts ar semināru vai konferenci. Pasākuma programmā ir arī diskusija par duālās izglītības tēmām – uz to tiek aicināti direktori un vidusskolēni, kuri efektīvi strādā DVBM un stāsta par savu pieredzi.

Ir arī vairākas organizācijas, kas palīdz studentiem iesaistīties darba tirgū. Piemēram, IAESTE (Starptautiskā studentu tehniskās pieredzes apmaiņas asociācija) ir starptautiska bezpeļņas studentu organizācija, kas cenšas nodibināt ciešāku savstarpējo kontaktu starp darba devēju un studentu, īstenojot vairākus projektus. IAESTE Slovērija sadarbojas ar daudziem uzņēmumiem, un ir kļuvusi pazīstama ar Darba iespēju gadatirgus organizēšanu, Darba kataloga ieviešanu, kā arī izglītības projektu *How-Know*. Katru gadu piecās Slovērijas universitāšu pilsētiņās tiek organizēts prestižais darba gadatirgus – Iespēju Dienas. Gadatirgus tiek organizēts divas reizes gadā pavasarī un rudenī un ļauj uzņēmumu pārstāvjiem izveidot tiešu kontaktu ar studentiem personisku konsultāciju veidā. Gadatirgus ir paredzēts visiem tehnisko nozaru studentiem un absolventiem un piedāvā iespēju pie viena galda tikties ar uzņēmumu pārstāvjiem, kuriem ir plašs vakanču piedāvājums un vēlme komunicēt. Šajā gadatirgū iesaistītie uzņēmumi darbojas informācijas tehnoloģiju, elektrotehnikas, telekomunikāciju, enerģētikas, finanšu, banku, ķīmiskās, autobūves un citu tehnisko nozaru jomās.

Pedagoģisko un psiholoģisko konsultāciju un profilakses centri arī organizē Karjeras izvēles dienas – veicot testu, skolēni uzzina, kāda ir viņu personība, kādi ir viņu priekšnoteikumi, kas ir nepieciešams darba tirgum, kādas ir viņu mācību iespējas utt.

Polijā informatīvais atbalsts un karjeras atbalsts ir labi izveidots. Lai atbalstītu skolēnus turpmākās izglītības un profesionālo lēmumu pieņemšanā, skolā notiek nodarbības, kas saistītas ar savas izglītības un profesionālās karjeras plānošanu. Nodarbības vada karjeras konsultēšanas skolotājs.

Slovēnijā dalība DVBM profesionālās izglītības iestādēs ir obligāta prasība. DVBM ir katras profesionālās un tehniskās mācību programmas obligāta sastāvdaļa. Skolas motivē skolēnus atrast mācību uzņēmumu.

Informācijas diena. Reizi gadā vidusskolas un fakultātes organizē informācijas dienu, kurā topošie vidusskolēni un augstskolu studenti var ierasties ekskursijā nākamajā skolā/fakultātē.

Mācekļa prakses prezentācija vidusskolās. Vidējās profesionālās izglītības iestādes un Tirdzniecības un rūpniecības kamera organizē prezentācijas dienu, pirms skolēni pieņem

galīgo lēmumu par turpmāko izglītību. Topošie audzēkņi tiek iepazīstināti ar mācekļu sistēmu un ar uzņēmumiem, kas praktiski izglīto mācekļus.

Konsultācijas un karjeras atbalsts. Izmantojot testus un personīgās konsultācijas, konsultanti palīdz pamatskolas skolēniem pieņemt lēmumus par tālākizglītību.

Ceļojošā profesiju izstāde. Tirdzniecības un rūpniecības kamera. Kamera izvieto skolā plakātus, kuros tiek prezentētas profesijas, skolēni var iepazīties un apjaust, kur viņi sevi redz nākotnē.

Latvijā profesionālās izglītības iestādes īsteno pašas savus karjeras attīstības atbalsta pasākumus, tostarp arī par DVBM. Valsts līmenī karjeras atbalsts tiek īstenots ESF finansētā projektā “Karjeras atbalsts vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs”. Projekta aktivitātes ir: 1) Informatīvo un metodisko materiālu komplekta (tai skaitā e-vidē) izstrāde un izdošana karjeras atbalsta īstenošanai vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs; 2) Karjeras attīstības atbalsta pasākumu plāna paraugu izstrāde un aprobācija specifiskā atbalsta īstenošanā iesaistītajās vispārējās un profesionālās izglītības iestādēs; 3) Specifiskā atbalsta īstenošanā iesaistīto vispārējās un profesionālās izglītības iestāžu pedagogu papildizglītība – karjeras konsultanti un karjeras atbalsta speciālisti karjeras atbalsta pasākumu īstenošanas jautājumos; 4) Valsts mēroga profesionālās meistarības konkursu – *SkillsLatvia*, *EuroSkills* un *WorldSkills* – organizēšana profesionālās izglītības iestāžu audzēkņiem, tai skaitā profesionālo prasmju demonstrēšanas pasākumu organizēšana profesionālās izglītības pievilcības paaugstināšanai; 5) Konkursantu – nacionālo profesionālo meistarības konkursu uzvarētāju sagatavošana un dalība starptautiskajos jauno profesionāļu meistarības konkursos *WorldSkills* un *EuroSkills*; 6) Karjeras atbalsta pasākumi – karjeras informēšana, karjeras izglītība un karjeras konsultēšana u.c. aktivitāšu nodrošināšana projektā iesaistīto izglītības iestāžu audzēkņiem visos Latvijas reģionos un republikas pilsētās. Daļa no aktivitātēm veicina DVBM, sadarbībā ar profesionālās izglītības iestādēm.

14. Atbalsts audzēkņiem DVBM

Individuāla pieeja audzēkņiem kļūst arvien svarīgāka veiksmīgai DVBM īstenošanai. Dažādās valstīs pieejas šim jautājumam ir atšķirīgas.

Slovākijā galvenā loma ir sadarbībai starp profesionālajām vidusskolām un darba devējiem; vidusskolām un skolēniem; vidusskolām un Duālās izglītības informācijas punktiem; Duālās izglītības informācijas punktiem un skolēniem; sākumskolām un vidusskolām (starp izglītības konsultantiem skolās). Sadarbība notiek pēc brīvprātības principa – tā ir individuāla un atkarīga no paša darba devēja. Duālās izglītības sistēmā darba devējs ir pilnībā atbildīgs par skolēna praktiskās apmācības organizāciju, saturu un kvalitāti un šim nolūkam sedz visas izmaksas, kas saistītas ar praktiskās apmācības finansēšanu (PIA likuma 10. panta, 4. daļa).

Polijā, ja stažēšanās notiek pilsētā, no kuras nav iespējas ikdienā doties uz dzīvesvietu, skolas direktoram ir pienākums nodrošināt bezmaksas izmitināšanu un vienreizēju maksājumu par ēdināšanu ne mazāk kā 40% apmērā no pabalsta, kādu saņem valsts vai pašvaldības budžeta iestādē nodarbinātie par darba komandējuma valsts iekšienē. Līdzekļus praktiskās profesionālās apmācības organizēšanai ārpus skolas nodrošina skola.

Praktisku atbalstu ceļa izdevumu segšanai uz uzņēmumu, kas piedāvā DVBM, izmitināšanu, ēdināšanu, individuālos aizsardzības līdzekļus, apdrošināšanu u.c. sedz izglītības iestāde. Skolai kas nosūta audzēkņus uz praktiskajām apmācībām, ir pienākums atlīdzināt audzēkņiem par izglītību ārpus viņu dzīvesvietas un ārpus skolas. (Valsts izglītības ministra 2010. gada 15. decembra Noteikumu par praktisko arod mācību 8. punkts). Šādu izdevumu

atmaksu saņēmu jaunieši, kuri katru dienu dodas uz prakses vietām un atpakaļ uz skolu vai mājām.

Sagatavošanās profesijai. Praktiskās profesionālās apmācības audzēkņiem organizē skola, kurā viņi mācās. Darba devējs slēdz ar audzēkņiem darba līgumu profesionālās sagatavošanas nolūkā. Šī izglītība notiek praktisku nodarbību un mācekļa prakses veidā. Audzēkņiem tiek organizētas mācekļu prakses, lai izmantotu un padziļinātu iegūtās zināšanas un profesionālās prasmes reālos darba apstākļos.

Slovēnijā DVBM koordinatori ir liela atbildība. Katra skola organizē atbalstu atsevišķiem audzēkņiem, lai atrastu atbilstošu mācību uzņēmumu. DVBM koordinatori sazinās ar uzņēmumiem, lai noslēgtu apmācību līgumu, viņi arī uzrauga un apmeklē audzēkņus DVBM laikā.

Individuāla pieeja, ko īsteno uzņēmumi. Daži uzņēmumi organizē atbalstu vispārīgajos mācību priekšmetos audzēkņiem, lai viņiem būtu vieglāk nokārtot ieskaite. Uzņēmumi nodrošina praktisku atbalstu ceļa izdevumu segšanai uz uzņēmumu, kas piedāvā DVBM, izmitināšanu, ēdināšanu, individuālās aizsardzības līdzekļus, apdrošināšanu u.c. Lielākajai daļai uzņēmumu ir organizēta ēdināšana. Ja tās nav, audzēkņiem tiek maksāta noteikta summa. Transports parasti netiek organizēts, bet audzēkņi saņem naudu par sabiedrisko transportu. Apdrošināšana ir uzņēmumu atbildība. Par laiku, ko students pavada uzņēmumā, viņš tiek apdrošināts tāpat kā darbinieks.

Latvijā atbalsts audzēkņiem tiek īstenots ar valsts budžeta un ESF SAM 8.5.1. projekta finansējumu. Katram audzēkņim ir DVBM vadītājs no skolas un uzņēmuma. Šie vadītāji strādā sadarbības režīmā, nodrošinot, ka audzēkņa individuālais DVBM ieviešanas plāns tiek īstenots kvalitatīvi. Valsts budžets un SAM 8.5.1. projekts nodrošina ceļa izdevumu kompensāciju (lai nokļūtu DVBM uzņēmumā), izmitināšanu, individuālās aizsardzības līdzekļus, apdrošināšanu. Individuāli var tikt īstenoti dažādi citi atbalsta veidi, tajā skaitā konkrēta uzņēmuma konkrēts atbalsts.

15. Vecāku iesaiste

Slovākijā vecāki ir likumīgi aizbildņi, un viņi lielā mērā ietekmē bērna profesijas izvēli. Viņi vienojas ar skolu un darba devēju par audzēkņa dalību duālās izglītības sistēmā, ja vien audzēkņim nav 18 gadu. Vecākiem ir svarīgi piedalīties mācību gada sākuma vecāku sanākmēs, kurā ir klāt arī darba devēji, kas sadarbojas ar skolu un ir iespējams duālās izglītības sistēmā iesaistīt jau uzņemtos audzēkņus. Sākumskolas skolēni ar vecākiem var piedalīties arī Duālās izglītības informācijas punkta organizētajās ekskursijās pie darba devēja.

Polijā vecāki tiek uzskatīti par svarīgu mērķa grupu, kas mudina skolēnus iesaistīties PIA/DVBM. Kā liecina pētījumi, 80% jauniešu kā svarīgākās personas profesijas izvēles procesā norāda savus vecākus. Sprotams, ka daudzi vecāki tam nav profesionāli sagatavoti, taču savas nozīmes un daudzu gadu ietekmes dēļ viņus var saukt par pirmajiem neprofesionālajiem padomdevējiem profesijai. Tieši vecāku attieksme, viņu sagatavotība, pienākumu pildīšana lielā mērā nosaka bērna dzīves ceļu, skolas izvēli vai atteikšanos no tālākizglītības. Profesionālo un arodskolu piedāvājums ļoti bieži tiek adresēts ne tikai skolēniem, bet arī vecākiem, kas ir galvenie bērnu karjeras izvēles padomdevēji.

Jaunie izglītības sistēmas noteikumi garantē vecāku iesaisti skolas procesos. Īpašas pilnvaras ir piešķirtas Vecāku padomei. Vecāku padomes svarīgākajās pilnvarās ietilpst: konsultējoties ar Izglītības pārvaldi, pieņemt skolas izglītības un profilakses programmu; sniegt atzinumu par skolas izglītības programmu un mācību plānu, lai uzlabotu mācību un audzināšanas darbu

efektivitāti; sniegt atzinumu par direktora piedāvāto finanšu plāna projektu; sniegt atzinumu par lēmumiem, kas attiecas uz pedagoģisko eksperimentu veikšanu skolā. Reaģējot uz vecāku prasībām, jaunais izglītības likums dod iespēju uzkrāt līdzekļus atsevišķā vecāku padomes bankas kontā. Vecāku padome var izteikt savu viedokli par jebkuru skolu skarošu jautājumu un vērsties pie visām skolas pārvaldes institūcijām.

Turklāt par skolu atbildīgā institūcija iecels divus vecāku padomes pārstāvjus direktoru padomē.

Slovēnijā nepilngadīgu skolēnu vecākiem ir galvenā loma viņu lēmumu pieņemšanā. Viņi tiek aicināti uz visām prezentācijām, kur parasti tiek īpaši uzrunāti. Viņi arī ir visu dokumentu parakstītāji.

Latvijā profesionālās izglītības iestādes uzskata, ka vecāki ir svarīgs partneris profesionālās izglītības audzēkņu karjeras orientācijā un konsultēšanā, arī saistībā ar DVBM. Audzēkņiem, kuri nav pilngadīgi, DVBM īstenošanai nepieciešamos juridiskos nosacījumus izpilda vecāki.

16. Standarti, mācību programmas, atbalsta dokumenti, vadlīnijas

Slovākijā skolas izglītības programma ir skolas pamatdokuments, kas nosaka izglītības procesu skolā. Skolas izglītības programmu PIA duālās izglītības sistēmā sagatavo skola sadarbībā ar darba devējiem, ar kuriem skola ir noslēgusi līgumu par duālo izglītību.

Skolas izglītības programmai jābūt izstrādātai saskaņā ar Izglītības likumā un attiecīgajā valsts izglītības programmā noteiktajiem izglītības un apmācības principiem un mērķiem. Skolas izglītības programmas izstrāde notiek galvenokārt ar skolas mācību priekšmetu komisiju starpniecību. Duālās izglītības sistēmā skolas līgumdarba devēju pārstāvim duālās izglītības sistēmā ieteicams būt attiecīgās mācību priekšmetu komisijas sastāvā. Veidojot skolas izglītības programmu, skola sadarbībā ar darba devēju sagatavos mācību programmu un pārbaudījumu programmu.

Izstrādājot skolas mācību programmu, jāievēro šādi posmi:

- darba devēju prasību analīze duālās izglītības sistēmā un darba tirgus vajadzības,
- profesijas analīze,
- absolventa kompetences profila izveide,
- mācību programmas izveide,
- izglītības satura veidošana,
- mācību resursu apraksts,
- vērtēšanas sistēmas izstrāde.

Tiek izstrādāts arī tematiskais izglītības plāns, kas ir mācību priekšmeta profesionālās apmācības vai profesionālās prakses tēmu grafiks atsevišķām laika vienībām (diena, nedēļa utt.). To izmanto duālās izglītības sistēmā atbilstoši līgumskolas izglītības programmā noteiktā mācību priekšmeta profesionālās apmācības vai profesionālās prakses programmām.

Priekšmeta profesionālās apmācības vai profesionālās prakses tematisko izglītības plānu duālās izglītības sistēmā sastāda darba devējs sadarbībā ar līgumskolu.

Prakses pasniedzējam (vecākajam pasniedzējam, pasniedzējam, arodizglītības pasniedzējam) ir iespēja tematiskajā plānā detalizētāk precizēt praktisko mācību saturu un tādējādi iekļaut praktiskās apmācības saturā jaunas zināšanas, kas izriet no zinātnes un tehnoloģiju aktualitātēm, kā arī pielāgot mācību programmu pašreizējām darba tirgus vai reģiona vajadzībām. Satura izmaiņas ierosina pasniedzējs un apspriež attiecīgā mācību priekšmeta komisija, īpaši pamatojoties uz darba devēja prasībām.

Polijā galvenie dokumenti ir: Valsts izglītības ministra 2019. gada 16. maija rīkojums par izglītības pamatprogrammu profesionālās izglītības profesijās un papildu profesionālajām prasmēm atsevišķās profesionālās izglītības profesijās (izdevis valsts izglītības ministrs). Skolas nolikums, kuru apstiprina pedagoģiskā padome. Ietvara prakses programma un prakses grafiks, kuru apstiprina prakses vadītājs. Ietvarprogrammu izstrādā skolas direktors, konsultējoties ar skolas padomi, un, ja skolas padome nav iecelta, – pēc konsultēšanās ar pedagoģisko padomi, vecāku padomi un skolēnu padomi. Rīkojums – Valsts izglītības ministrs, Izglītības ministrija.

Slovēnijā par mācību programmu ir atbildīga Izglītības, zinātnes un sporta ministrija. CPI koordinē mācību programmu izstrādi. Nākamajā solī mācību programmas tiek iesniegtas PIA ekspertu padomei, tad tās apstiprina Izglītības ministrija. Par DVBM programmu standartiem atbild Nacionālais profesionālās izglītības institūts (CPI). Apmācību standartus sagatavo kameru izvirzīti eksperti, DVBM standarti ir iekļauti mācību programmās. Par mācekļa līgumu ir atbildīgas kameras. Līgumu paraksta skolēns, vecāki (likumiskie pārstāvji) un uzņēmuma pārstāvis, un to reģistrē kamera. Mācekļu apmācības plāns ir skolas pārziņā. Katram skolēnam skola un uzņēmums kopīgi sagatavo plānu, ko paraksta vecāki (likumiskie pārstāvji), skola un kamera.

Latvijā par standartiem un kvalifikācijas prasībām atbild Valsts izglītības saturs centrs. Profesionālās izglītības programmas izstrādā un PIA programmu modularizāciju īsteno profesionālās izglītības iestādes. PIA programmas pielāgošana DVBM režīmam ir PIA iestāžu pienākums. Par profesionālās izglītības programmas reģistrēšanu Valsts izglītības informācijas sistēmā atbild PIA iestāde sadarbībā ar Izglītības kvalitātes valsts dienestu. Katra audzēkņa individuālais DVBM ieviešanas plāns ir profesionālās izglītības iestāžu pārziņā.

2010. gadā sāktā PIA mācību programmu reforma šobrīd tuvojas noslēgumam. Tai ir izšķiroša nozīme arī mācekļu prakses īstenošanā, jo tā ļauj elastīgi īstenot PIA programmu – gan skolā, gan uzņēmumā (mācekļība). Lielākā daļa pārskatīto profesiju standartu un modulārās izglītības programmu ir izstrādātas ciešā sadarbībā ar sociālajiem partneriem, nozaru ekspertu padomēm un nozaru asociācijām. Tas ļauj ņemt vērā arī Eiropas profesionālās izglītības un apmācības kredītpunktu sistēmas (ECVET) principus, jo tiek īstenota sasniedzamo rezultātu pieeja, kā arī iespēja kredītpunktus uzkrāt, pārnest un atzīt, tādējādi nodrošinot elastīgu mācīšanos jebkurā vietā un jebkurā laikā, arī par mācekļiem.

Tāpat, izmantojot ECVET formālās, neformālās un ikdienas izglītības rezultātus, kvalifikāciju atzīšana ir paredzēta, lai nodrošinātu to salīdzināmību starp dažādām profesionālās izglītības iestādēm, kā arī starp valstīm, izmantojot pakāpeniskas kvalifikāciju uzkrāšanas mehānismu. Būtiski ir arī tas, ka tiek paplašinātas mūžizglītības iespējas, apvienojot formālo un neformālo mācīšanos. Tas nozīmē, ka nepieciešamības gadījumā ikvienam pieaugušajam būs iespēja pilnveidot savas vispārējās un profesionālās prasmes, kā arī pilnveidoties – sadarbībā ar darba devējiem un atbilstoši darba tirgus pieprasījumam mainīt savu dzīvesveidu vai profesiju.

Pastāv formalizēta prakse, kā tiek akreditēta mācekļu programma. Tās saturs ir balstīts uz profesijas standartu vai kvalifikācijas prasību. Standarti, PIA (prakses) programmas saturs un eksāmenu saturs tiek veidots sadarbībā ar darba devēju organizācijām, ņemot vērā jaunākās aktualitātes.

PIA institūcijām ir pienākums Valsts izglītības informācijas sistēmā ievadīt visus aktuālos datus par precizētajām moduļu mācekļu programmām un izglītojamajiem, lai procesu varētu uzraudzīt un iegūt analīzei nepieciešamos datus.

Mācekļu programmu pasniedzējiem (gan skolās, gan uzņēmumos) jābūt ar pedagoģisko kompetenci. Tiem, kuriem nav nepieciešamās kompetences, tiek piedāvāta modulāra

programma vismaz 32 stundu garumā. Mācekļa programmā katram izglītojamajam tiek sagatavots individuāls mācību plāns un tiek noslēgts līgums starp trim pusēm – PIA iestādi, uzņēmumu un audzēkni.

Lai gan mācekļu programmu īstenošana nav obligāta (PIA iestādes var brīvi izvēlēties, vai tās īsteno PIA programmu mācekļu režīmā), ir vērojamas zināmas tradīciju maiņas. Ja sākotnēji tikai daļa profesionālās izglītības iestāžu iesaistījās mācekļībā un darba devējus bija grūti pārliecināt par ieguvumiem uzņēmumam, situācija pamazām mainās. Izglītības un zinātnes ministrijas veiktā aptauja liecina, ka darba devēji mācekli sāk uztvert kā instrumentu sava nākotnes darbaspēka sagatavošanai, kā tas nebija procesa sākumposmā.

Savukārt izglītojamie līdzās prasmju pilnveidei uzņēmuma programmā akcentē arī socializācijas aspektus, norādot, ka uzņēmuma vide pati par sevi veicina viņu kā atbildīgu personu, iedzīvotāju un topošo darbinieku/darba devēju izaugsmi. Profesionālās izglītības iestādes atzīst mācekļa prakses nepārprotamos ieguvumus un vērtība, vienlaikus norādot arī darba apjomu, kas nepieciešams, lai visas individualizētās pieejas un organizatoriskās procedūras tiktu nodrošinātas kvalitatīvi. Var secināt, ka septiņu gadu laikā kopš pirmās pilotēšanas uzsākšanas Latvijā ir notikusi iesaistīto pušu domāšanas paradigmu maiņa mācekļu atbalstam.

17. Uzņēmumā pavadītais laiks

Slovākijā tas ir atkarīgs no mācību jomas: M – specialitātē (mācības ilgst 4 gadus, beidzas ar skolas beigšanas eksāmenu) – 20%; K – specialitātē (mācības ilgst 4 gadus, beidzas ar mācekļa apliecības un skolas beigšanas eksāmena iegūšanu) – 50%; H – specialitātē (mācības ilgst 3 gadus, beidzas ar mācekļa sertifikāta iegūšanu) – 60%; Q – specialitātē (mācības ilgst 2 gadus – augstākā profesionālā izglītība) – 50%; F – specialitātē (mācības ilgst 2 gadus, students saņem apliecību par pamatizglītības vai pēcvidusskolas kvalifikācijas studiju beigšanu) – 80% Dokuments, kas nosaka prasības. Skolas mācību programma un tematiskie plāni nosaka stundu skaitu, kas PIA audzēknim jānostrādā, lai izpildītu absolventa profila prasības.

Polijā profesionālās izglītības skolās stundu skaits ir jāpielāgo stundu skaitam, kas noteikts noteikumos par valsts skolu profesionālās izglītības programmu paraugiem, saglabājot minimālo stundu skaitu atbilstošu mācīšanās rezultātu sasniegšanai profesijā noteiktajai kvalifikācijai. Stundu diapazons no 360 līdz 1350. Minimālais praktisko apmācību īpatsvars: Profesionālās pamatskolās = 60% (970 stundas/ 3 gadi); Tehniķi = 50% (735 stundas/ 4 gadi). Attiecīgie dokumenti – Valsts izglītības ministra 2019. gada 16. maija noteikumi par profesionālās izglītības mācību programmu nozaru izglītībā un papildu profesionālajām prasmēm izvēlētajās profesijās saskaņā ar 2016. gada 14. decembra Izglītības likumu.

Slovēnijā vidējā profesionālā izglītība ilgst 3 gadus. Izglītības ilgums ir atkarīgs no tā, kādu izglītību audzēknis izvēlas. Ir trīs veidi, kā veikt praktisko apmācību. Noslēdzot koplīgumu (slēgts starp skolu un uzņēmumu), audzēknis tiek izglītots uzņēmumā 24 nedēļas trijos gados, bet pārējās praktiskās nodarbības notiek skolā. Saskaņā ar individuālu līgumu (slēgts starp audzēkni un uzņēmumu un reģistrēts kamerā) audzēknis tiek izglītots uzņēmumā līdz 52 nedēļām trīs gadu laikā. Saskaņā ar mācekļa līgumu (parakstīts starp mācekli, vecākiem un uzņēmumu un reģistrēts kamerā) māceklis ir uzņēmumā 56 nedēļas vai ilgāk trīs gados. Vidējā tehniskā izglītība – 4 gadi (4 – 12 nedēļas), vidējā profesionālā tehniskā izglītība – 2 gadi (2 nedēļas), augstākās profesionālās studiju programmas – 2 gadi (20 nedēļas). Dokuments, kas nosaka prasību, ir koplīgums vai individuālais līgums, vai mācekļa līgums.

Latvijā vismaz 25% sākotnējās profesionālās izglītības programmu ir jāīsteno DVBM režīmā (saskaņā ar Noteikumiem Nr.484). Īsā cikla tālākizglītības programmās (pēc vidējās izglītības) darba vietā īstenoto apmācību īpatsvars veido aptuveni 70% no programmas kopējā apjoma.

18. Atalgojums audzēkņiem par darbu DVBM laikā

Slovākijā mācekļa līgumā ir kodificēts atalgojuma veids, kam ir divas formas: 1) produktīvais darbs, ko darba devējam ir pienākums apmaksāt stundas algas veidā par katru produktīvā darba stundu vismaz 50% apmērā no minimālās stundas algas; To maksā darba devējs un tā ir norādīta mācekļa līgumā; 2) motivācijas stipendijas veidā audzēkņim, kurš gatavojas profesijai tādā profesiju grupā vai profesionālās darbības mācību jomā, kura iekļauta sarakstā ar nepietiekamu absolventu skaitu darba tirgus vajadzībām. To maksā skola, bet tas nav norādīts mācību programmā.

Darba devējs var (bet nav obligāti) piešķirt uzņēmuma stipendiju no saviem līdzekļiem audzēkņim, kurš veic praktisko apmācību darba devēja darba vietā vai prakses vietā. Uzņēmuma stipendiju piešķir katru mēnesi mācību gada laikā ne vairāk kā četrkārtīgā iztikas minimuma apmērā. Nosakot korporatīvās stipendijas apmēru, īpaši ņem vērā audzēkņa sasniegumus praktiskajās nodarbībās un regulāru piedalīšanos praksē. Dokuments, kas nosaka prasību – PIA likums.

Polijā alga ir atkarīga no izglītības pakāpes. Pirmajā mācību gadā bruto alga ir PLN 266,57 un neto alga ir PLN 230,02. Otrajā izglītības gadā bruto alga ir PLN 319,89 un neto alga ir PLN 276,03. Trešajā mācību gadā bruto alga ir PLN 373,20 un neto alga ir PLN 322,04. Dokuments, kas nosaka prasību, ir Ministru padomes 1996. gada 28. maija Noteikumi par pusaudžu profesionālo apmācību un atalgojumu 19. un 20. pants (Juridiskais Vēstnesis 2018, 2010. sadaļa ar grozījumiem).

Slovēnijā praktisko apmācību vai mācekļa prakses laikā audzēkņiem ir tiesības uz atlīdzību par nostrādāto laiku. Summu audzēkņiem nosaka nozares koplīgumi. Mācekļu atalgojumu nosaka Mācekļa prakses likums. Minimālā summa mācekļiem ir 250 EUR par pirmo gadu, 300 EUR par otro gadu un 400 EUR par trešo gadu. Atlīdzības summa ir samaksa par pilna mēneša darbu. Dokuments, kas nosaka prasību, ir Profesionālās izglītības un ampmācības likums un Mācekļa prakses likums.

Latvijā atalgojums ir obligāts – alga vai stipendija (līdz noteiktam līmenim atbrīvota no iedzīvotāju ienākuma nodokļa). Atalgojums mācekļiem ir obligāts. Tas var izpausties kā alga saskaņā ar parastu darba līgumu vai kā pabalsts (līdz noteiktam līmenim ir atbrīvots no iedzīvotāju ienākuma nodokļa). Dokuments, kas nosaka prasību, ir Noteikumi Nr.484. Saskaņā ar likuma "Par iedzīvotāju ienākuma nodokli" 9. panta 8¹.punktu – stipendijas līdz 280 EUR mēnesī, ko izglītojamam atbilstoši Ministru kabineta noteiktajai kārtībai, kādā organizē un īsteno darba vidē balstītas mācības, izmaksā komersants, iestāde, biedrība, nodibinājums, fiziskā persona, kura reģistrēta kā saimnieciskās darbības veicēja, kā arī individuālais uzņēmums, tai skaitā zemnieku vai zvejnieku saimniecība, un citi saimnieciskās darbības veicēji, <https://likumi.lv/ta/id/56880-par-iedzivotaju-ienakuma-nodokli>.

19. DVBM absolventu nodarbinātības gaitu monitorings

Slovākijā DVBM absolventu nodarbināšanas kārtība ir individuāla – tā ir atkarīga no audzēkņa un darba devēja. Ja audzēkņis ar savu uzcītību un centību pārliecina darba devēju par savām īpašībām un ja darba devējam ir iespēja pieņemt darbā jaunus darbiniekus, pastāv liela varbūtība, ka šāds izglītojamais tiks pieņemts darbā.

Taču darba devējs var noslēgt arī turpmāko darba līgumu ar profesionālo vidusskolu vai praktikantu, ne agrāk kā dienā, kad audzēkņis sasniedz 15 gadu vecumu. Līguma priekšmets ir darba devēja pienākums pieņemt audzēkni darbā pēc noslēguma eksāmena vai skolas beigšanas eksāmena un izglītojamā apņemšanās kļūt par darba devēja darbinieku. Šajā gadījumā nevar vienoties par pārbaudes laiku. Līgums par turpmāko darba līgumu tiek slēgts

ar likumiskā pārstāvja piekrišanu, pretējā gadījumā tas nav spēkā. Darba devējs var atteikties slēgt darba līgumu, ja viņam nav piemērota darba izglītojamam, jo mainās darba uzdevumi sakarā ar audzēkņa medicīnisko nespēju veikt darbu, kas atbilst iegūtajai kvalifikācijai, vai bija saskaņots līgumā par turpmāko darba līgumu (Likumu krājums Nr. 61/2015).

Dokuments, kas nosaka procedūras ieviešanu: NP DE 2. aktivitāte nosaka: Darba tirgus vajadzību aktualizēšanu un pārbaudi (reģionālā līmenī īsteno ar Duālās izglītības informācijas punktu, kā arī ar Slovākijas Republikas Profesionālās izglītības un apmācības valdības padomes un Treksima datu apkopošanas portāla starpniecību); profesiju un nodarbinātības datu pārveide mācību un studiju nodaļu vajadzībām (veic Treksima, īstenojot Nacionālo profesiju sistēmas projektu), nepārtraukta visu Slovākijas Republikas vidusskolu absolventu nodarbinātības analīze (īsteno CVTI SR — Slovākijas Republikas Izglītības, zinātnes, pētniecības un sporta ministrijas izveidotais Slovākijas Republikas Zinātniskās un tehniskās informācijas centrs). CVTI apkopo arī datus par reģistrēto vidusskolas absolventu bezdarbu. Dokuments, kas nosaka prasību, ir PIA likums.

Polijā izglītības inspektora veikto pārbaūžu mērķis ir izvērtēt noteiktas izglītības struktūrvienības mācību, izglītības un aprūpes darbību, kā arī citu likumā noteikto darbību atbilstību tiesību aktiem. Revīzija skar profesionālās izglītības piedāvājuma atbilstību profesiju klasifikatoram nozaru izglītībā.

Pēc protokolu analīzes par skolas atbilstību kritēriju prasībām pārbaūžu rezultāti tiek publiskoti. Dokuments, kas nosaka procedūras ieviešanu — 2016. gada 14. decembra Izglītības likums, Valsts izglītības ministrijas 2017. gada 25. augusta nolikums par pedagoģisko uzraudzību, Valsts izglītības ministra 2019. gada 15. februāra nolikums par vispārējiem mērķiem un izglītības uzdevumiem nozaru izglītības profesijās un profesiju klasifikācija nozaru izglītībā (Juridiskais Vēstnesis, 316. sadaļa.)

Slovēnijā skolu absolventu darba gaitu monitorings nenotiek.

Latvijā pakāpeniski tiek ieviestas procedūras, izmantojot Valsts ieņēmumu dienesta informāciju. Pagaidām nav oficiālu juridisku dokumentu, kas nosaka procedūras ieviešanu.

20. DVBM mūžizglītības kontekstā

Slovākijā DVBM tiek izmantots arī pēcdiploma studijās. Duālo izglītības sistēmu var izmantot arī turpmākajās izglītības formā, kuras noteiktas Likumu krājuma Nr. 245/2008 45 sadaļā Par audzināšanu un izglītību (Skolu likums). Atšķirībā no duālās izglītības sistēmas, kurā iestājas pamatskolas absolventi vecumā no 15 līdz 16 gadiem, pēcdiploma studijās iesaistās iepriekšējo studiju beidzēji, kas vecāki par 18 gadiem. Līdz ar to šis pētījums duālās izglītības sistēmā tiek dēvēts vienkārši par "Duālā izglītība 18+". Duālā izglītība 18+ ir piemērota arī darba devējiem, kas nodrošina praktisku apmācību profesionālajā izglītībā profesijās ar paaugstinātu risku veselībai, kuras nav piemērotas nepilngadīgajiem.

Duālās izglītības formas 18+: Duālā izglītība 18+ 1 gada saīsināta laika studiju veidā; Duālā izglītība 18+ 2 gadu pēcvidusskolas kvalifikācijas studiju veidā ar profesionālo apmācību; Duālā izglītība 18+ 2 gadu pēcvidusskolas kvalifikācijas studiju veidā ar profesionālo pieredzi; Duālā izglītība 18+ 2 gadu saīsināta pētījuma veidā (saīsināts nozīmē saīsināts laikā); Duālā izglītība 18+ augstākās profesionālās studiju formā. Regulējošais juridiskais dokuments ir PIA likums.

Polijā izglītība pirmās pakāpes nozaru skolā uzsāk mūžizglītības procesu. Papildus profesionālajai izglītībai pirmās pakāpes skola ir paredzēta, lai audzēkņi iegūtu atbilstošu vispārējo zināšanu kopumu, kas ir izglītības pamats, ļaujot viņiem iegūt dažādas profesionālās kvalifikācijas tālākizglītības laikā un turpināt izglītību otrās pakāpes nozaru

skolā un pēc tās tālāk turpināt pilnveidot izglītību. Dokumenti vai procedūras: vispārējās izglītības pamatprogramma pirmās pakāpes nozares skolai. Darbojas no 2017.g

Slovēnijā tās pašas PIA mācību programmas ir paredzētas arī pieaugušajiem izglītojamajiem. Pieaugušo izglītojamo DVBM nav reglamentēts valsts līmenī. Profesionālās izglītības nodrošinātāji (skolas) to regulē. Parasti DVBM tiek saīsinātas, jo pieaugušajiem izglītojamajiem jau ir noteikta darba pieredze. Praksē pieaugušajiem, kas nav nodarbināti, ir grūtības atrast piemērotu apmācību uzņēmumu. Nodarbinātības biroji nosaka, ka uzņēmumi bezdarbniekus iesaista darba vidē balstītās apmācībās (apmācībās darba vietā) un līdzīgās iniciatīvās, kas parasti nav saistītas ar profesionālo kvalifikāciju un ir diezgan īsas (piemēram, 3 mēneši).

Latvijā DVBM tiek īstenotas arī profesionālās tālākizglītības programmās. Ir izveidoti dokumenti vai procedūras. Tie paši juridiskie dokumenti un procedūras attiecas uz sākotnējo PIA un tālākizglītības programmām. Ir uzsāktas konsultācijas par DVBM ieviešanu arī LKI 5.līmenī – kā PIA tālākizglītības programmās, kā arī īsa cikla augstākās izglītības programmās, kas ļauj apmācīt, pārkvalificēt vai pilnveidot plašu darba tirgus darbinieku spektru.

21. Datu bāzes, kartēšanas rīki un pētījumi par DVBM

Slovākijā ŠIOV – nacionālā projekta gala ziņojums. Slovākijas Biznesa aģentūras veiktā aptauja, kuras mērķis bija novērtēt situāciju duālajā izglītībā. 31.07.2018. Pieejams tīmekļa vietnē:

https://www.npc.sk/media/uploads/files/Anal%C3%BDza_stavu_du%C3%A1neho_vzdel%C3%A1vania_v_regi%C3%B3noch_SR_vo_v%C3%A4zbe_na_MSP_na_zver_dddOOLp.pdf.

Polijā izveidota karte, kas parāda izglītības sistēmu Polijā. Tā norāda, kā skolēns noteiktā posmā var izvēlēties pēcskolas izglītību. Ir iekļauta profesionālās izglītības iestāde, pēc kuras iespējams turpināt izglītību vai sākt strādāt profesijā. Spēkā esošie dokumenti vai procedūras – <https://docplayer.pl/49416635-Analiza-regulacji-prawnych-dotyczacych-szkol-nictwa-i-kształcenia-zawodowego.html>.

Slovēnijā nacionālais PIA institūts novērtē DVBM nodrošinājumu un sagatavo ziņojumus, kas tiek iesniegti PIA ekspertu padomei. Turklāt mācekļības aprobēšanu uzrauga Valsts profesionālās izglītības institūts. Galīgais ziņojums tika sagatavots 2020. gada novembrī.

Latvijā mācekļības pilotēšana tika uzsākta 2013. gadā pirms tiesiskā regulējuma pieņemšanas – ar augšupēju pieeju 6 profesionālās izglītības iestādēs, sadarbībā ar darba devējiem pārbaudot mācekļu programmu izstrādi un ieviešanu. Pilotēšanas rezultāti atspoguļoti Izglītības un zinātnes ministrijas 2014. gada augusta ziņojumā Ministru kabinetam “Par darba vidē balstītu mācību īstenošanas iespējamību Latvijas profesionālās izglītības sistēmas kontekstā” <http://www.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40319533&mode=mk&date=2014-08-12>.

Lai analizētu sasniegtos rezultātus līdz 2018. gada beigām, Izglītības un zinātnes ministrija sadarbībā ar Latvijas Universitāti veica darba devēju, profesionālās izglītības audzēkņu un profesionālās izglītības iestāžu aptauju par darba vidē balstītu mācību ieviešanu un darba tirgus prasmēm. Aptaujas rezultātus un Latvijas Darba devēju konfederācijas iegūtos datus Izglītības un zinātnes ministrija ir izmantojusi politikas ziņojuma izstrādei Ministru kabinetam “Par darba vidē balstītu mācību īstenošanas iespējām Latvijas profesionālās izglītības attīstības kontekstā”, <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40319533>, 2019. gada aprīlī.

Dokumenti vai procedūras vēl nav ieviestas — tiek apspriestas un izstrādātas PIA absolventu uzskaites procedūras (attiecībā uz viņu nodarbinātību pēc skolas beigšanas).

22. DVBM digitalizēšana

Slovākijā mācību materiālu izdošanu veic skola sadarbībā ar darba devēju. Saistībā ar Covid-19 izraisīto situāciju Valsts Profesionālās izglītības institūts sadarbībā ar Duālās izglītības sistēmas Darba devēju padomi publicē informāciju par profesionālo izglītību un apmācību duālās izglītības sistēmā tīmekļa vietnē <http://dualnysystem.sk/>. Visi materiāli un instrukcijas par iesaistīšanos duālās izglītības sistēmā ir pieejami mājaslapā.

Polijā lietojumprogramma, kas integrēta ar mācību grāmatu, ir daļa no jaunās programmas pirmās pakāpes profesionālo skolu skolotājiem. Programma nodrošina mācību grāmatas, lai atvieglotu mācīšanos, integrētu mobilo lietojumprogrammu nodarbību vadīšanai skolotājiem un pilnu didaktisko komplektu. Dokuments, kas nosaka prasību — piedāvājumu savā mājaslapā prezentēja izdevniecība Operon.

Slovēnijā dažas skolas ir izstrādājušas lietojumprogrammu DVBM uzraudzībai.

Latvijā DVBM digitalizēšanas ir izstrādes stadijā, bet vēl nedarbojas. Digitalizācija pieaug līdz ar Covid-19 ietekmes novēršanas pasākumiem. Dokuments, kas nosaka prasību, ir sagatavošanas procesā. Izglītības attīstības pamatnostādnes (2021-2027)

23. Nacionālie, ES finansētie projekti un starptautiskā sadarbība DVBM ieviešanā

Vai tiek īstenoti valsts un ES finansēti projekti? Vai ir kādas atbilstošas starptautiskās sadarbības norises DVBM, piemēram, attiecībā uz sadarbības līgumiem, mobilitātēm, kolēģu savstarpējām mācībām?

Slovākijā – Nacionālais projekts Duālā izglītība ar Nacionālās darbības programmas Cilvēkresursi (Eiropas strukturālie un investīciju fondi) atbalstu, ko īsteno Valsts profesionālās izglītības institūts.

Nacionālā projekta galvenais mērķis ir plaša duālās izglītības sistēmas ieviešana visos atbilstošajos mācību virzienos, padziļinot darba devēja – profesionālās izglītības iestādes – audzēkņu attiecības duālās izglītības sistēmas ietvaros, veidojot vienotu duālās izglītības sistēmas informatīvo vidi un elektronisko ieviešanas procesu, profesionālās izglītības pievilcības un kvalitātes paaugstināšanu un pasniedzēju, mentoru un prakšu vadītāju sagatavošanu šo uzdevumu veikšanai.

Mācīties darot, projekts, ko līdzfinansē Eiropas Savienība, izmantojot Donavas starpvalstu programmu, ir stratēģisks projekts, kas veidots tā, lai visi galvenie profesionālās izglītības un apmācības (PIA) dalībnieki (kampus, reģionālā vai valsts līmeņa iestādes un starptautiski uzņēmumi) varētu tieši piedalīties projektā, pārstāvot visas 14 Donavas transnacionālās programmas teritorijas valstis. Projekta mērķis ir uzlabot visu attiecīgo PIA dalībnieku spējas, stiprinot reģionālās, nacionālās un starptautiskās partnerības, lai atvieglotu esošo PIA sistēmu darbību Donavas valstīs.

Darba vidē balstītas mācības nākotnes IT profesionāļu izglītībā, ko līdzfinansē Eiropas Savienība, izmantojot programmu Erasmus+. Projekta galvenais mērķis ir izstrādāt, pilnveidot un novērtēt jaunu programmēšanas valodu un vēlāk attīstīt IT tēmu apguves izglītības modeli, kas balstīsies uz atbilstoši sabalansētu vairāku mūsdienu izglītības pieeju, mūsdienīgas mācību vides un tūlītējas atgriezeniskās saites kombināciju.

Darba vidē balstītu mācību internacionalizācija lauksaimniecības biznesa sektorā, ko līdzfinansē Eiropas Savienība, izmantojot programmu Erasmus+. IWB-Labs projekts koncentrējās uz agrobiznesa nozari un ar mērķi paaugstināt audzēkņu motivāciju ierosināja

izmantot darba vidē balstītu mācību pieeju. Audzēkņi virtuālā vidē pielietoja skolā apgūtās darba prasmes. Darba pieredze, kas tika iegūta starpvalstu līmenī, izpaudās kā virtuāla prakse, kas tika veikta attālināti.

Polijā – *Žešovas profesionālās izglītības iestādes atveras darba tirgum*, projekts, ko finansē Eiropas Sociālais fonds Padkarpatu vojevodistes reģionālās darbības programmas 2014.-2020.gadam ietvaros. Īstenoja Jevgeņija Kvjatkovska v.n. Tehnisko skolu komplekss Žešovā. Projekta vērtība: 9 400 749,38 PLN. ES līdzfinansētā summa: 7 990 636,97 PLN. Projekta galvenais mērķis ir uzlabot apstākļus un paaugstināt profesionālās izglītības kvalitāti 16 Žešovas profesionālās izglītības iestādēs, izstrādājot reģionālā darba tirgus vajadzībām pielāgotu izglītības piedāvājumu.

Projekts *Sadarbība starp skolu un darba devēju kā ceļš uz panākumiem – 2. izdevums*. Projektu līdzfinansē ES Enerģētikas skolu komplekss Žešovā. Kopējā projekta vērtība: PLN 689 857,75. Līdzfinansējuma summa no ES: 620 871,97 PLN. Projekta galvenais mērķis ir uzlabot profesionālās izglītības kvalitāti Žešovas Enerģētikas skolu kompleksā (ZSEn) IT tehniķa profesijā, pārveidojot mācību programmu darba devēja *Quatro Computers* vajadzībām. Projekts beidzās 30.09.2021.

Labākais startā – projekts, ko līdzfinansē Eiropas Savienība no Eiropas Sociālā fonda Padkarpatu vojevodistes reģionālās darbības programmas 2014.-2020.gadam ietvaros. Profesionālās izglītības centrs Žešovā. Projekta kopējā vērtība: PLN 910 838. Projekta līdzfinansējums no ES: PLN 819 754,21. Projekta mērķis ir palielināt nodarbinātību Žešovas Profesionālās izglītības institūta skolu kompleksa absolventu vidū, iegūstot papildu kvalifikāciju un uzlabojot praktiskās izglītības kvalitāti, pateicoties papildu praksei un mācekļa praksei pie darba devējiem.

Prakse ārvalstīs kā panākumu atslēga profesijā Eiropas darba tirgū Eiropas Sociālā fonda Cilvēkkapitāla darbības programmas III prioritātes – Augsta izglītības sistēmas kvalitāte, 3.4.pasākums – Izglītības sistēmas atvērtība mūžizglītības kontekstā, 3.4.2.apakšpasākums – Mūžizglītības veicināšana. Profesionālās izglītības centrs Žešovā. ES līdzfinansējums: EUR 29 480. Apmācāmā personāla prasmju un kompetenču apguve, kas pielāgota Eiropas darba tirgus prasībām.

“Izglītības mobilitāte kā iespēja gūt panākumus” projekts 2019.–2021. gadam Erasmus+ programmas ietvaros. *Mehānisko skolu komplekss viņiem* Žešovā. ES līdzfinansējums: EUR 178 168. Projekta mērķis ir Žešovas Mehānisko skolu kompleksa (ZSM) 53 audzēkņu profesionālās kvalifikācijas paaugstināšana, izmantojot ārvalstu mācekļu praksi. Un 6 ZSM skolotāju profesionālās kvalifikācijas paaugstināšana Žešovā, īstenojot mobilitāti.

Padkarpatu reģionā ir daudz ES projektu, kuru mērķis ir paaugstināt izglītības līmeni profesionālajā skolā un sagatavot skolēnus viņu turpmākajai profesionālajai karjerai. Šeit atlasīti daži pēdējos gados īstenotie projekti.

Mācīties darot, Donavas starpvalstu programmas projekts, VET institute, Chamber of Commerce, Interreg Danube, <http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/learning-by-doing>,

CWIC, VET institute, VET center Velenje, E+ KA2, <http://cwic.scv.si/>

Slovēnijā – *DVBM paātrinātājs*, E+ KA2 projekts <https://www.wblaccelerator.eu/en/>. Vadošais partneris Verein Auxilium, Austrija. Projekta ietvaros notiek mācekļu pilotēšana. Šajā projektā piedalās Fachhochschule des Mittelstands Berlin, Vācija; Slovēnijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera, Slovēnija; Euskadi mācību fonds, Spānija; Štīrijas Tirdzniecības kamera, Austrija; Meath Partnerība, Īrija; Maltas Mākslas, zinātnes un tehnoloģiju koledža, Malta

Jaunās DVBM E+ KA3 projekts, <http://newwbl.eu/>. Vadošais partneris: Slovēnijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera. Partneri: Profesionālās izglītības centrs – Slovēnija; Valsts izglītības saturs centrs – Latvija; Darba devēju konfederācija – Latvija; Dobričas Tirdzniecības un rūpniecības kamera – Bulgārija; Blagoevgradas reģiona Izglītības inspekcija – Bulgārija; Profesionālās izglītības un apmācības federālais institūts – Vācija; SIA Rietumkrasta izglītība WinNova – Somija; ITPIO – Personāla mācību centrs – Bulgārija

Mācīties darot, Donavas starpvalstu programmas projekts, <http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/learning-by-doing>. Vadošais partneris Budapeštas Tirdzniecības un rūpniecības kamera, 14 Donavas starpvalstu programmas teritorijas valstu pārstāvji.

Sadarbībā un darbā integrētā mācību programma, E+ KA2 projekts, <http://cwic.scv.si>, vadošais partneris Velenjes skolu centrs, Slovēnija, un 6 partneri.

Latvijā šobrīd galvenais politikas instruments mācekļības veicināšanai un īstenošanai ir – ESF projekts *Profesionālo izglītības iestāžu audzēkņu dalība darba vidē balstītās mācībās un mācību praksēs uzņēmumos* <http://www.iddk.lv/projekts/darba-vidē-balstītas-mācības/>, ko īsteno Latvijas Darba devēju konfederācija. Projekts SAM 851 ir investējis arī reģionālo koordinātoru attīstībā, lai veicinātu darba devēju apmācību visā valstī.

Valsts iestādes mācekļības veicināšanai: darba vidē balstītas mācīšanās ieviešana Latvijā, Lietuvā un Igaunijā (WBL-Balt)

WBL-Balt projekts veicināja DVBM norises trijās Baltijas valstīs – tika īstenoti pētījumi par DVBM, kā arī tika izstrādātas konceptuālas pieejas DVBM ieviešanai.

Jaunu pieeju izmēģināšana prakšu vadītāju no skolām un uzņēmumiem profesionālās pilnveides nodrošināšanai (TTT4WBL)

Izmantojot TTT4WBL projektu, Baltijas valstīs ir apmācījušas 800 DVBM pasniedzējus no skolām un uzņēmumiem pēc vienotas metodikas – tandēma apmācības –, kur profesionālās izglītības iestāžu un uzņēmumu pasniedzēji interaktīvi mācās kopā un veido vienotu izpratni par to, kā DVBM īstenot labākajā iespējamajā veidā. Šobrīd trīs Baltijas valstu Izglītības un zinātnes ministrijas apspriež kopīgu DVBM pasniedzēja kompetences profilu. Tas veicinātu arī DVBM audzēkņu un pasniedzēju mobilitāšu kvalitāti Baltijā.

Citi notiekošie projekti ir saistīti ar individualizētu pieeju izstrādi DVBM, kā arī ar mācību programmu izstrādi atsevišķās nozarēs. Piemēram, koka un metāla rūpniecībā un loģistikā:

- *Individuālā pieeja un individuālais mācību plāns DVBM: Mācības DVBM pasniedzējiem (ILP4WBL), <http://qualityplacements.eu/open-education-resources-for-ilp/> (Latvija, Lietuva, Somija);*
- *Prasmes Baltijas mežrūpniecībai – Eiropas kvalitāte profesionālajā izglītībā un apmācībā, <https://www.skilled-up.eu/> – koordinators – Vācijas- Baltijas Tirdzniecības kamera (Latvija, Lietuva, Igaunija un Vācija);*
- *Industry 4.0 CHALLENGE: Metālapstrādes darbinieku iespējošana darbam viedajās nākotnes rūpnīcās* Baltijas metālapstrādes asociācijas, PIA iestādes, kas strādā ar viedajām tehnoloģijām, pilnveidotajiem standartiem un vērtēšanas instrumentiem), <https://www.masoc.lv/en/projects/industry-40-challenge-empowering-metalworkers-for-smart-factories-of-the-future-4change;>
- *FinLat-Logic – Darba vidē balstītu mācību programmu saskaņošana loģistikas profesionālās izglītības programmās, izmantojot pārrobežu DVBM Latvijā un Somijā, <https://www.visc.gov.lv/lv/projekts/projekts-finlat-logic>*

24. ES un starptautisko organizāciju pētījumi par DVBM

Slovākijā – CEDEFOP – Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centrs (2014). Slovākija: PIA Eiropā: valsts ziņojums. Pieejams vietnē: <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/country-reports/slovakia-vet-europe-country-report-2014>

PIA Eiropā ziņojums Slovākijai sniedz pamata ieskatu Slovākijas profesionālās izglītības un apmācības sistēmā un aplūko Slovākijas izglītības un apmācības sistēmu plašā politiskā, sociālā, ekonomiskā un darba tirgus ietvaros.

CEDEFOP – Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centrs (2015). Slovākija: prasmju prognozes līdz 2025. gadam. Pieejams vietnē: <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/country-reports/slovakia-skills-forecasts-2025>

CEDEFOP – Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centrs (2016). Uzmanības centrā PIA Slovākija. Pieejams vietnē: https://www.cedefop.europa.eu/files/8102_en.pdf

CEDEFOP – Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centrs (2016). Profesionālā izglītība un apmācība Slovākijā. Īss apraksts. Pieejams vietnē: https://www.cedefop.europa.eu/files/4150_en.pdf

CEDEFOP – Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centrs (2017). Statistikas pārskati par PIA – Slovākija. Pieejams vietnē: <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/country-reports/statistical-overviews-vet-slovakia>

CEDEFOP – Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centrs (2018). Profesionālā izglītība un apmācība Eiropā: Slovākija 2018. Pieejams tīmekļa vietnē: <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/country-reports/vocational-education-and-training-europe-slovakia-2018>

Polijā pieejamais Eiropas Komisijas pētījums ir Izglītības un apmācības monitorings 2018. Galvenie secinājumi ir šādi: Polijā izglītībā tiek ieguldīts daudz, bet izdevumu līmenis uz vienu skolēnu paliek zem vadošo ES un OECD valstu līmeņa. Polijas izglītības sistēma šobrīd piedzīvo būtiskas pārmaiņas katrā tās līmenī: no pirmsskolas līdz augstākajai izglītībai. Neseno pieņemtas izmaiņas arī skolotāja profesijā. 2017. gada septembrī ieviestās izmaiņas pamatzglītībā un vidējās izglītības pirmajā posmā ir nopietnu organizatorisku un finansiālu izaicinājumu cēlonis.

Polija ir guvusi labus rezultātus attiecībā uz lielāko daļu 2020. gada mērķu vai arī gūst strauju progresu šajā jomā. Mērķi priekšlaicīgi skolu pametušajiem, augstākās izglītības iegūšanai un neseno absolventu nodarbinātības līmenim jau ir sasniegti. Mērķi attiecībā uz pirmsskolas izglītību, aprūpi un cilvēkiem ar zemiem panākumiem ir gandrīz sasniegti, savukārt pieaugušo līdzdalība mūžizglītībā joprojām ir diezgan zema.

Pētījums: *Izglītības un profesionālās izglītības absolventu un jauniešu tālāko gaitu monitorings* (POWR.02.15.00-00.0004/16), ko veica Izglītības pētniecības institūts pēc Valsts izglītības ministrijas pasūtījuma. Daži no secinājumiem: Lielais vairums potenciālo informācijas saņēmēju par absolventu tālākām gaitām interesējas tikai par konkrētiem absolventiem. Tie ir kvalitatīvi dati, nevis statistiski rādītāji, kas raksturo noteiktas absolventu grupas pazīmes. Tas nozīmē, ka statistikas rādītāji ir jāuzrāda skaidri un saprotami, lai cilvēki, kuri nav pieraduši izmantot statistikas rādītājus, varētu tos viegli interpretēt un lietot. Pareiza datu prezentācija ir viens no galvenajiem izaicinājumiem absolventu darba gaitu monitoringa sistēmas izveidē. Darba devēju informācijas vajadzības koncentrējas divos dažādos līmeņos: individuālajā (saistītā ar to izglītojamo interesēm, ar kuriem viņiem bijis personisks kontakts – īpaši par to, vai absolventi uzsākuši darbu atbilstoši iegūtajai izglītībai) un nozaru teritoriālo, kas saistīti ar darbības jomu. Absolventu tālāko gaitu uzraudzības sistēma var sniegt informāciju tieši šajā līmenī. Zināšanas par profesionālo skolu absolventu

algām nozaru un teritoriju griezumā ļautu pārliecināties par darba devēju pārliecību par absolventiem piedāvāto nodarbinātības nosacījumu konkurētspēju. Sistēma varētu sniegt arī vispārīgāku izpratni par parādībām, kas saistītas ar darbaspēka piedāvājumu, no vienas puses, un dažādu mācekļības formu efektivitāti, no otras puses. No darba devēja viedokļa svarīga ir informācija par absolventu piedāvājumu, eksāmenu rezultātiem un absolventu likteņiem. Šo prasību izpilde nozīmē nepieciešamību integrēt dažādus datu avotus – informāciju no tālāko gaitu uzraudzības sistēmas, novada atskaites par izglītības uzdevumu izpildi un eksāmenu rezultātus. Zināšanām par profesionālo izglītību vietējā līmenī jābūt viegli pieejamām un vispusīgām.

Pētījums: *Profesionālā izglītība un apmācība Polijā* CEDEFOD veiktais vispārīgais raksturojums. Galvenie secinājumi: Polijas prezidentūras prioritātes izglītības jomā ietver mobilitāti saistībā ar mācībām un augstākās izglītības sistēmas reformu.

“Tieksimies uz labāku valodu kompetenču ieviešanu, lai palielinātu izglītojamo mācību un profesionālo mobilitāti. Polijas prezidentūras laikā vēlamies arī turpināt darbu mūžizglītības un pieaugušo izglītības jomā. Efektīva profesionālā apmācība ir viena no valsts izglītības politikas prioritātēm. Pirmkārt, profesionālā izglītības iestāde ir jāuzskata par pozitīvu izvēli. Tikai vienlīdzīga attieksme pret vispārējo izglītību un profesionālo izglītību, kas atbilst izglītojamo vajadzībām, ļaus viņiem apgūt pamatkompetences, kā arī stabilu profesionālo sagatavotību. Tas savukārt tuvinās profesionālo izglītību darba tirgus vajadzībām.”

Vispārējā statistika: Izglītība 2018./2019.mācību gadā: Vispārizglītojošās vidusskolas jau gadiem ir populārākais vidusskolu veids, ko 2018./2019.mācību gadā izvēlējušies 46,7% pamatskolu absolventu. Lielākā daļa vispārizglītojošo vidusskolu jauniešiem bija valsts skolas, savukārt lielākā daļa vispārizglītojošo vidusskolu pieaugušajiem bija privātas skolas. 2018./19.mācību gadā bija 3534 vispārizglītojošās vidusskolas (par 183 mazāk nekā iepriekšējā gadā), kurās kopā mācījās 601,7 tūkstoši skolēnu, no kuriem 58,8% bija meitenes.

Pēdējos gados ir pakāpeniski pieaudzis speciālo darba mācību skolu skaits. 2018./19.mācību gadā bija 522 šādas skolas, kurās mācās 10,5 tūkstoši skolēnu.

Pēc izglītības reformas profesionālās pamatskolas tika pārveidotas par pirmās pakāpes nozaru profesionālajām skolām. 2018./19.mācību gadā 3.gada izgītojamie mācījās pirmās pakāpes nozaru skolā. Pavisam ir 1578 pirmās pakāpes nozaru profesionālās skolas ar 146,2 tūkstošiem audzēkņu (par 9,6 tūkstošiem mazāk nekā iepriekšējā mācību gadā). Populārākās bija šaurās jomas – mašīnbūves un inženieru profesijas un personālie pakalpojumi.

Tehnisko vidusskolu skaits 2018./19.mācību gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo mācību gadu samazinājies par 0,6%, savukārt audzēkņu skaits samazinājies par 0,5%. Šo skolas veidu galvenokārt izvēlējās zēni (60,7% tehnisko vidusskolu audzēkņu). Šo skolu audzēkņi pārsvarā apguva šaurās inženierzinātņu un inženieru profesijas un personīgo pakalpojumu jomas.

Slovēnijā – Mācekļa prakses apskats: Slovēnija. Mācekļa prakses ieviešana Slovēnijā, CEDEFOP, 2017, <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/4157>

Latvijā – faktu noskaidrošanas misija un tai sekojošais ziņojums par DVBM norisēm Latvijā. 2016. gadā Starptautiskās darba organizācijas (ILO) misija Latvijā veica faktu noskaidrošanu un sagatavoja ziņojumu par darba un darba tiesību norisēm Latvijā. Regulāras Eiropas Komisijas uzraudzības aktivitātes saistībā ar Eiropas semestri un valstij specifiskām rekomendācijām.

25. Statistika par DVBM ieviešanu valsts līmenī

Slovākijā ir pieejama šāda statistika: 2019./2020.mācību gadā duālās izglītības sistēmā bija iesaistīti 5885 audzēkņi, kas veido 4,45% kopējā profesionālās izglītības audzēkņu skaita.

Programmas un/vai kvalifikācijas tiek piedāvātas DVBM formā ISCED 3, ISCED 4 pakāpēs. Gandrīz puse no DVBM audzēkņiem mācās elektrotehnikas un mašīnbūves nozarē – 48,63%. Izglītojamos DVBM interesē arī automobiļu rūpniecība – 16,04%. Jauniešu vidū populāra ir uzņēmējdarbības un uzņēmējdarbības nozare – 9,33% no DVBM iesaistītajiem, tikpat populāra ir viesmīlības un ēdināšanas nozare – 9,14%. Pēdējā no piecām populārākajām nozarēm DVBM ir amatniecības nozare – 7,78% no visiem DVBM iesaistītajiem izglītojamiem. DVBM ir pārstāvētas arī citas nozarēs, bet tikai ne tik lielā mērā: IKT (2,02%), transports un loģistika (1,70%), būvniecība (1,38%), pārtikas rūpniecība (1,36%), citi pakalpojumi (0,66%), lauksaimniecība (0,51%), finanses (0,20%). Slovākijā ir 438 profesionālās izglītības iestādes. Duālās izglītības sistēmā ir iesaistītas 157 profesionālās izglītības iestādes, kas veido 36% no visām profesionālās izglītības iestādēm. DVBM ir iesaistīti 727 uzņēmumi.

Polijā ir pieejama statistika/informācija par profesionālās izglītības audzēkņiem, kas iesaistīti DVBM – formālās izglītības TRĪSGADĪGĀS PIRMĀS PAKĀPES NOZARU SKOLĀS: kopumā 146,2 tūkstoši izglītojamo (ieskaitot pamatizglītības audzēkņus) apmeklēja pirmā līmeņa profesionālās skolas. No tiem 93,4% bija 1.pakāpes nozaru skolās un 6,6% speciālajās darba apmācības skolās. DIVGADĪGĀS OTRĀS PAKĀPES NOZARU SKOLAS: Pirmā kandidātu atlase notika 2020./2021.mācību gadā. PIECGADĪGĀS PROFESIONĀLĀS VIDUSSKOLAS: 2018./19.mācību gadā bija 505,6 tūkstoši izglītojamo. Tehniskajās vidusskolās saglabājās ievērojams vīriešu īpatsvars. 2018./19.mācību gadā 60,7% tehnikuma audzēkņu bija vīrieši, t.i., par 0,3 procentpunktiem vairāk nekā 2017./18. mācību gadā.

Statistika/informācija par DVBM iesaistītajām profesionālās izglītības iestādēm: 2018./19.mācību gadā bija 1578 1.pakāpes nozaru skolas. 2018./19.mācību gadā bija 1879 profesionālās vidusskolas. Salīdzinājumā ar iepriekšējo mācību gadu tehnisko vidusskolu skaits samazinājies par 0,6% un audzēkņu skaits par 0,5%.

Statistika/ informācija par DVBM iesaistītajiem uzņēmumiem: DVBM iesaistītie uzņēmumi (uzņēmēju organizētas patronāžas mācības, kas veidotas atbilstoši uzņēmumu vajadzībām): Opel ražotne Polijā, mehatronikas profils, programma izveidota 2016. gadā, pirmie absolventi 2019. gadā; Volkswagen ražotne Poznaņa/Gestamp, precīzā mehāniķa profils, programma izveidota 2016. gadā, pirmie 12 audzēkņi beidza 2019. gadā. Par citiem uzņēmumiem datu nav.

Programmas un/vai kvalifikācijas, kas tiek piedāvātas DVBM formā: sakārtota profesionālās izglītības profesiju klasifikācija un atsevišķās profesijas iedalītas 32 apmācību jomās (nozarēs), piemēram: administrācija un serviss, būvniecība, elektrotehniskā un elektroniskā, mehāniskā un kalnrūpniecība, metalurģija, agromežsaimniecība ar vides aizsardzību, tūrisms un gastronomija, medicīnas un sociālā un mākslas nozare (Valsts izglītības ministra 2019. gada 15. februāra rīkojums par izglītības vispārējiem mērķiem un uzdevumiem profesionālajā izglītībā un profesiju klasifikāciju).

Nav pieejama statistika par DVBM audzēkņu skaita proporciju no kopējā PIA audzēkņu skaita vai audzēkņu skaita proporciju, no kopējā audzēkņu skaita, kas piedalās DVBM sadalījumā pa nozarēm. Trūkst vienotas un saskaņotas politikas, lai veicinātu noteiktu programmu/kvalifikāciju īstenošanu DVBM veidā (piemēram, STEM jomā vai citās jomās). Dažādi projekti (piemēram, ES finansēti) veido brošūras, lai veicinātu profesionālo apmācību, un filmas profesiju popularizēšanai.

Populārākās nozares vai programmas/kvalifikācijas ir administrācija un serviss, celtniecība, elektrotehniskā un elektroniskā, mehāniskā, kalnrūpniecība un metalurģija,

agromežsaimniecība ar vides aizsardzību, tūrisms un gastronomija, medicīnas, sociālā un mākslas nozare.

Slovēnijā – statistika/informācija par profesionālās izglītības audzēkņiem, kas iesaistīti DVBM: 13 000 – 14 000 izglītojamo katru gadu uzsāk profesionālo izglītību un apmācību; PIA audzēkņi veido 65% no visiem vidējās izglītības otrā posma izglītajiem. Statistika/informācija par profesionālās izglītības iestādēm, kas iesaistītas DVBM: visas vidusskolas, kas nodrošina profesionālās izglītības programmas, kopā 90. 5-6 populārākās nozares vai programmas/kvalifikācijas ir instrumentu izgatavošana (metāla dizains); mehāniķis; galdnieks; mehatronikas operators; elektriķis. Nav izstrādāta politika, kas veicinātu noteiktas programmas/kvalifikācijas DVBM ieviešanai.

Latvijā – statistika/ informācija par profesionālās izglītības audzēkņiem, kas iesaistīti DVBM. Mērķis: līdz 2023. gada augustam palielināt kvalificētu profesionālās izglītības audzēkņu skaitu – 3150 profesionālās izglītības audzēkņi tiks iesaistīti DVBM un 11 025 PIA audzēkņi – praktiskajās apmācībās un mācību praksēs. Finansējums: 15,6 milj. EUR – tajā skaitā, ESF 13,3 milj. EUR un valsts budžets 2,3 milj. EUR. Atbildīgais par ieviešanu: Latvijas Darba devēju konfederācija. 2019. gada 31. decembrī DVBM bija iesaistīti 2 088 unikāli audzēkņi 469 uzņēmumos (8,4% lieli uzņēmumi, 16,4% – vidējie uzņēmumi, 28,2% – mazie un 47% – mikrouzņēmumi). Jaunākā informācija liecina, ka kopš SAM 851 projekta sākuma mācekļa prakšu nodrošināšanā ir iesaistījušies aptuveni 2600 darba devēji, 37 profesionālās izglītības iestādes un gandrīz 4000 izglītojamo – kopumā sistēmā ir aptuveni 28 000 PIA audzēkņi. Tā kā mācekļība nav obligāta prasība, bet gan skolas izvēle, liela uzmanība tiek pievērsta skolu un uzņēmumu sadarbības veicināšanai.

Runājot par nozarēm – var secināt, ka prioritāte joprojām ir pakalpojumu nozares, piemēram, tūrisma, ēdināšanas, skaistumkopšanas nozares, kam seko metāla un mašīnbūves sektors, uzņēmējdarbība, kokapstrāde, būvniecība, IKT un transporta nozares, un joprojām ierobežotā iesaiste ir enerģētikas, ķīmijas un lauksaimniecības nozarēs. Šī iemesla dēļ politikas dialogs ir konsultējis un veicinājis atbalstu mācekļu praksēm STEM vai ar to saistītās nozarēs atbilstoši tautsaimniecības prioritātēm, kur darbaspēks ir ļoti pieprasīts vai arī būs īstermiņā un vidējā termiņā.

Statistika: informācija par profesionālās izglītības iestādēm, kas iesaistītas DVBM – 37 profesionālās izglītības iestādes; informācija par DVBM iesaistītajiem uzņēmumiem – vairāk nekā 1000 darba devēju; programmas un/vai kvalifikācijas tiek piedāvātas DVBM formātā – DVBM formātā pieejamas vairāk nekā 200 kvalifikācijas.

Audzēkņu (aptuvenais) procentuālais daudzums, kas piedalās DVBM, pret kopējo PIA studentu skaitu. Pavisam ap 3000 izglītojamo – aptuveni 11% no kopējā skaita, sistēmā 28 000. Tomēr aprēķins neatspoguļo situāciju gadā vai kādā citā konkrētā laika posmā (skaitlis būtu mazāks).

5-6 populārākās nozares vai programmas/kvalifikācijas ir: inženierzinātnes, ražošana un būvniecība (34%), pakalpojumi (22%), humanitārās zinātnes un māksla (16%), sociālās zinātnes, uzņēmējdarbība un tiesības (13%), dabas zinātnes, matemātika un informācijas tehnoloģijas (10%), lauksaimniecība (3%), veselības aprūpe un sociālā labklājība (2%). Izglītības un zinātnes ministrijai ir politika, kas veicina DVBM studijas STEM nozarēs. Izmantotais instruments – SAM 8.5.1. projekta finansējums saskaņā ar šo kritēriju (piemērots nesen).

Secinājumi

Ņemot vērā IDES projekta mērķi – nostiprināt jauniešu praktiskās iemaņas un prasmes, mācoties profesionālajās vidusskolās un arī pēc absolvēšanas, lai viņi būtu konkurētspējīgāki un labāk sagatavoti darba tirgum; lai labāk izmantotu vietējos cilvēkresursus, palielinātu lauku apvidu ekonomisko attīstību un novērstu intelektuālā darbaspēka emigrāciju – IDES projekta Konsorcijs valstīs 2020. gadā tika veikta aptauja. Tā ir devusi vērtīgu ieguldījumu, lai analizētu situāciju partvervalstīs attiecībā uz darba vidē balstītu mācību attīstību kā līdzekli PIA cilvēkresursu uzlabošanai, sistēmas ilgtspējai un šo resursu izmantošanā vietējā/nacionālā kontekstā.

Aptaujas rezultātu analīze ļāva izdarīt galvenos secinājumus, kas atspoguļo kopējo situāciju šajās valstīs attiecībā uz DVBM politiku un tās ieviešanu, kā arī koncentrēties uz dažiem konkrētiem aspektiem, kuriem ir vērts pievērst uzmanību turpmākajā PIA un DVBM politikas analīzē. No IDES projekta ietvaros veiktās aptaujas var izdarīt šādus secinājumus:

1. Visās četrās konsorcijs partneru valstīs mācekļība (darbā balstītas mācības) tiek īstenota salīdzinoši nesen. Latvijā un Slovēnijā DVBM ir alternatīvs ceļš parastajai PIA programmai skolā, savukārt Slovēnijā un Polijā duālā shēma šķiet daudz vairāk integrēta apmācības procesā. Visās Konsorcijs valstīs atbildīgā ministrija par DVBM ir Izglītības ministrija un parasti arī ministrijas pakļautībā esoša aģentūra vai partnerinstitūcija, jo īpaši attiecībā uz attiecīgo mācību programmu izstrādi/mācību satura pārskatīšanu DVBM ieviešanai. Raksturīgi ir arī tas, ka ministriju darbs pie DVBM ieviešanas sākās ar atsevišķiem sagatavošanās posmiem par vispārējiem izglītības un darba tirgus atbilstības jautājumiem, pirms DVBM tika ieviestas kā vispārēja darbība ar juridisko pamatu. Ir vērts atzīmēt, ka attiecībā uz ieviešanu Slovēnijā galvenā atbildība gulstas uz darba devējiem. Polijā ļoti nozīmīga ir amatniecības gīlžu loma. Slovēnijā Izglītības ministrija var veikt atkārtotu pārbaudi par darba devēja kompetenci nodrošināt praktisko apmācību duālās izglītības sistēmā. Savukārt Latvijā stiprā puse ir labi attīstīts sociālais dialogs, kas nodrošina sistēmisku sadarbību ar attiecīgajām ieinteresētajām pusēm.
2. Profesionālās izglītības iestādes galvenokārt īsteno mācekļu programmas, kas atbilst EKI 4. līmenim (parastākās programmas EKI 3. un 4. līmenī). Kas attiecas uz skolu dibināšanu/finansēšanu, tās parasti ir 1) valsts dibinātas; reģionālās pašvaldības dibinātas; 3) privāti dibinātas/īpašumā 4) arī baznīcas dibinātas skolas. Uzņēmumā īstenojamās profesionālās izglītības programmas apjoms (procentos) ir atšķirīgs visās konsorcijs valstīs.
3. Visās valstīs pastāv īpašs DVBM tiesiskais regulējums, kas nosaka iesaistīto pušu tiesības un pienākumus. Slovēnijā, Polijā un Latvijā ir skaidra saikne ar nozares kvalifikāciju ietvarstruktūru, kā līdzeklis, lai nodrošinātu DVBM kvalifikāciju atbilstību darba tirgum.
4. Svarīgs DVBM jautājums ir finansēšanas mehānismi. Avoti un mehānismi mēdz būt dažādi, tos var segt no privātā vai publiskā finansējuma, dalīta publiskā/privātā finansējuma, ko līdzfinansē ES, atsevišķi uzņēmumi, kameras, profesionālās asociācijas un citas struktūras. Arī četru konsorcijs valstu gadījumā pieejas ir diezgan atšķirīgas. Valstis meklē dažādus stimulus darba devēju motivēšanai, piemēram, noteiktu nodokļu samazinājumu/atbrīvojumu (kā Polijas un Latvijas gadījumā), daļēju kameru finansēšanu mācību uzņēmumu akreditācijai un mācekļu sistēmas ieviešanu uzņēmumos, piemēram, Slovēnijas gadījumā; vai īpašu ieguldījumu uzņēmumos, kā tas ir Slovēnijas gadījumā. Parasti papildu finansējums tiek piesaistīts no Eiropas Sociālā fonda vai citiem ES avotiem. Slovēnijas gadījumā uzņēmumus daļēji finansē arī Ekonomikas attīstības un tehnoloģiju ministrija.

5. DVBM pasniedzēji un DVBM pasniedzēju apmācība ir priekšnosacījums augstas kvalitātes DVBM, un konsorcija valstīs ir pārlicība, ka DVBM pasniedzēju atbalstam ir vajadzīgas sistēmiskas pieejas. Nereti šim nolūkam tiek izmantotas īpašas programmas vai moduļi. Dažkārt ir arī īpaša likumdošana vai regulējums attiecībā uz prasībām attiecībā uz DVBM pasniedzējiem uzņēmumos, nosakot arī maksimālo audzēkņu skaitu uz vienu pasniedzēju uzņēmumā. Visās konsorcija valstīs ir veikti pasākumi, lai nodrošinātu sistēmisku pieeju DVBM pasniedzēju apmācībai, lai gan ir atšķirīga pieeja pasniedzēju kompetences prasībām un apmācībai, pasniedzēju uzraudzībā esošo studentu skaitam un citiem jautājumiem.
6. Sociālais dialogs un cita būtiska ieinteresēto pušu iesaiste valsts līmenī saistībā ar DVBM attīstību ir viens no galvenajiem jautājumiem, lai nodrošinātu DVBM atbilstību darba tirgum. Konsorcija valstīs pastāv dažādas sociālā dialoga formas un pakāpes. Sociālie partneri ir dažādā mērā iesaistīti nacionālā līmeņa dialogā un lēmumu pieņemšanā par DVBM attīstību.
7. Nozaru organizāciju, darba devēju un to organizāciju, profesionālo un nozaru asociāciju un kameru iesaistīšana DVBM attīstībā ir daļa no nacionālās pieejas Konsorcija valstīs. Iesaistīšanās mehānismi un iesaistīšanās pakāpe atšķiras, taču darbojas sistēmiski.
8. Vispārējās pieejas attiecībā uz līgumattiecībām DVBM ir līdzīgas, turpretim pieejas uzņēmumu iesaistīšanai Konsorcija valstīs atšķiras. Līgumslēdzējas puses nosaka savus uzdevumus, tiesības un pienākumus; arī uzņēmuma piemērotība/kompetence nodrošināt DVBM tiek izvērtēta/uzraudzīta, izmantojot dažādas procedūras.
9. DVBM plānošana notiek nacionālā, reģionālā un arī vietējā līmenī. Diezgan raksturīgi, ka tiek ņemtas vērā darba tirgus prognozes attiecībā uz audzēkņu uzņemšanu PIA un DVBM, un prognoze ietekmē arī izglītībai piešķirto finansējumu. Arī plānošana valsts līmenī parasti notiek, konsultējoties vietējā līmenī. Darba tirgus prognoze tiek izmantota arī kā karjeras konsultantu instruments. Ir arī padomdevējas struktūras, kas palīdz valsts ieinteresētajāmpusēm. Piemēram, Latvijā Nozaru ekspertu padomes konsultē Izglītības un zinātnes ministriju par ikgadējo uzņemšanu un uzņemšanas turpmāko plānošanu.
10. Attiecībā uz profesionālās izglītības iestāžu autonomiju konsorcija valstīs pastāv salīdzinoši liela profesionālās izglītības iestāžu brīvības pakāpe, nosakot savu izvēli attiecībā uz dalību DVBM vai piedāvājot konkrētas programmas DVBM režīmā. Slovākijā vidējo profesionālo skolu darbību regulē PIA likums, kas nosaka to iestāžu tiesības un pienākumus, kas nodrošina PIA, kā arī to, kādos gadījumos profesionālās vidusskolas var noslēgt līgumu par duālās izglītības īstenošanu. Polijā skolām ir pienākums sadarboties ar darba devējiem, pamatojoties uz līgumu vai vienošanos, kas aptver vismaz vienu izglītības ciklu. Slovēnijā skolas var iesniegt vietējās vajadzības Izglītības ministrijai, taču galīgais lēmums ir atkarīgs no finansējuma. Skolām ir jānosaka 20% mācību programmu saturs. Latvijā ir izvēles brīvība, vai īstenot programmas DVBM režīmā. Tas nav obligāti, tomēr Izglītības un zinātnes ministrija rosina profesionālās izglītības iestādes palielināt līdzdalību, īpaši STEM kvalifikācijās un nozarēs.
11. Konsorcija valstīs pastāv dažāda veida stimuli valsts, institucionālā un individuālā līmenī, lai veicinātu DVBM attīstību. Šie stimuli var attiekties uz profesionālās izglītības iestādēm, profesionālās izglītības audzēkņiem un darba devējiem. Slovākijā ir divi galvenie valsts stimuli: 1) ieguldījums praktiskās apmācības nodrošināšanā DVBM sistēmā; 2) nodokļa atskaitāmā pozīcija – sadalīta pēc uzņēmuma lieluma. Slovēnijā finansiālie stimuli uzņēmumiem ir valsts līmenī, ko finansē ESF. Atvieglojumi sedz daļu no uzņēmumu izdevumiem. Kameru DVBM biroji. Tirdzniecības kamera un Amatniecības kamera izveido DVBM birojus uzņēmumu

atbalstam, birojus daļēji finansē Izglītības ministrija. DVBM koordinatori pārstāv saikni starp skolām un uzņēmumiem, tos finansē Izglītības ministrija. Pasniedzēju apmācības tiek finansētas no ESF fondiem (projektu bāzes). Polijā prakses pie darba devējiem, pamatojoties uz līgumu, tiek iekļautas darba stāžā. Darba devējs var iekļaut studentam izmaksāto algu kā atskaitāmus izdevumus. Latvijā DVBM īstenošana ir viens no kritērijiem profesionālās izglītības kompetences centra statusa piešķiršanai profesionālās izglītības iestādēm.

12. DVBM publicitāte konsorcijs valstīs izpaužas dažādos veidos. Parasti ir pieejamas dažādas tīmekļa vietnes. Turklāt tiek organizētas nacionālās konferences, reģionālās kampaņas, nozares semināri un gadatirgi. Komunikācijas plānos kā galvenās mērķa grupas tiek minēti audzēkņi, ģimenes, uzņēmumi, sabiedrība kopumā. Atsevišķām PIA skolām ir savas individuālās DVBM veicināšanas kampaņas vietējā un reģionālā līmenī. Veicināšanas pasākumi tiek īstenoti arī Eiropas PIA nedēļas ietvaros.
13. Redzams, ka skolēnu mudināšana iesaistīties DVBM prasa lielu piepūli, kas bieži vien ir saistīta ar karjeras un profesionālās orientācijas pasākumiem, piemēram, Talantu centrs ir inovatīvs atbalsts karjeras orientācijā sākumskolas skolēnu vidū Slovēnijā, īpaši tiem, kuri mācās pēdējo gadu sākumskolā. Skolēni iegūst vispusīgu informāciju saviem priekšstatiem par mācībām un darbu. Polijā notiek mērķtiecīgas aktivitātes, lai atbalstītu skolēnus izglītības un profesijas izvēles lēmumu pieņemšanā. Skolā notiek nodarbības, kas saistītas ar savas izglītības un profesionālās karjeras plānošanu. Nodarbības vada karjeras konsultēšanas skolotājs. Slovēnijā ir ieviests plašs pasākumu klāsts: DVBM ir obligāta katras profesionālās un tehniskās mācību programmas sastāvdaļa. Skolas motivē skolēnus atrast mācību uzņēmumu. Citas aktivitātes ir: informācijas diena, mācekļa prakses prezentācija vidusskolās, konsultācijas un karjeras orientēšana sākumskolās (izmantojot testus un personīgās konsultācijas, konsultanti palīdz skolēniem pieņemt lēmumus tālākizglītībā), ceļojošā profesiju izstāde. Tirdzniecības un rūpniecības kamera izvieto plakātus ar profesijām sākumskolā, kur skolēni var to redzēt un gūt priekšstatu par to, kur viņi sevi redz nākotnē.
14. Atbalsts DVBM audzēkņiem izpaužas dažādos veidos. Slovēnijā duālās izglītības sistēmā darba devējs ir pilnībā atbildīgs par skolēna praktiskās apmācības organizāciju, saturu un kvalitāti un šim nolūkam sedz visas izmaksas, kas saistītas ar praktiskās apmācības finansēšanu. Citās konsorcijs valstīs pastāv dažādi atbalsta veidi, piemēram, bezmaksas (vai subsidēta) izmitināšana un (vienreizējs maksājums par ēdināšanu); ceļa izmaksas, apdrošināšana. Skola organizē atbalstu individuāliem skolēniem, lai atrastu atbilstošu apmācību uzņēmumu. DVBM koordinatori sazinās ar uzņēmumiem, lai noslēgtu apmācību līgumu, viņi arī uzrauga un apmeklē audzēkņus DVBM laikā. Uzņēmumi īsteno individuālu pieeju.
15. Vecāku iesaistīšana tiek uzskatīta par svarīgu pasākumu. Slovēnijā vecāki ir likumīgi aizbildņi, un viņiem ir liela ietekme uz bērna profesijas izvēli. Viņi dod peikrišanu skolai un darba devējam piedalīties duālās izglītības sistēmā, ja vien skolēnam nav 18 gadu. Polijā vecāki tiek uzskatīti par svarīgu mērķa grupu, kas mudina skolēnus iesaistīties PIA/DVBM. Kā liecina pētījumi, 80% jauniešu par svarīgākajām personām profesijas izvēles procesā uzskata savus vecākus. Slovēnijā, ja skolēni ir nepilngadīgi, vecākiem ir galvenā loma viņu lēmumu pieņemšanā. Vecāki tiek aicināti uz visām prezentācijām, kur parasti tiek īpaši uzrunāti. Viņi arī paraksta visus dokumentus. Latvijas profesionālās izglītības iestādes uzskata, ka vecāki ir nozīmīgs partneris profesionālās izglītības audzēkņu karjeras orientācijā un konsultēšanā, arī saistībā ar DVBM. Audzēkņiem, kuri nav pilngadīgi, vecāki izpilda DVBM īstenošanai nepieciešamos juridiskos nosacījumus.

16. Mācību programmas tiek izstrādāta pēc līdzīgiem vispārīgiem principiem visās konsorcijs valstīs. Izglītības programma ir skolas pamatdokuments, saskaņā ar kuru skolās notiek izglītība. Visās valstīs ir skaidri definēti turpmākie soļi un noteikta darba devēju pārstāvju loma, lai nodrošinātu atbilstību darba tirgum.
17. Konsorcijs valstīs uzņēmumā pavadītais laiks atšķiras. Slovēnijā tas ir atkarīgs no mācību virziena un programmas veida un ir robežās no 20 – 80%. Polijā PIA audzēkņu skaits ir jāpielāgo stundu skaitam, kas noteikts valsts skolu paraugprogrammu noteikumos, tas ir no 360 līdz 1350. Slovēnijā tas ir atkarīgs no tā, kādu izglītību skolēns izvēlas, jo ir trīs veidi, kā veikt praktisko apmācību – ar koplīguma, individuālā līguma un mācekļa līguma palīdzību. Latvijā vismaz 25% no sākotnējās profesionālās izglītības programmas ir jāīsteno WBL režīmā (saskaņā ar Noteikumiem Nr.484). Īsā cikla tālākizglītības programmās (pēc vidējās izglītības) darba vietā īstenoto apmācību īpatsvars veido aptuveni 70% no programmas kopējā apjoma.
18. Audzēkņu atalgojuma jautājumi tiek risināti visās konsorcijs valstīs. Slovēnijā mācekļa līgumā ir kodificēts atalgojuma veids, kam ir divas formas: 1) produktīva darba veidā, ko darba devējs maksā stundas algas veidā (par katru produktīvā darba stundu) vismaz 50% no minimālās stundas algas; 2) motivācijas stipendijas veidā audzēknim, kurš gatavojas profesijai vai studijām jomā, kas iekļauta studiju virzienu sarakstā ar nepietiekamu absolventu skaitu darba tirgus vajadzībām (stipendijas apjoms audzēkņiem ir atšķirīgs). To maksā skola, bet tas nav norādīts mācību programmā. Polijā alga ir atkarīga no izglītības pakāpes. Pirmajā mācību gadā bruto alga ir mazāka nekā nākamajos gados. Slovēnijā praktiskās apmācības vai mācekļa prakses laikā audzēkņiem ir tiesības uz atlīdzību par darba laiku. Apmēru nosaka nozares koplīgumi. Mācekļu atalgojumu nosaka Mācekļa prakses likums. Minimālā summa ir 250 EUR pirmo gada, 300 EUR otrā gada, 400 EUR trešā gada mācekļiem. Atlīdzības apmērs ir samaksa par pilna mēneša darbu. Prasību noteicošais dokuments Profesionālās izglītības un apmācības likums un Mācekļu likums. Latvijā atalgojums mācekļiem ir obligāts. Tas var izpausties kā alga saskaņā ar parastu darba līgumu vai kā pabalsts (līdz noteiktam līmenim ir atbrīvots no iedzīvotāju ienākuma nodokļa).
19. Konsorcijs valstīs absolventu darba gaitu monitorings ir ieviesta tikai daļēji. Slovēnijā DVBM absolventu nodarbināšanas kārtība ir individuāla – tā ir atkarīga no audzēkņa un darba devēja. Ja audzēknis ar savu uzcītību un centību pārliecina darba devēju par savām īpašībām un ja darba devējam ir iespēja pieņemt darbā jaunus darbiniekus, pastāv liela varbūtība, ka šāds audzēknis tiks pieņemts darbā. Polijā pārbaudes, kuru mērķis ir noteikt iestāžu veikto izglītības un aprūpes darbību, kā arī citu likumā noteikto darbību atbilstību tiesību aktiem attiecībā uz mācību nodrošināšanu, veic izglītības inspektors. Slovēnijā absolventu uzskaitē nenotiek. Latvijā tā ir uzsākta – pakāpeniski tiek ieviestas procedūras – sadarbībā ar Valsts ieņēmumu dienestu. Pagaidām nav oficiālu juridisku dokumentu, kas nosaka procedūras ieviešanu.
20. Mūžizglītības aspekti lielā mērā attiecas uz pieaugušo izglītību. Slovēnijā tās pašas PIA mācību programmas ir paredzētas arī pieaugušajiem izglītojamajiem. Pieaugušo izglītojamo DVBM nav reglamentēts valsts līmenī. To regulē profesionālās izglītības nodrošinātāji (skolas). Parasti DVBM tiek saīsināts, jo pieaugušajiem izglītojamajiem jau ir noteikta darba pieredze. Realitātē pieaugušajiem, kas nav nodarbināti, ir grūtības atrast piemērotu apmācību uzņēmumu. Nodarbinātības biroji nosaka, ka uzņēmumi bezdarbniekus iesaista darba vidē balstītās apmācībās (apmācībās darba vietā) un līdzīgās iniciatīvās, kas parasti nav saistītas ar profesionālo kvalifikāciju un ir diezgan īsas (piemēram, 3 mēneši). Polijā vispārējā izglītība 1. līmeņa nozaru skolā

paver mūžizglītības procesu. Latvijā DVBM tiek īstenotas arī profesionālās tālākizglītības programmās. Ir izstrādāti dokumenti un procedūras. Tie paši juridiskie dokumenti un procedūras attiecas uz sākotnējo PIA un tālākizglītības programmām. Ir uzsāktas konsultācijas par DVBM ieviešanu arī NKI 5.līmenī – kā profesionālās tālākizglītības programmas, kā arī īsa cikla augstākās izglītības programmas, kas ļauj apmācīt, pārkvalificēt vai pilnveidot plašu darba tirgus darbinieku spektru.

21. Konsorcijs valstu sniegtā informācija liecina, ka aktuālie ziņojumi par DVBM ieviešanu pastāv, tomēr datu bāzu vai kartēšanas rīku izstrādes procesi vēl ir plānošanas vai sākotnējās izstrādes stadijā.
22. Digitalizācija tiek ieviesta pakāpeniski, tomēr visām četrām konsorcijs valstīm joprojām ir jārisina izaicinājumi, lai atbilstu mūsdienu pieejām un attīstībai. Slovēnijā sistēma darbojas. Mācību materiālu izdošanu skola risina tieši ar darba devēju. Saistībā ar Covid-19 izraisīto situāciju Valsts Profesionālās izglītības institūts sadarbībā ar Duālās izglītības sistēmas Darba devēju padomi publicē informāciju par profesionālo izglītību un apmācību duālās izglītības sistēmā, kas pieejama <http://dualnysystem.sk/>. Mājaslapā ir pieejami visi materiāli un instrukcijas, lai iesaistītos duālās izglītības sistēmā. Polijā lietojumprogramma, kas integrēta ar mācību grāmatu, ir daļa no jaunas programmas pirmās pakāpes nozaru skolu skolotājiem. Programma nodrošina mācību grāmatas, lai veicinātu mācīšanos; integrētu mobilo lietojumprogrammu nodarbību vadīšanai skolotājam un pilnu didaktisko komplektu. Dokuments, kas nosaka šādu prasību – piedāvājumu savā mājaslapā prezentēja izdevniecība Operon. Slovēnijā dažas skolas ir izstrādājušas lietojumprogrammu DVBM uzraudzībai. Latvijā vienota digitālā platforma tiek plānota/izstrādāta, bet vēl nedarbojas. Digitalizācija pieaug līdz ar Covid-19 ietekmes novēršanas pasākumiem. Dokumenti, kas nosaka prasības, atrodas izstrādes procesā. Izglītības attīstības pamatnostādnes (2021.–2027. gadam) atspoguļo nozīmīgus sasniegumus šajā jomā.
23. Aptauja liecina, ka ES finansētām programmām un projektiem ir liela ietekme uz DVBM attīstību – vispārējās procedūrās, īpaši ESF; inovatīvu pieeju testēšana un pilotēšana, mobilitātes, savstarpējā mācīšanās, īpaši Erasmus+ programmas. Valstu programmas vēl nav pietiekami labi izstrādātas salīdzinājumā ar ES finansētajām programmām un projektiem, tādēļ ir nepieciešams risināt ilgspējas nodrošināšanas jautājumus.
24. Visās konsorcijs valstīs liels uzsvars tiek likts uz ES un starptautisko struktūru pētījumiem un pētniecību, īpaši tiek uzsvērtas ES aģentūras CEDEFOP (Eiropas Profesionālās izglītības attīstības centra) loma. Paralēli tam liela nozīme ir arī nacionālajiem pētījumiem un aptaujām.
25. Statistika par DVBM konsorcijs valstīs parasti ir pieejama. Atklāts paliek jautājums, cik lielā mērā šo statistiku var izmantot turpmākai DVBM attīstības plānošanai un kādā veidā šo statistiku izmantot PIA un DVBM politikas plānošanā. Šķiet, ka šajā ziņā ir nepieciešama turpmāka pieredzes apmaiņa.

Pielikumi

1.pielikums. Matrica

IDES projekta matrica

	Risināmās problēmas	Komentāri
1.	Profesionālās izglītības iestāžu veidi, īpašumtiesības/uzraudzība, finansējums	Kādas profesionālās izglītības iestādes (līdz EKI 4. līmenim) var tikt iesaistītas DVBM? Vai tās ir valsts vai pašvaldību dibinātas un finansētas?
2.	Atbildīgā (-ās) ministrija (-as) par DVBM ieviešanu	Kura ministrija/ministrijas ir atbildīgas par darba vidē balstītu mācību ieviešanu jūsu valstī?
3.	DVBM tiesiskā regulējuma esamība – dokumenta (-u) veids un nosaukums, pieņemšanas gads	Vai DVBM regulē likums, valdības noteikumi vai citi dokumenti? Vai ir kādas citas iekšējās procedūras vai vienošanās valsts, reģionālā vai institucionālā līmenī?
4.	Finansēšana	Kādi finanšu mehānismi tiek izmantoti DVBM finansēšanai? Kādi ir finansēšanas avoti? Vai izmaksas pilnībā/daļēji sedz no valsts budžeta, līdzfinansē ES, uzņēmumi, kameras, profesionālās asociācijas un citas struktūras?
5.	DVB prakšu vadītāji un prakšu vadītāju mācības	Vai pastāv sistēmiska pieeja DVBM pasniedzēju apmācībai un atbalstam? Ja ir, vai šim nolūkam tiek izmantotas īpašas programmas vai moduļi? Vai ir kāds īpašs tiesību akts vai regulējums attiecībā uz prasībām DVBM pasniedzējiem uzņēmumos? Vai ir noteikts maksimālais audzēkņu skaits uz vienu pasniedzēju uzņēmumā? Ja ir, kādā veidā un kādi dokumenti to nosaka.
6.	Valsts līmeņa sociālais dialogs un ieinteresēto pušu iesaiste DVBM attīstībā	Vai ir izveidots atbilstošs sociālais dialogs? Kādā formā? Kādas citas ieinteresētās puses ir iesaistītas valsts līmeņa dialogā un lēmumu pieņemšanā (trīspusējās padomes utt.).
7.	Nozares organizāciju, darba devēju un darba devēju organizāciju iesaistīšana	Kādas nozares organizācijas, asociācijas vai kameras ir iesaistītas DVBM attīstības atbalstīšanā. Kādā līmenī? Ar kādiem mehānismiem?
8.	Uzņēmuma iesaiste un līguma noteikumi	Kāds ir DVBM līgumiskais pamats? Kas ir līgumslēdzēji un kādi ir viņu uzdevumi, tiesības un pienākumi? Vai tiek novērtēta/uzraudzīta uzņēmumu piemērotība/kompetence DVBM nodrošināšanai? Kādā veidā? Kādi dokumenti vai noteikumi to nosaka?
9.	Nacionālie, reģionālie un vietējie aspekti	Vai (darbaspēka) plānošana tiek veikta nacionālā, reģionālā un arī vietējā aspektā? Vai tiek ņemtas vērā ilgtermiņa/vidēja/īstermiņa darba tirgus prognozes?
10.	PI iestāžu autonomija	Cik autonomas ir profesionālās izglītības iestādes, nosakot savu izvēli attiecībā uz dalību DVBM, konkrētu programmu piedāvājumu DVBM režīmā utt.
11.	Stimuli valsts, institucionālā un individuālā līmenī	Kādi stimuli pastāv valsts, institucionālā un individuālā līmenī, lai veicinātu DVBM? Cik efektīvi tie līdz šim ir bijuši?

	Risināmās problēmas	Komentāri
12.	Publicitāte	Vai ir izveidota publicitāte par DVBM? Kāda veida publicitāte? Kādas ir galvenās mērķa grupas? Cik efektīvi ir bijuši publicitātes pasākumi vai pieejas?
13.	Atbalsts izglītojamiem (a)	Kā audzēkņi tiek informēti un mudināti iesaistīties DVBM? Kādas organizācijas/aģenti tajā ir iesaistīti? Vai ir ieviesti karjeras izvēles pasākumi?
14.	Atbalsts izglītojamiem (b)	Kādā līmenī tiek īstenota individuāla pieeja DVBM audzēkņiem? Vai viņi saņem praktisku atbalstu? Kā tiek organizēts praktiskais atbalsts DVBM audzēkņiem?
15.	Vecāku iesaiste	Vai vecāki tiek uzskatīti par svarīgu mērķa grupu, lai mudinātu skolēnus iesaistīties PIA/DVBM? Kādā veidā tas izpaužas? Kādā līmenī tiek īstenota individuāla pieeja DVBM audzēkņiem? Vai viņi saņem praktisku atbalstu? Kā tiek organizēts praktiskais atbalsts DVBM audzēkņiem?
16.	Standarti, mācību programmas, atbalsta dokumenti, vadlīnijas	Kurš par ko atbild? Kā tiek sadalīta atbildība?
17.	Laiks, kas DVBM pavadīts uzņēmumā	Cik ilgs laiks tiek pavadīts uzņēmumā DVBM programmas ietvaros?
18.	Atalgojums audzēkņiem par darbu DVBM prakšu laikā	Kā audzēkņi tiek atalgoti par darbu uzņēmumā DVBM laikā?
19.	DVBM absolventu nodarbinātības gaitu monitorings	Vai tiek veikti pasākumi attiecībā uz DVBM absolventu nodarbinātības gaitu monitoringu? Kādas ir indikācijas?
20.	DVBM mūžizglītības kontekstā	Vai DVBM izmanto tikai sākotnējā vai arī tālākajā profesionālajā izglītībā?
21.	Datu bāzes, kartēšanas rīki un pētījumi par DVBM	Vai pastāv un ir pieejamas datu bāzes, kartēšanas rīki vai pētījumi par DVBM? Kāda veida un kādam nolūkam?
22.	DVBM digitalizācija	Vai DVBM ir ieviestas kādas digitālas pieejas vai risinājumi (piemēram, lietojumprogrammas utt.)
23.	Valsts un ES finansēti projekti un starptautiskā sadarbība DVBM jomā	Vai tiek īstenoti valsts un ES finansēti projekti? Vai tiek īstenota starptautiskā sadarbība DVBM jomā, piemēram, attiecībā uz sadarbības līgumiem, mobilitātēm, mācīšanos vienam no otra?
24.	Vai jūsu valstī DVBM ir bijušas konkrēta ES vai starptautisko organizāciju vai struktūru pētījuma objekts?	Ja ir, tad kādi ir šie pētījumi. Vai ir kādi secinājumi vai ieteikumi, kas būtu noderīgi turpmākajam darbam?
25.	Statistika par DVBM ieviešanu valsts līmenī	Vai ir pieejama oficiāla statistika vai neformāla informācija par PIA iestāžu un uzņēmumu skaitu, kas iesaistīti DVBM? Cik programmas un/vai kvalifikācijas tiek piedāvātas DVBM formātā? Kāda ir aptuvenā procentuālā audzēkņu daļa, kas piedalās DVBM, pret kopējo PIA audzēkņu skaitu? Ja dati ir pieejami – cik procenti no visiem audzēkņiem, kuri piedalās DVBM (=100%) sadalījumā pa nozarēm (piemēram, 25% no autobūves nozares, xy% no lauksaimniecības un pārtikas nozares utt.). Kāds izvēlētajās nozarēs ir audzēkņu īpatsvars, kuri piedalās DVBM (piemēram: audzēkņu skaits IKT sektorā = 100%, audzēkņi IKT nozarē, kas piedalās DVBM = 30%)?

2.pielikums. Anketa

Anketa par galvenajām pieejām darba vidē balstītām mācībām

Cienājamo ekspert! Aicinām jūs aizpildīt anketu par darba vidē balstītu apmācību (DVBM) savā valstī. Anketa ir sagatavota strukturēti – lai Jūs varētu sniegt īsas konkrētas atbildes ar dažiem komentāriem un skaidrojumiem. Katram galvenajam punktam ir pievienoti daži paskaidrojoši jautājumi, kas precizē, ko katrs punkts nozīmē, lai pēc iespējas izvairītos no nepareizas interpretācijas. Mēs sagaidām īsas atbildes, lai ietaupītu jūsu laiku, detalizētāk izstrādājot to, ko jums šķiet nepieciešams paskaidrot vairāk! Ja nepieciešams, lūdzu, pievienojiet papildu rindas vai kolonnas. Jūsu ieguldījums ir ļoti vērtīgs! Liels paldies!

1. Profesionālās izglītības iestāžu veidi, īpašumtiesības/uzraudzība, finansējums

Kādas valsts profesionālās izglītības iestādes (piemēram, PIA iestādes, koledžas) var piedāvāt DVBM (sākotnējā PIA līdz EKI 4. līmenim) jūsu valstī? Vai tās ir valsts vai reģionālo pašvaldību dibinātas/finansētas un pārraudzītas? (lūdzu, precizējiet)? Ja attiecīgais (valsts līmeņa nozīmes) PIA sniedzējs (kas nodrošina formālu valsts atzītu PIA kvalifikāciju) ir privāts (vai citādi), lūdzu, pievienojiet šo informāciju par savu valsti.

Iestādes veids	Piedāvāto kvalifikāciju EKI līmeņi	Īpašnieks/dibinātājs	Uzraudzība/finansējums	Komentāri par DVBM piedāvājumu

2. Kura ministrija/ministrijas ir atbildīgas par darba vidē balstītu mācību (DVBM) ieviešanu jūsu valstī?

Ministrija/ministriju nosaukums	Komentāri

3. DVBM tiesiskā regulējuma esamība – dokumenta(-u) veids un nosaukums, pieņemšanas datums

Vai DVBM regulē likums, valdības noteikumi vai cita veida dokumenti? Vai ir kādas citas iekšējās procedūras, pasākumi vai vadlīnijas valsts, reģionālā vai institucionālā līmenī?

Dokumenta nosaukums un veids (likums, noteikumi utt.).	Līmenis (piemēram, valsts, reģionālais, institucionālais)	Gads/Pieņemšanas datums	Komentāri
Piem. Likums par darba vidē balstītu apmācību/ Likums par PIA (ar pantu par DVBM utt.			

4. DVBM finansēšana

Kādi ir DVBM izmaksu segšanas avoti? Kādi finanšu mehānismi ir ieviesti, lai finansētu DVBM? Vai izmaksas sedz/dala no valsts budžeta, ES līdzfinansējums, uzņēmumi, kameras, profesionālās asociācijas un citas struktūras?

	Valsts budžets	Eiropas Sociālais fonds/ citas Eiropas programmas	Uzņēmums/ kamera/ profesionālā asociācija	Komentāri
WBL izmaksu avoti (atzīmējiet atbilstošo)				
Īsi aprakstiet DVBM finansēšanas mehānismus				
Cita atbilstošā informācija				

5. DVBM pasniedzēji un pasniedzēju mācības

Vai pastāv sistēmiskas pieejas DVBM pasniedzēju apmācībai? Ja jā, vai šim nolūkam tiek izmantotas īpašas programmas vai moduļi? Vai ir kāds īpašs tiesību akts vai regulējums attiecībā uz prasībām DVBM pasniedzējiem uzņēmumos?

	Ir/Nav	Komentāri
Sistēmiskas pieejas DVBM pasniedzēju apmācībai un atbalstam		
Īpašas programmas vai moduļi, ko izmanto šim nolūkam		
Tiesību akti vai regulējums par prasībām DVBM pasniedzējiem uzņēmumos		
Vai ir noteikts maksimālais audzēkņu skaits uz vienu pasniedzēju uzņēmumā? Ja ir, kādā veidā un ar kādiem dokumentiem tas tiek regulēts.		

6. Sociālais dialogs un cita būtiska ieinteresēto pušu iesaistīšana DVBM attīstībā valsts līmenī

Vai pastāv atbilstošs sociālais dialogs? Kādā formā? Kādas citas ieinteresētās puses ir iesaistītas valsts līmeņa dialogā un lēmumu pieņemšanā (piemēram, trīspusējās padomes utt.).

	Ir	Nav	Komentāri
Atbilstoša sociālā dialoga esamība			
Sociālā dialoga forma	Piem. Trīspusējā PIA padome		
	Piem. Cita formalizēta platforma vai mehānismi		

7. Nozares organizāciju, darba devēju un to organizāciju iesaistīšana

Kādas nozares organizācijas, asociācijas vai kameras ir iesaistītas DVBM attīstības atbalstīšanā? Kādā līmenī? Ar kādiem mehānismiem?

	Ir	Nav	Komentāri
Vai nozaru organizācijas, asociācijas vai kameras ir iesaistītas DVBM attīstības atbalstīšanā?			
Organizācijas nosaukums/ veids/ loma	Piem. Nozaru ekspertu padomes		Komentāri par lomu
	Piem. Darba devēju konfederācija		
	Piem. Tirdzniecības un rūpniecības kamera		
Citi atbilstoši komentāri			

8. Uzņēmuma iesaiste un līguma noteikumi

Kāds ir DVBM līgumiskais pamats? Kādi ir līgumslēdzēji un pušu uzdevumi, tiesības un pienākumi?

Līgumslēdzēja puse	Uzdevumi un atbildība	Tiesības	Komentāri
Piem. PIA iestāde			
Piem. Audzēknis			
Piem. Uzņēmums			
Vai tiek novērtēta/uzraudzīta uzņēmumu piemērotība/kompetence DVBM nodrošināšanā? Kādā veidā? Kādi dokumenti vai noteikumi to nosaka?			
Citi atbilstoši komentāri			

9. Nacionālie, reģionālie, vietējie aspekti

Vai (darbaspēka) plānošana tiek veikta valsts, reģionālā un arī vietējā līmenī? Vai tiek ņemtas vērā ilgtermiņa/vidēja/īstermiņa darba tirgus prognozes?

	Apraksts	Komentāri
Plānošana valsts, reģionālā un arī vietējā līmenī		
Ilgtermiņa/vidēja/īstermiņa darba tirgus prognožu loma		
Citi atbilstoši komentāri		

10. Profesionālās izglītības iestāžu autonomija

Cik brīvas ir profesionālās izglītības iestādes, nosakot savu izvēli attiecībā uz dalību DVBM, konkrētu programmu piedāvājumu DVBM režīmā utt.?

Lūdzu, aprakstiet profesionālās izglītības iestāžu autonomijas līmeni

11. Stimuli valsts, institucionālā un individuālā līmenī

Kādi stimuli pastāv valsts, institucionālā un individuālā līmenī, lai veicinātu/īstenotu DVBM? Cik efektīvi tie līdz šim ir bijuši?

Stimula veids	Līmenis (nacionālais, institucionālais, individuālais)	Komentāri
Citi atbilstoši komentāri		

12. Publicitāte

Vai DVBM ir paredzēta publicitāte (reklāma)? Kāda veida publicitāte? Kādas ir galvenās mērķa grupas? Cik efektīvi ir bijuši publicitātes pasākumi vai pieejas?

Publicitātes veids	Galvenā mērķauditorija	Komentāri
Citi atbilstoši komentāri		

13. Atbalsts audzēkņiem DVBM – a) informācija un norādījumi

Kā audzēkņi tiek informēti un mudināti iesaistīties DVBM? Kādas organizācijas/aģenti ir iesaistīti? Vai ir ieviesti karjeras izvēles pasākumi?

Audzēkņu iedrošināšanas/atbalstīšanas veids	Organizācijas/ darbības/procedūras atbalsta sniegšanai/ iegūšanai	Komentāri
Piem. Informatīvais atbalsts		
Piem. Karjeras izvēles atbalsts		
Citi atbilstoši komentāri		

14. Atbalsts audzēkņiem DVBM – b) individuāla pieeja un praktiskie jautājumi

Kādā līmenī tiek īstenota individuāla pieeja DVBM audzēkņiem? Vai viņi saņem praktisku atbalstu? Kā šis atbalsts tiek organizēts?

Darbības veids	Organizācija/ procedūra atbalsta sniegšanai/ saņemšanai	Komentāri
Piem. Individuāla pieeja		
Piemēram, praktisks atbalsts ceļa izdevumu segšanai uz uzņēmumu, kas piedāvā DVBM, izmitināšana, ēdināšana, individuālās aizsardzības līdzekļi, apdrošināšana utt.		
Lūdzu, izmantojiet atsevišķas rindas, lai norādītu jebkura veida praktisko atbalstu, kas jums šķiet atbilstošs		
Citi atbilstoši komentāri		

15. Vecāku iesaite

Vai vecāki tiek uzskatīti par svarīgu mērķa grupu, lai veicinātu izglītojamo iesaistīšanos PIA/DVBM? Kādā veidā tas izpaužas?

Lūdzu, aprakstiet vecāku iesaistīšanas pieejas un viņu faktisko lomu un iesaistīšanos

16. Standarti vai mācību programma, individuālais plāns, citi attiecīgie atbalsta dokumenti, vadlīnijas

Kurš par ko atbild? Kā tiek atbildības tiek sadalītas?

Dokumenta veids	Atbildīgā puse	Komentāri
Piem. Standards		
Citi atbilstoši komentāri		

17. DVBM uzņēmumā pavadītais laiks/ procentuāli

DVBM uzņēmumā pavadītais laiks/ procentos no kopējā mācību laika. Kāds tiesību akts vai dokuments (procedūra) to nosaka?

Lūdzu, aprakstiet pieeju jūsu valstī
Dokuments, kas nosaka prasību

18. Atalgojums audzēkņiem par darbu DVBM laikā

Vai audzēkņi saņem atlīdzību par darbu uzņēmumā DVBM laikā? Kādā veidā un apjomā? Kādi tiesību akti (dokumenti) to nosaka?

Lūdzu, aprakstiet pieeju jūsu valstī
Dokuments, kas nosaka prasību

19. DVBM absolventu nodarbinātības gaitu monitoringa

Vai ir ieviestas turpmākas procedūras attiecībā uz DVBM absolventu nodarbinātību? Kādi ir līdzšinējie rezultāti? Vai ir ieviesti kādi juridiski dokumenti/procedūras absolventu nodarbinātības gaitu monitoringam?

Lūdzu, aprakstiet pieeju jūsu valstī
Dokuments, kas nosaka procedūras ieviešanu

20. DVBM mūžizglītības kontekstā

Vai DVBM izmanto tikai sākotnējā vai arī tālākajā profesionālajā izglītībā?

Lūdzu, aprakstiet pieeju jūsu valstī
Dokumenti vai procedūras, kas to nosaka

21. Datu bāzu, kartēšanas rīku vai pētījumu par DVBM esamība

Vai jūsu valstī pastāv un ir pieejamas datu bāzes, kartēšanas rīki vai pētījumi par DVBM? Kāda veida un kādam nolūkam? Vai pastāv kādi juridiski dokumenti vai procedūras?

Lūdzu, aprakstiet pieeju jūsu valstī
Dokumenti vai procedūras, kas to nosaka

22. Digitalizācija DVBM

Vai DVBM ir ieviestas kādas digitālas pieejas vai risinājumi (piemēram, lietojumprogrammas utt.)

Lūdzu, aprakstiet pieeju jūsu valstī
Dokuments, kas nosaka prasību

23. Nacionālie un ES finansētie projekti un starptautiskā sadarbība DVBM

Vai tiek īstenoti valsts un/vai ES finansēti projekti? Vai ir kādas atbilstošas starptautiskās sadarbības norises DVBM, piemēram, attiecībā uz sadarbības līgumiem, mobilitātēm, savstarpējā mācīšanās?

Projekta nosaukums/veids	Par ieviešanu atbildīgā ieinteresētā puse	Finansējuma avots	Komentāri
Citi būtiski komentāri			

24. Vai ES vai starptautiskas organizācijas vai struktūras (piemēram, CEDEFOP, Eiropas Komisija, ESAO utt.) ir veikušas jūsu valstī konkrētu pētījumu par DVBM?

Ja ir, tad kādi ir šie pētījumi? Vai šajos pētījumos ir izdarīti kādi secinājumi vai ieteikumi? Vai jums tie šķiet atbilstoši vai noderīgi jūsu turpmākajam darbam (ja attiecināms)?

Nosaukums/ Pētījuma veids	Organizācija, kas veica pētījumu, pētījuma gads, tīmekļa atsauce, ja attiecināms	Pētījumu secinājumi vai ieteikumi
Citi būtiski komentāri		

25. Jaunākā statistika par DVBM ieviešanu valsts līmenī.

Vai ir pieejama oficiāla statistika vai indikatīva neformāla informācija par PIA audzēkņu, profesionālās izglītības iestāžu un uzņēmumu skaitu, kas iesaistīti DVBM? Cik programmas un/vai kvalifikācijas tiek piedāvātas DVBM formātā? Kuras ir 5-6 populārākās nozares vai programmas/kvalifikācijas?

	Formālā/ indikatīvā statistika	Komentārs
Statistika/ informācija par profesionālās izglītības audzēkņiem, kas iesaistīti DVBM		
Statistika/ informācija par profesionālās izglītības iestādēm, kas iesaistītas DVBM		
Statistika/ informācija par uzņēmumiem, kas iesaistīti DVBM		
Programmas un/vai kvalifikācijas, kas tiek piedāvātas DVBM formātā		
Kāda ir (aptuvenā) procentuālā audzēkņu daļa, kas piedalās DVBM?		
Ja ir pieejami dati – kāds ir procentuālais DVBM (=100%) audzēkņu sadalījums atbilstoši nozarei (piemēram, 25% no autobūves nozares, xy% no lauksaimniecības un pārtikas nozares utt.).		
Ja ir pieejami dati – cik procentu audzēkņu ir izvēlētajās nozarēs, kas īsteno DVBM (piemērs: audzēkņu skaits IKT nozarē = 100%, audzēkņu IKT nozarē, kas piedalās DVBM = 30%)?		
Kuras ir 5-6 populārākās nozares vai programmas/kvalifikācijas?		
Vai ir ieviesta politika, lai veicinātu noteiktas programmas/kvalifikācijas apgūšanu DVBM veidā? (piemēram, STEM jomā vai citās jomās)? Kādas ir šīs politikas? Lūdzu, īsi aprakstiet.		

Lūdzu, miniet papildu svarīgas tēmas, kuras, jūsuprāt, nav iekļautas šajā anketā — ne tikai jūsu valstij, ne plašākā starptautiskā līmenī.

Tēma	Komentārs

Erasmus+ project No. 2019-I-SK01-KA202-060776

Eiropas Komisijas atbalsts šīs publikācijas sagatavošanai nav uzskatāms par satura apstiprinājumu, kas atspoguļo tikai autoru viedokļus, un Komisija nevar būt atbildīga par tajā ietvertās informācijas jebkādu izmantošanu.